

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Łódź, dnia 23 października 2015 r.

Poz. 4053

UCHWAŁA NR XII/83/2015 RADY MIEJSKIEJ W ŁOWICZU

z dnia 27 sierpnia 2015 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Łowicza na lata 2015-2018”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2013 r. poz. 594, 645 i 1318 oraz z 2014 r. poz. 379 i 1072) w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2014 r. poz. 1446 oraz z 2015 r. poz. 397), Rada Miejska w Łowiczu uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Łowicza na lata 2015–2018”, zaopiniowany pozytywnie przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Łowicza.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

Przewodniczący Rady
Michał Trzoska

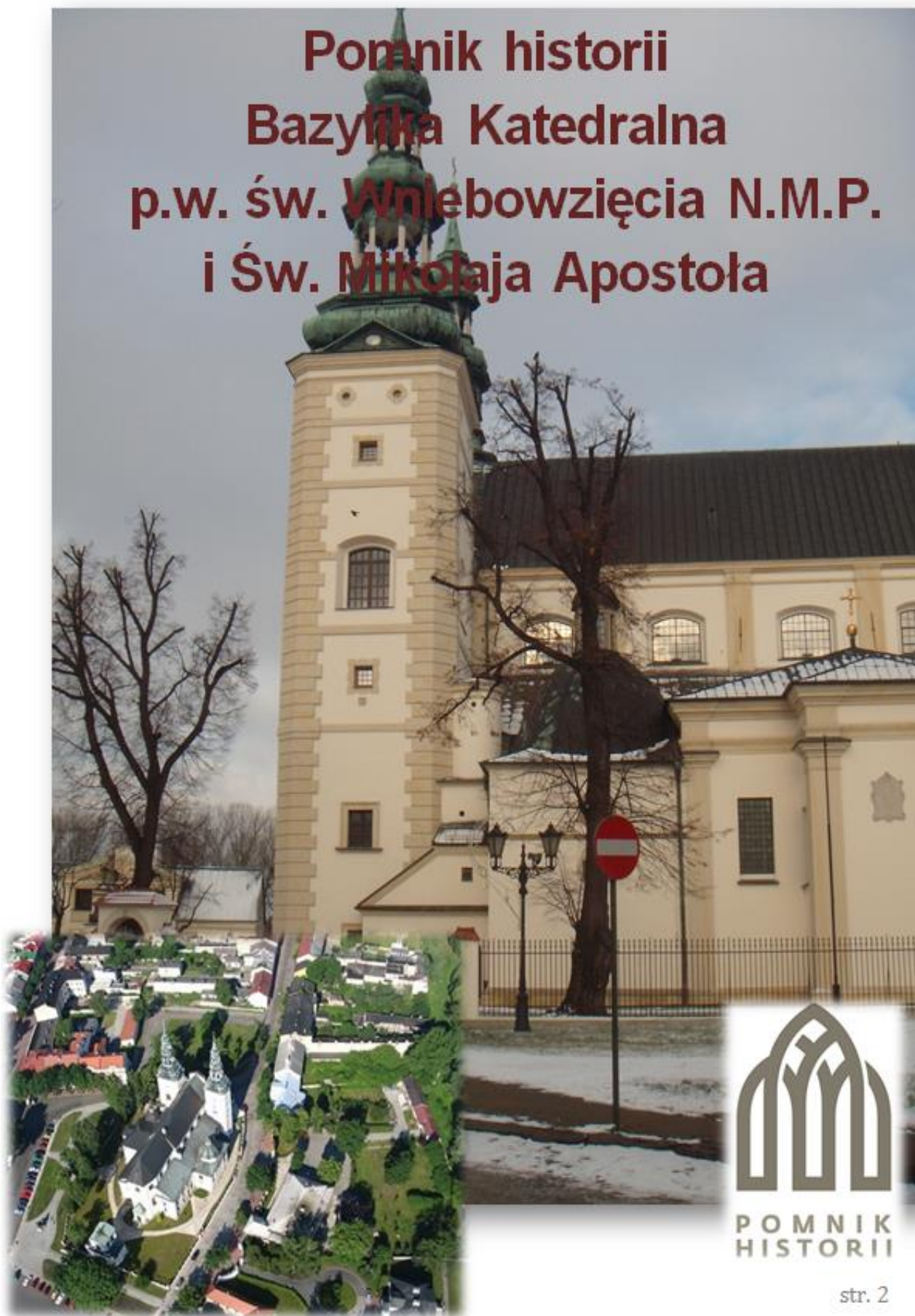
Załącznik

do uchwały nr XII/83/2015
Rady Miejskiej w Łowiczu
z dnia 27 sierpnia 2015 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŁOWICZA
NA LATA 2015-2018

Łowicz, sierpień 2015 r.

**Pomnik historii
Bazylika Katedralna
p.w. św. Wniebowzięcia N.M.P.
i św. Mikołaja Apostoła**

Zrewitalizowana przestrzeń
Nowego Rynku

Nowy Rynek - obszar sprzyjający
integracji mieszkańców

Stary Rynek - obszar inte-
grujący społeczność lokal-
ną i przyjezdnych podczas
Procesji Bożego Ciała

SPIS TREŚCI:

- PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŁOWICZA NA LATA 2015-2018
- ZAŁOŻENIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŁOWICZA NA LATA 2015-2018
- ASPEKTY PRAWNE I PROGRAMOWE
  - Uwarunkowania prawne
  - Uwarunkowania programowe
    - Krajowe
    - Wojewódzkie
    - Lokalne
- RYS HISTORYCZNY
- SYMBOLE MIASTA ŁOWICZ
- DIAGNOZA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
  - Zabytki zamieszczone w gminnej ewidencji zabytków
  - Dziedzictwo kultury niematerialnej
  - Bilans walorów dziedzictwa kulturowego
  - Założenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Łowicza na lata 2015–2018
  - Najważniejsze aspekty ochrony wartości kulturowych Miasta Łowicza
- CELE, KIERUNKI I DZIAŁANIA
- WSKAZANIA DO DOKUMENTÓW WYŻSZEGO RZĘDU
- MOŻLIWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŁOWICZ NA LATA 2015–2018

PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŁOWICZA NA LATA 2015–2018

Zapisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późniejszymi zmianami), obligują do sporządzenia Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Łowicza na lata 2015–2018.

Zgodnie z artykułem 21. ww. ustawy Ewidencja Zabytków, jest podstawą do sporządzenia Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Łowicza na lata 2015–2018. Zgodnie z art. 22 ust. 4.

Artykuł 87 ust. 1 ww. ustawy obliguje Burmistrza Miasta Łowicza do obowiązku sporządzenia na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami.

Ustawa określa, że gminny Program ma na celu w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowo;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami Miasta Łowicza na lata 2015–2018 przyjmuje Rada Miasta Łowicza po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w myśl art. 87 ust. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku z późniejszymi zmianami.

Gminny program opieki nad zabytkami Miasta Łowicz na lata 2015–2018 jest ogłaszany w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym, zgodnie z art. 87 ust. 1 ww. ustawy.

Jednocześnie ww. ustawa w art. 87 ust. 5 precyzuje, iż z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Łowicz na lata 2015–2018 Rada Miasta Łowicza sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przekazywane jest Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

ZAŁOŻENIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŁOWICZA NA LATA 2015–2018

Głównym celem opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Łowicza na lata 2015–2018 jest odpowiednie kształtowanie sfery dziedzictwa kulturowego i eksponowanie wysokich walorów kulturowych, co przyczyni się do upowszechniania kultury, zacieśniania więzi lokalnych, podtrzymywania tradycji i podniesienia atrakcyjności turystycznej.

Zakładanym efektem wdrażania Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Łowicza na lata 2016–2019 będzie poprawa stanu obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, podniesienie ich rangi oraz kształtowanie produktów regionalnych i wzmocnienie tradycji etnograficznych, co wpłynie na aktywizację mieszkańców w działaniach na rzecz zachowania regionalnego dziedzictwa.

Narzędziem zmierzającym do osiągnięcia założonych efektów jest ustalenie możliwości pozyskiwania środków finansowych na działania związane z zachowaniem materialnego i niematerialnego dziedzictwa.

ASPEKTY PRAWNE I PROGRAMOWE

Uwarunkowania prawne

Narzędziami służącymi sprawowaniu opieki nad obiektami i obszarami zabytkowymi, są akty prawne ogólnoświatowe, Unii Europejskiej i krajowe.

Dokumentami ogólnoświatowymi są konwencje opracowane pod egidą ONZ (UNESCO). Konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, została ustanowiona w 1972 r. w Paryżu, umożliwiła wyróżnienie obszarów i obiektów mających „najwyższą powszechną wartość” poprzez Wpisanie na „Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO”.

Unia Europejska reguluje kwestie związane z ochroną dziedzictwa kulturowego w Traktacie z Maastricht z 2 lutego 1992 r., Rozporządzeniu Rady EWG z dnia 9 grudnia 1992 r. w sprawie wywozu dóbr kultury, Dyrektywie Rady EWG z dnia 15 marca 1993 r. w sprawie zwrotów przedmiotów kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z obszaru państwa członkowskiego oraz w Programie Kultura 2000.

Zapisy odnoszące się do ochrony zabytków w Polsce zamieszczono w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku, w której zgodnie z artykułem 5 ochrona zabytków należy do konstytucyjnych obowiązków państwa.

Głównym aktem prawnym regulującym zagadnienia związane z dziedzictwem kulturowym jest ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późniejszymi zmianami), która uwzględnia podział na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.

Zgodnie z art. 4 ochrona zabytków jest sprawowana przez organy administracji publicznej, które są odpowiedzialne za kontrolowanie zabytków oraz prawne i finansowe działania prowadzące do zachowania ich w dobrym stanie.

Art. 5 ww. ustawy określa, że opiekę nad zabytkiem sprawują właściciele lub posiadacze zabytków, którzy zostali zobligowani do dbałości o obiekty i obszary zabytkowe poprzez ich właściwe wykorzystywanie, remontowanie i udostępnianie.

W świetle art. 6 ochronie i opiece podlegają:

- zabytki nieruchome będące m.in. krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi i ruralistycznymi, obiektami i obszarami zabytkowymi,
- zabytki ruchome będące, np. dziełami sztuki i pamiątkami historycznymi,
- zabytki archeologiczne.

Ustawa w art. 7 określiła cztery prawne formy ochrony zabytków, którymi są:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Do kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej należy obejmowanie ochroną prawną w drodze rozporządzenia najcenniejszych obszarów i obiektów zabytkowych poprzez uznanie ich za pomnik historii.

Zadania administracji rządowej w zakresie zachowania dziedzictwa polegają na obejmowaniu ochroną zabytków poprzez wpis do rejestru zabytków na mocy decyzji WKZ, prowadzeniu wojewódzkiej ewidencji zabytków, uzgodnieniu i opiniowaniu dokumentów planistycznych i inwestycyjnych oraz sprawowaniu kontroli nad nimi.

Samorządy ochronę zabytków podejmują poprzez możliwość tworzenia parków kulturowych na mocy uchwały Rad Gmin. Park kulturowy przekraczający granice gminy zgodnie z art. 16 ust. 5 może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być

tworzony. Do obowiązków samorządów lokalnych należy również prowadzenie gminnych ewidencji zabytków i opracowanie gminnych programów opieki nad zabytkami.

Samorządy tworzą również ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Uwarunkowania programowe

- Krajowe

Zgodnie z art. 86 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. głównym opracowaniem wskazującym system ochrony dziedzictwa kulturowego Państwa jest sporządzony przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obecnie Rada Ministrów przyjęła Krajowy Program Ochrony Zabytków. Jednym z głównych celów Programu jest zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowanie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Kolejnym strategicznym dokumentem o charakterze krajowym jest Narodowa Strategia Rozwoju Kultury, której elementem jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wskazuje on politykę Państwa w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego. Instrumentami wdrażania strategii są programy operacyjne, stanowiące podstawę finansowania działań w zakresie dziedzictwa kulturowego z budżetu Państwa, rozdysponowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zarówno Programy, jak i ich zakresy ulegają zmianie w poszczególnych latach. Dotychczas najważniejszym z nich jest ogłaszany co-rocennie Program Operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe”, posiadający wyróżnione priorytety i działania. Program ten umożliwi pozyskiwanie środków finansowych na przeprowadzenie działań rewitalizacyjnych oraz rewaloryzacyjnych obiektów i obszarów zabytkowych, rozwój ośrodków muzealnych, kultywowanie tradycji ludowych, czy ochronę zabytków archeologicznych.

Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju obecnie przygotowało założenia do Narodowego Planu Rewitalizacji i Ustawy o rewitalizacji. Są one kanwą powstania pakietu rozwiązań systemowych, które sprawią, że rewitalizacja będzie działaniem kompleksowym i skutecznym. Maja to być dokumenty tworzące przyjazne warunki dla procesów rewitalizacji w Polsce, np. poprzez projekty zmian w prawie, stworzenie spójnego systemu i określenie źródeł finansowania rewitalizacji, promowanie dobrych praktyk, dzielenie się wiedzą, czy wypracowanie wzorcowych dokumentów. Skierowany on będzie przede wszystkim do samorządów, ale też do społeczności lokalnych, osób prywatnych, przedsiębiorców, organizacji samorządowych.

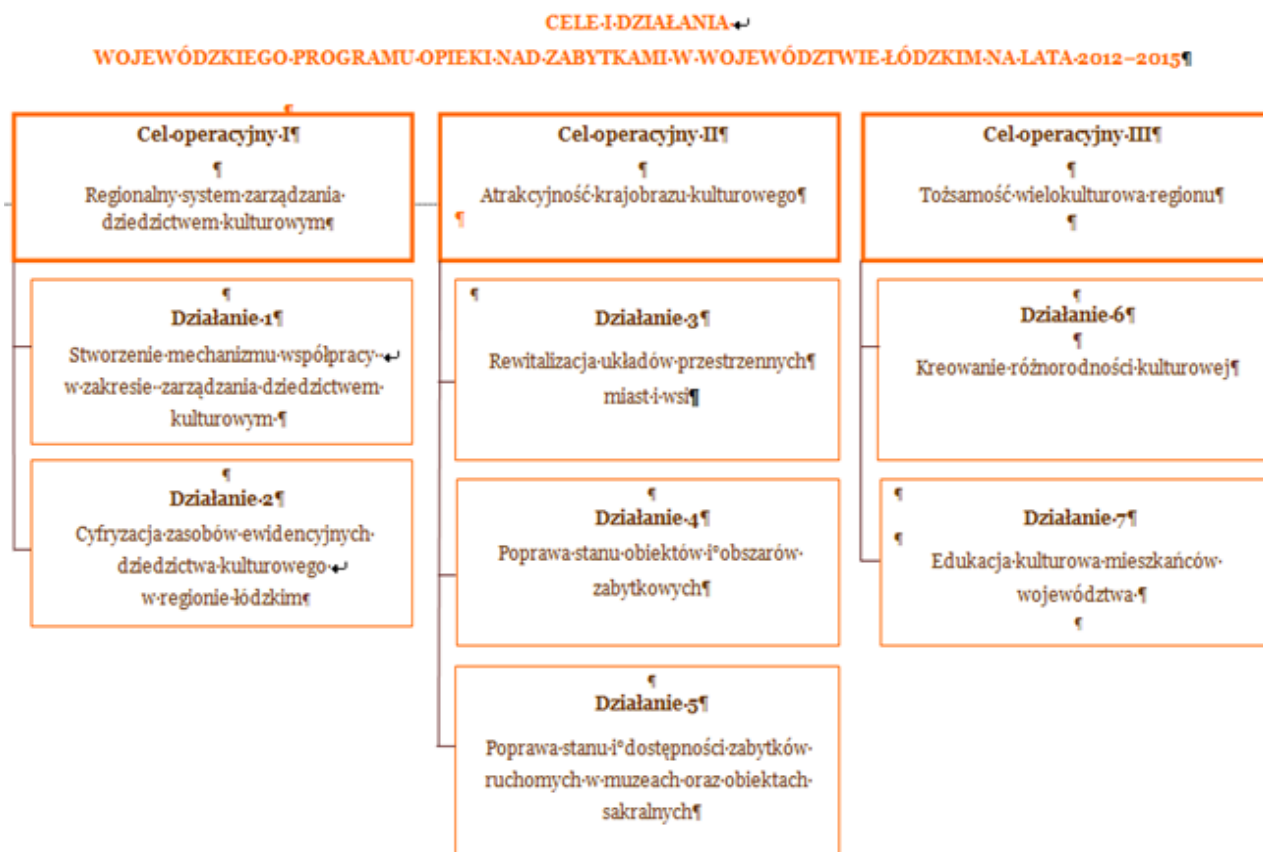
- Wojewódzkie

Dokumentem strategicznym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie wojewódzkim jest Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2012-2015 (zwanym dalej WPOnZ), przyjęty uchwałą nr XXVI/487/12 z dnia 21.06.2012 r. Głównym celem strategicznym programu jest:

- likwidacja bądź minimalizacja zagrożeń środowiska kulturowego: krajobrazu kulturowego, historycznych układów przestrzennych, zabytków nieruchomych i ruchomych, zabytków archeologicznych oraz zasobów niematerialnych.

Tak sprecyzowany ce strategiczny będzie wymagał ścisłej współpracy i zaangażowania działających na terenie województwa jednostek samorządowych wszystkich szczebli, instytucji rządowych odpowiedzialnych za ochronę zabytków, jednostek kulturalnych, naukowych i oświatowych, instytucji i organizacji pozarządowych oraz użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych. Pozwoli to na:

- podjęcie zintegrowanych, systemowych działań zmierzających do zahamowania postępującej degradacji środowiska kulturowego,
- koordynację kompleksowych działań konserwatorskich i rewaloryzacyjnych w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego,

- przywrócenie wartości i walorów obszarom i obiektom zabytkowym oraz ich wykorzystanie dla rozwoju turystyki i promocji podregionów kulturowych,
- kształtowanie poczucia odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa kulturowego, zarówno władz samorządowych, jak i mieszkańców regionu,
- wzmocnienie więzi społeczności lokalnych poprzez wspólne działania na rzecz wzmocnienia tożsamości regionalnej oraz poprawy stanu dziedzictwa kulturowego i ładu przestrzennego,
- właściwe zdyskontowanie środków finansowych z wykorzystaniem funduszy pomocowych Unii Europejskiej.

Podjęcie kompleksowych działań dotyczących wszystkich wymienionych elementów składających się na dziedzictwo kulturowe przyczyni się do powstania efektu synergii, co korzystnie wpłynie na efekty realizacji programu.

W programie tym wartości kulturowe Łowicza zostały w znacznym stopniu dostrzeżone i traktowane jako znaczące dla terenu województwa.

Zgodnie z zapisami WPOnZ dziedzictwo kulturowe Łowicza posiada walory ponadlokalne, stanowiąc strategiczne znaczenie w kształtowaniu systemu ochrony dziedzictwa kulturowego województwa i kraju.

W zapisach WPOnZ wskazano, iż obszar Miasta Łowicza posiada 106, obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

WPOnZ wykazuje, że na stronie internetowej Urzędu Miasta Łowicza zamieszczono opracowaną gminną ewidencję zabytków, traktując ją jako element edukacyjny i promocyjny.

WPOnZ przewiduje dalszą kontynuację prac rewitalizacyjnych historycznego układu przestrzennego Miasta Łowicza o randze krajowej.

W zakresie poprawy stanu obiektów i obszarów zabytkowych wskazano na potrzebę rewaloryzacji, remontów i przeprowadzania prac konserwatorskich bieżących w obiektach priorytetowych, do których zakwalifikowano: ratusz, kościół kolegiacki pw. Wniebowzięcia NMP (po generalnym remoncie), kościół p.w. św. Leo-

narda i Małgorzaty, kościół p.w. św. Ducha i św. Małgorzaty, kościół o.o. Pijarów p.w. NP. Marii i św. Wojciecha w Łowiczu.

WPOnZ zakłada również realizację zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania krajobrazu kulturowego na terenie dorzecza Bzury.

Zgodnie z zapisami WPOnZ celowe było uznanie Bazyliki katedralnej w Łowiczu za pomnik historii.

Wskazano też na potrzebę podniesienia rangi zespołu urbanistycznego miasta Łowicza poprzez utworzenia wyższej formy ochrony zabytków.

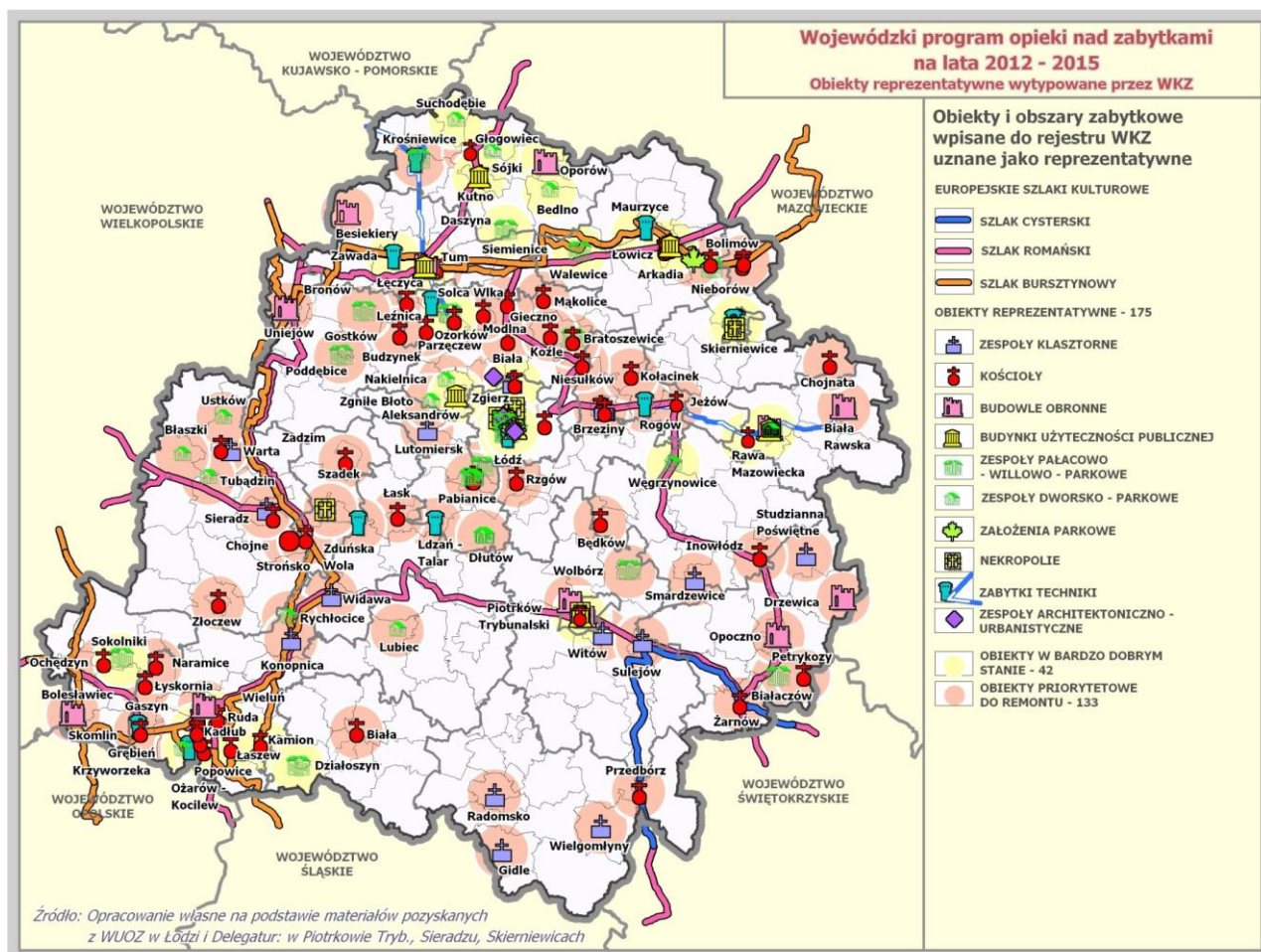
Za celowe uznano również opracowanie studium historycznego Miasta Łowicza.

Zapisy WPOnZ wskazy na możliwość utworzenia następujących szlaków kulturowych: Romańskiego (przebiegającego przez Miasto Łowicz – łączącego obiekty w stylu romańskim zlokalizowane na terenie województwa łódzkiego i Kraju, Zamków Książąt Mazowieckich.

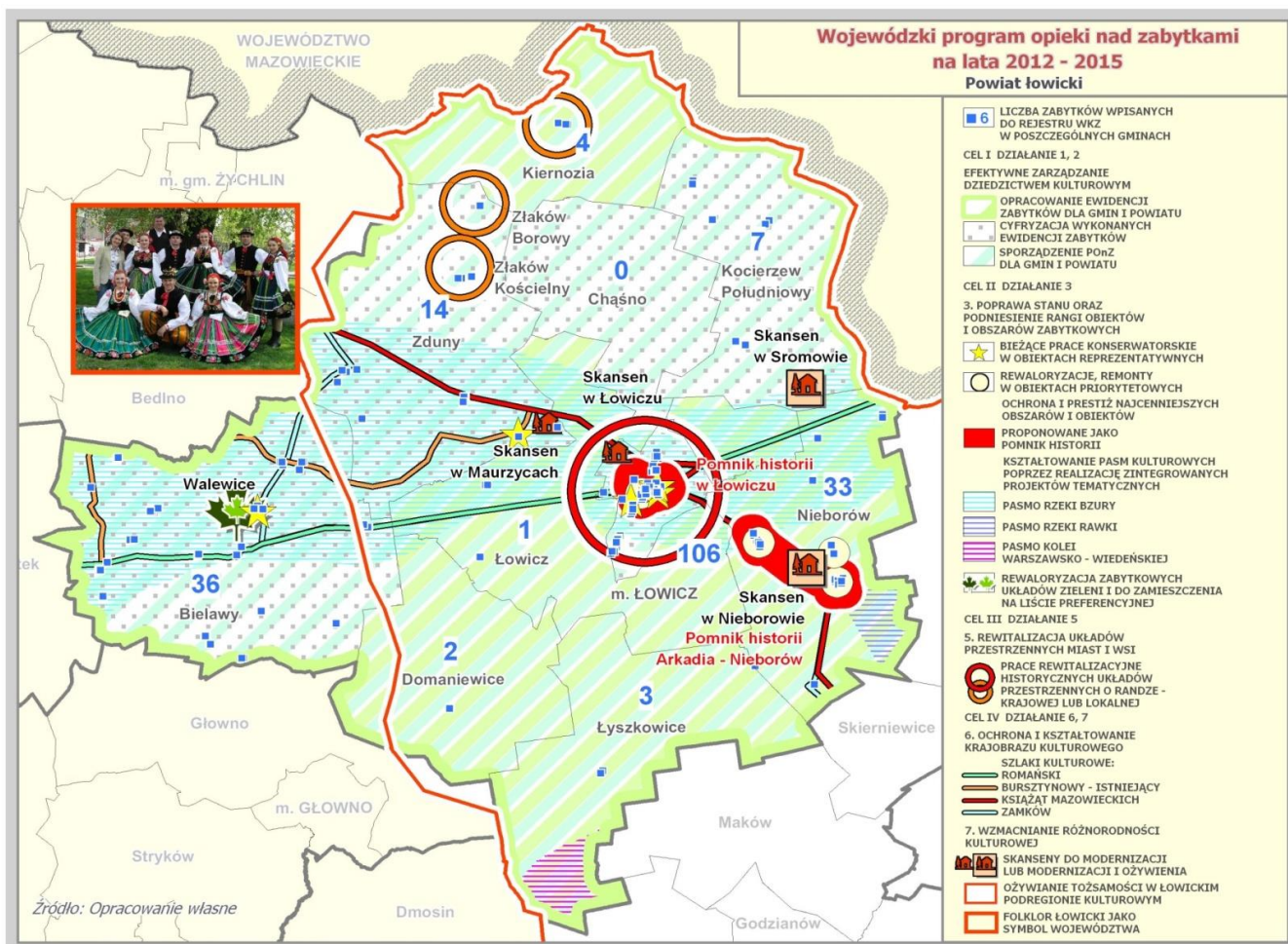
Program wskazuje na konieczność dalszej kontynuacji ożywiania tożsamości w łowickim podregionie kulturowym.

Program zakłada przeprowadzenie prac konserwatorskich w skansenie i modernizację etnograficznej ekspozycji plenerowej przy Muzeum w Łowiczu.

Istotnym elementem wskazywanym w WPOnZ jest kreowanie Folkloru Łowickiego jako symbolu województwa.

Źródło WPOnZ

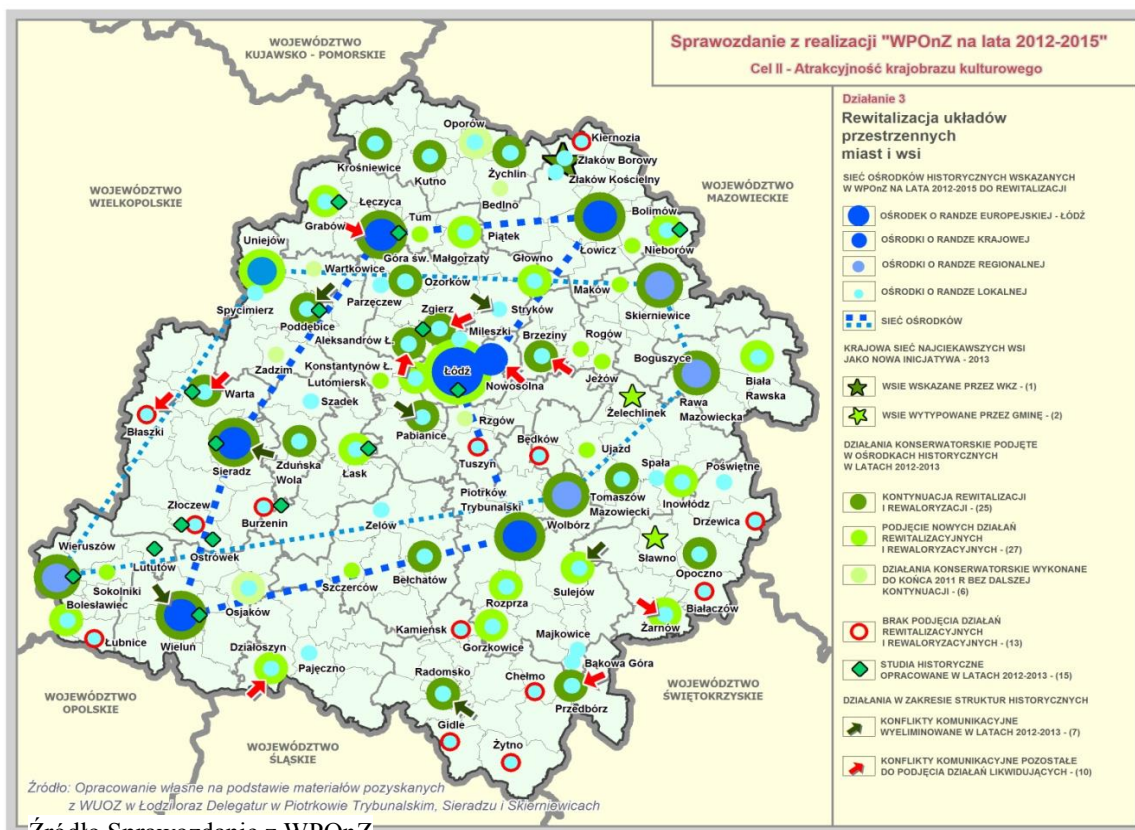

Źródło WPOnZ

Uchwałą nr LII/928/14 Sejmiku Województwa Łódzkiego dnia 30 września 2014 r. przyjęto Sprawozdanie z realizacji Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2012-2015 z lat 2012-2013.

W wyniku przeprowadzonej analizy realizacji założonych w WPOnZ działań i zadań przeprowadzonych w latach 2012-2013 wynika że na terenie Łowicza:

- utworzono pomniki historii Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 października 2012 r. Łowicz dla Bazyliki Katedralnej (dawnej Kolegiaty Prymasowskiej) pod wezwaniem „Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny” (poz. 1239) i „Sulejów – Zespół Opactwa Cystersów” (poz. 1242),
- Boże Ciało w Łowiczu zaproponowano do zamieszczenia na liście niematerialnego dziedzictwa,
- produkty regionalne wpisano na listę Ministerstwa rolnictwa i Rozwoju Wsi w 2012 i 2013 r.,
- prowadzono złożone i kompleksowe działania rewitalizacyjne.

Kolejnym prestiżowym dokumentem samorządu województwa łódzkiego jest Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020 przyjęta przez Sejmik Województwa Łódzkiego w lipcu 2012 roku. Planowana wizja rozwoju województwa łódzkiego uwzględnia kreowanie różnorodności kulturowej oraz umocnienie identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu. Wspieranie oraz inicjowanie mają być działania w zakresie kreowania folkloru i produktów regionalnych.

Opracowana strategia mocno podkreśla konieczność wspólnych działań większych grup partnerskich mających szansę pozyskiwania funduszy w ramach realizacji zintegrowanych projektów rewaloryzacyjnych cennych obszarów zabytkowych.

- Lokalne

Dokumentem odnoszącym się do zagadnień dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym jest przede wszystkim opracowywana w 2012 roku Gminna Ewidencja Zabytków.

GEZ		KARTA ADRESOWA ZABYTKU NIERUCHOMEGO		3. Miejscowość
1. Nazwa Kościół p.w. Świętego Ducha		2. Czas powstania 1404 r.		Łowicz
8. Fotografia z opisem wskazującym orientację albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym				4. Adres 99-400 Łowicz ul. Długa 1
				5. Przynależność administracyjna województwo łódzkie powiat łowicki gmina Miasto Łowicz
				6. Formy ochrony Nr i data wpisu do rejestru zabytków 125/110 z dnia 18.08.1967 r.
				7. Opracowanie karty (autor, data i podpis)

W dniu 4 listopada 2004 roku uchwałą Rady Miejskiej w Łowiczu nr XXXIV/199/2004 przyjęto Plan Rozwoju Lokalnego Miasta Łowicza. PRL stanowi kluczowe narzędzie wspierające zarządzanie na poziomie samorządu, a jego podstawowym celem jest zapewnienie koncentracji dostępnych środków finansowych na strategicznych działaniach gminy.

Dokumentami odnoszącymi się do zagadnień dziedzictwa kulturowego są: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania miasta Łowicza (zatwierdzone uchwałą nr XI/68/2003 Rady Miejskiej w Łowiczu z dnia 26 czerwca 2003 r. w sprawie uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łowicza (edycja II) i obowiązujące Miejskowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Rys historyczny

Łowicz w źródłach po raz pierwszy wzmiankowany w bulli papieskiej z 1136 r. (Bulla Ex commisso nobis a Deo, zwana Bullą gnieźnieńską – bulla papieska wydana 7 lipca 1136 w Pizie) jako wieś, stanowiąca centrum oddzielnego obwodu, kasztelanii. Położony nad Bzurą i jej dopływami, na silnie zabagnionej dolinie, w miejscu ułatwiającym przeprawę przez rzekę, na skrzyżowaniu ważnych średniowiecznych traktów handlowych. Przez Łowicz prowadziło odgałęzienie szlaku bałtyckoczarnomorskiego, łączącego Gdańsk z portami Morza Czarnego. Równie istotny był trakt krajowy łączący Poznań i Gniezno przez Kutno i Łowicz z Warszawą i dalej z Wilnem. Takie położenie geograficzne zapewniało naturalne warunki obronności miasta i w dużej mierze zaważyło na jego losach. Stwarzało dogodne warunki dla zlokalizowania tutaj w średniowieczu grodu kasztelańskiego. Z czasem w miejscu grodu wybudowano zamek. Łowicz z tamtego okresu rozciągał się od grodu – osady przedlokacyjnej do przeprawy przez Bzurę. Kierunek rzeki w naturalny sposób wyznaczył równoleżnikową oś miasta. To jedno z najokazalszych miast na Mazowszu. Początkowo stanowił własność książąt mazowieckich, w późniejszych stuleciach był siedzibą arcybiskupów gnieźnieńskich, ośrodek klucza dóbr kościelnych liczący ok. 100 miejscowości. Z chwilą otrzymania praw miejskich pod koniec XIII w. powstał regularny czworokątny rynek, który przylegał jednym bokiem do kościoła parafialnego, podniesionego w następnych latach do rangi kolegiaty.

Z rynku w stronę grodu i mostu na rzece Branicy wychodziła ulica Długa. Za rzecką Branica ciągnęła się ul. Św. Jana. W XV w. została ona zamieniona na rynek otrzymując nazwę Podgrodzia. Z rynku wychodziły jeszcze dwie ulice, w tym jedna w kierunku Skierniewic, druga w stronę rzeki. Na terenie Podgrodzia powstało targowisko. W XVI w. pojawia się po raz pierwszy nazwa ul. Zduńskiej. Jest to ulica biegnąca ze Starego Mia-

sta w kierunku Nowego Miasta. Nad Bzurą przy przeprawie przez rzekę powstało przedmieście Kaczew (obecnie Tkaczew), gdzie od dawnych czasów osiedlali się rybacy.

Łowicz, w przeciwieństwie do innych miast o średniowiecznym rodowodzie, z uwagi na swoje położenie wśród rzek i bagien, nie był nigdy otoczony miejskimi murami obronnymi, pozostawał miastem otwartym. Jego cztery bramy miejskie stały przy ulicach odpowiadających głównym traktom, idącym z zewnątrz do środka. Łowicz był więc miastem otwartym. W układzie rozplanowania Łowicza już z XVI w. wyróżnić można: Stare Miasto, Nowe Miasto, Podgrodzie oraz dwa przedmieścia – Bratkowice i Kaczew.

Jest to miasto, którego rozwój przestrzenny związany był z warunkami topograficznymi. Na jego zabudowę i rozwój duży wpływ miało też to, że ongiś było rezydencjalnym miastem biskupów gnieźnieńskich. Kościół pijarski, kaplica Karola Boromeusza z klasztorem misjonarzy oraz kolegiata to trzy najbardziej reprezentacyjne budowle w Łowiczu, skupione przy Starym Rynku. Uważa się, że rozplanowanie Łowicza jest wymownym wyrazem tradycji narodowej. Układ sieci ulic nie został tu narzucony, nie jest też wzorowany na obcych miastach. Ten samorodny rozwój układu przestrzennego nastąpił już w drugiej połowie XIII w., kiedy wieś Łowicz otrzymała prawa miejskie. Wówczas został wytyczony rynek na Starym Mieście i dotąd zachował on swój dawny kształt i wymiary (100x100 m) i należy do najbardziej charakterystycznych rynków w Polsce. Z rynkiem graniczy kolegiata. Oryginalną formę przedstawia rynek Nowego Miasta, ze względu na swój trójkątny kształt. Jego kształt jest ściśle związany z układem ulic sprzed XV w., kiedy rynku jeszcze w tym miejscu nie było. Południowo-zachodnim brzegiem Rynku przepływała struga, wzdłuż której osiedlali się piwowarzy, tworząc trwałą linię uliczną, zamienioną z początkiem XV stulecia w jedną z trzech ścian Nowego Rynku. Można powiedzieć, iż warunki topograficzne miały niewątpliwie istotny wpływ na rozwój przestrzenny Łowicza.

WYPIS ZE „SŁOWNIKA GEOGRAFICZNEGO KRÓLESTWA POLSKIEGO I INNYCH KRAJÓW SŁOWIAŃSKICH” wydany w latach 1880–1902 w Warszawie przez Filipa Sulimierskiego, Bronisława Chlebowskiego i Władysława Walewskiego

ŁOWICZ – msto pow. gub. warszawskiej, nad rz. Bzurą, na prawym brzegu Bzury, w nizinie w punkcie zbiegu trzech dopływów Bzury: Uchanki, Zielkówki i Jarzębówki; odległy 82 w. od Warszawy, z którą połączony jest linią drogi żel. warszaw.-bydgoskiej od r. 1845 (od 1861 z Bydgoszczą); szosa 1-go rzędu łączy go z Warszawa i Kaliszem; trakty gubernialne 2-go rzędu z Płockiem, Łęczycą, Wiskitkami i Skierniewicami. Ł. posiada obecnie 6 kościołów katol. mur. (kolegiata, paraf. św. Ducha, fil. św. Leonarda, fil. po-pijarski, fil. pomisyonarski i koś. z klaszt. bernardynek etatowy), cerkiew prawosł., koś. Par. ewang., szpital św. Tadeusza, ochronę na 40 dzieci, ochronę dla starozakon., szkołę realną 6-klas., progimnazjum żeńskie 3-klas., cztery szkoły element., dwie szkoły prywatne żeńskie, szkołę ewang., bibliotekę przy szkole real. (do 5000 tom.), sąd pokoju, urząd powiat., miejski, st. dr. żel. warsz.-bydgos., st. poczt. i telegr. W 1827 r. Ł. miał 411 dm. i 6693 mk. (676 żyd.) (...) Z zakładów fabrycznych istniały tu w r. 1878: młyn parowy, 2 dystylarnie, 5 garbarni, 4 cegielnie, 3 mydlarnie, fabryka wyrobów glinianych, browar 2 olejarnie, 2 warzelnie miodu, 3 fabryki octu. Do 1877 r. istniała tu fabr. wyrobów żelaznych. (...) Ł. jest miejscem odbywania się głośnych od wielu wieków jarmarków na s. Jana (2 dni) i na św. Mateusza (4 dni), na które przybywają liczni kupcy z odległych stron, a przedmiotami zbytu są: konie, bydło, wyroby siodlarskie, rymarskie, kuśnierskie. Obecnie dawna świetność ich upadła. (...) Według podania (prawdopodobnego zresztą) Ł. pierwotnie był dworem łowieckim (Łowisko) książąt mazowieckich, koło którego mieszkali ludzie pomagający przy łowach książęcych i utrzymujący w porządku łowieckie przybory. Papież Innocenty, zatwierdzając bullą z 1136 r. nadania poczynione arcybiskupom gnieźnieńskim, wymienia już Ł. Jeszcze w obecnym stuleciu stał pierwotny dworzec na środku rynku, służąc za skład soli. Kiedy osada ta otrzymała prawo miejskie nie wiadomo. Znaczenie jej datuje się od połowy XIV w., kiedy Jarosław ze Skotnik, arcybisk. gnieźn., wznosił na sztucznym nasypie nad brzegiem Bzury okazały zamek, mający służyć za rezydencją dla arcybiskupów. Ziemowit ks. Mazowsza przywilejem 1359 r. udzielonym temuż arcybiskupowi nadał wielkie swobody miastu, jako też i całej majątności łowickiej. Odtąd arcybiskupi w okręgu tym władzę najwyższą, jako udzielnicy księżęta piastowali tak dalece, iż szlachta, bez apelaacji króla, ulegała ich wyrokom. (...) Prymasi z upodobaniem tu przemieszkując z licznym dworem, przyczyniali się do wzrostu i pomyślności miasta; sławny Jan Łaski na początku XVI w. rugował stąd żydów i surowemi obwarował prawami, aby nadal nie osiadali. Mikołaj Dzierzgowski założył synod prowincjonalny 1556, Jakób Uchański zwołał tutaj po zgonie Zygmunta Augusta 1572 r. zjazd Wielkopolan i ustanowił urządzenia dotyczące się porządku w kraju, bezpieczeństwa i obrony. (...) Ł. po wojnach szwedzkich naprawiwszy swe mury, liczył w r. 1680 kościołów 11 a domów 380, rzemieślników i artystów różnego rodzaju 231, którzy 8 cechów składali. (...) Przy tyłu historycznych wspomnień, Ł. pomimo swoich klęsk, przechował jeszcze zabytki swoich czasów. Pierwsze miejsce zajmował tu zamek prymasów, zbudowany przez arcybisk. Jarosława ze

Skotnik około 1355 r., rozszerzony i ozdabiany przez następców, zburzony w czasie pierwszego najścia Szwedów i znowu na początku zeszłego wieku, przez Teodora Potockiego, arcybisk. podźwignięty, dotrwał do naszych czasów. Zamek ten urządony był wspaniale i obszernie na małej, umyślnie widać sypanej wyniosłości, w śród bagnistego Bzury wybrzeża. Woda oblewała go do koła, a wysokie mury czyniły go miejscem dosyć warownem. Most długi, przez błota idący, wzmocniony przekopem i dwoma szańcami z obu stron usypanemi, łączył go z miastem. Po opuszczeniu przez Szwedów, arcybiskupi wprawdzie naprawili główne uszkodzenia, ale, wystawiwszy z konieczności dla tymczasowego dla siebie mieszkania pałac w Skierniewicach, już później chętniej w temostatniem miasteczku niżeli w Ł. przemieszkawali. Verdum, przejeżdżając przez Ł. w końcu XVII w., zastał zamek w dobrym stanie. W niezamieszkałym zamku, prymas Michał Poniatowski urządził fabrykę płótna, zebrawszy fundusz na jej prowadzenie, przez wypuszczenie akcji po 4000 złp. (...) Za rządów królestwa, kiedy księstwo łowickie utworzone zostało, administrator jego, ową starożytna i jeszcze mieszkalną budowlę rozebrał w r. 1822, a materyałów użył na wybudowanie pałacu w Łyszkowicach. Za to Ł. będąc przez kilka wieków stolicą prymasów rzplitej, bogatym jest w duchowne instytucyje i gmachy. Najznamienitszym z nich jest kolegiata, erygowana w r. 1433 przez Wojciecha herbu Jastrzębiec, arcybiskupa gnieźnieńskiego, z dawniejszego parafialnego kościoła, który początkiem swoim r. 1100 miał zasięgać. Pierwotny atoli gmach, gdzie się nabożeństwo kolegiackie odbywało, był drewniany i długo takim jeszcze pozostał. (...)

Symbole Miasta Łowicza

Herb

Herb Wielki Miasta Łowicza

Flaga

Uchwałą nr XXXII/295/2001 z dnia 24 maja 2001 roku Rada Miejska w Łowiczu ustaliła zasady i okoliczności używania Znaków Miasta Łowicza.

Herb i flaga Miasta Łowicza jako zewnętrzne znaki reprezentacyjne symbolizujące Miasto, stanowią własność Miasta i mogą być używane tylko w kształcie, proporcjach, kolorach w celach reprezentacyjnych i do oznaczenia własności samorządowej, zgodnych z wzorami przyjętymi w drodze uchwały i Statucie Miasta Łowicza.

Herb Miasta Łowicza zwany Herbem Małym. W polu barwy błękitnej dwa pelikany srebrne o dziobach i szponach złotych, zwrócone do siebie grzbietami, pomiędzy nimi zielone drzewo życia.

Herb Wielki Miasta Łowicza przedstawia kartusz herbowy z godłem herbu Miasta Łowicza zwanego Herbem Małym, zwieńczony mitrą książęcą, trzymany przez postacie dwóch aniołów. U dołu wstęga z dewizą o brzmieniu: Patriae Commodis Serviens (Być Ojczyźnie Pożytecznym).

Flagę Miasta Łowicza stanowi prostokąt barwy błękitnej o stosunku wysokości do długości jak 5:8. Centralnie na płacie umieszczone jest godło herbu Miasta Łowicza, stosunek wysokości godła do wysokości flagi jak 4:5. Flagą Wielką Miasta Łowicza jest flaga o wymiarach 150 x 240 cm i odnoszona jest wyłącznie na maszcie nad ratuszem. Znaki Miasta Łowicza są symbolem tożsamości integrującym lokalną społeczność, stanowią reprezentacyjne elementy rozpoznawcze jednostki terytorialnej. Właścicielem Znaków jest Gmina Miasto Łowicz.

Chorągiew Miasta Łowicza składa się z płata, główicy, drzewca i szarfy. Płat chorągwi w kształcie kwadratu o boku 100 cm wykonany dwustronnie z tkaniny, umocowany do drzewca, pozostałe boki obszyte frędzlą złotą. Na stronie głównej płata barwy jasnoblękitnej, rozwiniętej w prawo od drzewca, umieszczony jest Herb Wielki Miasta Łowicza, nad nim znajduje się napis o treści: MIASTO ŁOWICZ, haftowany srebrem.

Na stronie odwrotnej płata barwy karmazynu polskiego, rozwiniętej w lewo od drzewca, umieszczony jest biały orzeł zwrócony w prawo bez korony, z rozłożonymi i wzniesionymi lekko ku górze skrzydłami, rozłożonymi łapami i wydatnym ogonem, haftowany srebrem, w tle głowy orła korona królewska zamknięta pięcioma fleuronami, zwieńczona jabłkiem i krzyżem kawalerskim polskim, poniżej korony regalia - berło królewskie i miecz, umieszczone na poduszce. Dziób i szpony orła oraz korona i regalia złote. Pod orłem wstęga z dewizą Miasta Łowicza o brzmieniu: PATRIAE COMMODIS SERVIENS - BYĆ OJCZYŹNIE POŻYTECZNYM: liternictwo złote.

Głowica Chorągwi składa się z tulei i zwieńczenia w postaci herbu Łowicza zwanego Herbem Małym w półwieńcu z coronamuralis; drzewce są dwudzielne, łączone tuleją z białego metalu na wysokości dolnego brzegu płata. Na górnym końcu drzewca osadzona jest główica, na dolnym zaś stopka z białego metalu. Na drzewcu umieszczone gwoździe pamiątkowe. Szarfa chorągwi o barwach Rzeczypospolitej jest zawiązana w kokardę umieszczoną poniżej główicy na drzewcu, po głównej stronie płata; jej obydwie wolne końce dochodzą do dolnego brzegu płata i obszyte są frędzlą złotą, taką jak płat chorągwi.

Laska Przewodniczącego Rady Miejskiej w Łowiczu

Wykonana z toczonego drzewca o długości 165 cm, składa się z główicy, trzonu i stopki. Głowicę laski w kształcie odwróconego stożka, wykonaną z białego metalu oksydowanego wieńczy stylizowana coronamuralis; na górnej powierzchni główicy znak Miasta Łowicza; dwa pelikany i drzewo życia między nimi. Na otoku znajduje się napis: SIGILLUM CIVITATIS LOVICIENSIS; na bocznej powierzchni stożka trzy znaki: herb Rzeczypospolitej Polskiej, herb Miasta Łowicza zwany Herbem Małym i historyczny herb Mazowsza, pokryte emalią o stosownych barwach. Górna część trzonu o długości 15 cm, kanelowana ze spiralnie owijającą laskę wstęgą z dewizą miasta; między zwojami wstęgi ornament roślinny. Poniżej strefy kanelowanej strefa uchwytu ograniczona obręczami z białego metalu. Część trzonu poniżej strefy uchwytu o długości 40 cm zawiera dwie gładkie, spiralnie ułożone wstęgi o przeciwnym kierunku zwojów. Dolna część trzonu długości 75 cm, gładka zakończona stopką wykonaną z białego metalu; długość stopki 10 cm.

Łańcuch Burmistrza

Wykonany z białego metalu, częściowo oksydowany, składa się z ogniw w postaci stylizowanych kluczy miasta, częściowo złożonych oraz herbu Miasta Łowicza zwanego Herbem Małym. Herb znajdujący się w połowie długości łańcucha umieszczony jest w półwieńcu i zwieńczony mitrą książęcą; herb pokryty jest emalią o stosownych barwach, mitra książęca złożona, czapka mitry barwy czerwonej. Na prawo i lewo od herbu krytego emalią po trzy mniejsze herby w półwieńcach zwieńczone coronamuralis, oksydowane.

DIAGNOZA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA ŁOWICZA

Zabytki zamieszczone w Gminnej ewidencji zabytków Miasta Łowicza

Zabytki zamieszczone w gminnej ewidencji podlegają ochronie konserwatorskiej.

WYKAZ OBIEKTÓW ZAMIESZCZONYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW MIASTA ŁOWICZA:

Łowicz

Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej - Łowicz - 933 z 20.05.1993 r.

ul. 1 Maja

- Dom - 1 Maja 3.
- 2. Dom - 1 Maja 5.
- 3. Dom - 1 Maja 7.
- 4. Dom - 1 Maja 11.

ul. 3 Maja

- 5. Dom - 3 Maja 7.
- 6. Dawny hotel - 3 Maja 12 - 787 z 27.02.1988 r.
- 7. Dawna poczta konna (budynek centralny) w zespole poczty konnej - 3 Maja 13 - 132/117 z 18.08.1967 r.
- 8. Dawna stajnia (budynek zachodni) w zespole poczty konnej – 3 Maja 13 - 699/191 z 28.09.1967 r.
- 9. Dawna wozownia (budynek wschodni) w zespole poczty konnej – 3 Maja 13 - 698/190 z 28.09.1967 r.

ul. 11 Listopada

- 10. Dom - 11 Listopada 2.

ul. Armii Krajowej

- 11. Dom - Armii Krajowej 13.
- 12. Dom - Armii Krajowej 31b.
- 13. Dom - Armii Krajowej 37 - ul. Bielawska.
- 14. Dom - Bielawska 3.

15. Dom - Bielawska 5.

16. Dom - Bielawska 5a.

17. Dom - Bielawska 9.

Blich

18. Dom - Blich 7.

19. Cmentarz rzymsko-katolicki, kolegiacki - Blich 8 - 809 z 22.11.1991 r.

20. Dom pogrzebowy obecnie Dom grabarza - Blich 8.

21. kaplica grobowa Rodziny Laskowskich - Blich 8.

22. Zespół 6-ciu budynków (budynek mieszkalny z warsztatem szkolnym, budynek mieszkalny z wgłębnym portykiem, magazyn zbożowy, chlewnia, obora stajnia) - Blich 10 - nr 634 z 29.08.1983 r.

23. Zespół 6-ciu budynków Szkoły Rolniczej (chlewnia) - Blich 10 - 634 z 29.08.1983 r.

24. Zespół 6-ciu budynków Szkoły Rolniczej (budynek mieszkalny z warsztatem szkolnym - Blich 10 - 634 z 29.08.1983 r.

25. Zespół 6-ciu budynków Szkoły Rolniczej (budynek mieszkalny z wgłębnym portykiem) - Blich 10 - 634 z 29.08.1983 r.

26. Zespół 6-ciu budynków Szkoły Rolniczej (obora) - Blich 10 - 634 z 29.08.1983 r.

27. Zespół 6-ciu budynków Szkoły Rolniczej (magazyn zbożowy) - Blich 10 - 634 z 29.08.1983 r.

28. Zespół 6-ciu budynków Szkoły Rolniczej (stajnia) - Blich 10 - 634 z 29.08.1983 r.

29. Budynek szkolny w zespole 6-ciu budynków - Blich 10.

30. Dom - Blich 11.

ul. Boczna

31. Cmentarz ewangelicko-augsburski - Boczna 9 - 808 z 20.11.1991 r.

32. Kaplica grobowa rodziny Saxów - Boczna 9.

ul. Bolimowska

33. Dom - Bolimowska 55.

ul. Długa

34. Kościół p.w. św. Ducha i św. Małgorzaty - Długa 1 - 125/110 z 10.08.1967 r.

35. Cmentarz przykościelny - Długa 1 - 996 z 24.08.1995 r.

Kapliczka na cmentarz przykościelny - Długa 1

36. Dom - Długa 22.

37. Kapliczka - Długa 31.

ul. Kaliska

38. Kościół p.w. św. Leonarda i Małgorzaty - Kaliska 2 - 127/112 z 18.08.1967 r.

39. Cmentarz Przykościelny św. Leonarda i Małgorzaty - Kaliska 2.

40. Przepompownia wodociągu kolejowego - Kaliska 16.

41. Dworzec PKP - Kaliska 16.

42. Wodociągowa Wieża Ciśnień PKP - Kaliska 16.

ul. Listopadowa

43. Cmentarz prawosławny - Listopadowa 6.

ul. Łęczycka

44. Cmentarz żydowski - Łęczycka 96 - 875 z 20.03.1992 r.

ul. Łyszkowicka

45. Cmentarz Mariawicki – Łyszkowicka.

ul. Mickiewicza

46. Dom – obecnie gimnazjum - Mickiewicza 1.

47. Dom - Mickiewicza 2.

48. Dom - Mickiewicza 7.

49. Dom - Mickiewicza 9.

50. Dom - Mickiewicza 11.

51. Dom - Mickiewicza 18.

52. Cmentarz rzymsko-katolicki „Emaus” - Mickiewicza 40 - 803 z 20.11.1991 r.

53. Kaplica cmentarna „Emaus” - Mickiewicza 40 - 571/128 z 19.08.1967 r.

54. Kapliczka przy Parku/Zieleńcu – Mickiewicza.

55. Zieleńiec - Mickiewicza - 474 z 16.09.1978 r.

ul. Mostowa

56. Park „Ogród Saski” - Mostowa 1 - 473 z 16.09.1978 r.

57. Dom - Mostowa 7.

58. Kapliczka – Mostowa.

ul. Nadburzańska

59. Dworek - Nadburzańska 19.

60. Młyn - Nadburzańska 27.

ul. Napoleńska

61. Dom - Napoleńska 1.

ul. Nowy Rynek

62. Dom - Nowy Rynek 1 - 591/148 z 21.08.1967 r.

63. Dom - Nowy Rynek 2 - 592/149 z 21.08.1967 r.

64. Dom - Nowy Rynek 3 - 593/150 z 21.08.1967 r.

65. Dom - Nowy Rynek 4.

66. Dom - Nowy Rynek 5, 6 - 594/151 z 21.08.1967 r.

67. Dom - Nowy Rynek 7.

68. Dom - Nowy Rynek 8 - 633 z 29.09.1983 r.

69. Dom - Nowy Rynek 8a.

70. Dom - Nowy Rynek 9 - 595/152 z 21.08.1967 r.

71. Dom - Nowy Rynek 10 - 635 z 29.09.1983 r.

72. Dom - Nowy Rynek 12 - 637 z 29.09.1983 r.

73. Dom - Nowy Rynek 13 - 136/154 z 21.08.1967 r.

74. Dom - Nowy Rynek 17 - 596/160 z 22.08.1967 r.

75. Dom - Nowy Rynek 19 - 636 z 29.09.1983 r.
76. Dom - Nowy Rynek 30 - 598/162 z 22.08.1967 r.
77. Dom - Nowy Rynek 31.
78. Dom - Nowy Rynek 32 - 599/163 z 22.08.1967 r.
79. Dom - Nowy Rynek 33 - 137/153 z 22.08.1967 r.
80. Dom - Nowy Rynek 34 - 138/156 z 22.08.1967 r.
81. Dom - Nowy Rynek 35 - 139/157 z 22.08.1967 r.
82. Dom - Nowy Rynek 36 - 140/158 z 22.08.1967 r.

ul. Pałacowa

83. Park przy Baszcie w zespole pałacu gen. Klickiego – Basztowa-Pałacowa 6 - 471 z 16.09.1978 r. i nr 794 z 9.05.1990 r.
84. Dawny dom dozorczy w zespole pałacu gen. Klickiego - Pałacowa 6 - 577/133 z 19.08.1967 r.
85. Dawna kaplica w zespole pałacu gen. Klickiego - Pałacowa 6 - 576/132 z 19.08.1967 r.
86. Pałac gen. Klickiego - Pałacowa 6 - 133/123 z 16.08.1967 r.
87. Park w zespole pałacu gen. Klickiego – Pałacowa - Pałacowa 6 - 471 z 16.09.1978 r. i nr 794 z 9.05.1990 r.
88. Wieża obronna w zespole pałacu gen. Klickiego – Basztowa - Pałacowa 6 - 575/124 z 19.08.1967 r.

ul. Pijarska

89. Kościół o.o. Pijarów p.w. Najświętszej Marii Panny i św. Wojciecha - Pijarska 2 - 130/115 z 18.08.1967 r.
90. Cmentarz przykościelny o.o. Pijarów - Pijarska 2.
91. Dom - Pijarska 3.

Plac Przyrynek

92. Dom - Plac Przyrynek 4.
93. Dom - Plac Przyrynek 6.
94. Dom - Plac Przyrynek 8a.
95. Dom - Plac Przyrynek 8.
96. Dom - Plac Przyrynek 10.
97. Dom - Plac Przyrynek 16.
98. Dom - Plac Przyrynek 18.
99. Dom - Plac Przyrynek 23.
100. Dom - Plac Przyrynek 25.

ul. Podrzeczna

101. Dom - Podrzeczna 2 - 1006 z 23.09.1998 r.
102. Dom - Podrzeczna 3.
103. Dom - Podrzeczna 4.
104. Dom - Podrzeczna 5 - 573/1010 z 22.03.1952 r.
105. Dom - Podrzeczna 9.
106. Dom - Podrzeczna 11.
107. Dom - Podrzeczna 13.

108. Dom - Podrzeczna 14 - 607/171 z 22.08.1967 r.
109. Dom - Podrzeczna 15.
110. Dawny kościół ewangelicki - Podrzeczna 17 - 572/129 z 19.08.1967 r.
111. Dzwonnica przy kościele ewangelickim - Podrzeczna 17 - 573/130 z 19.08.1967 r.
112. Dawny Cmentarz Przykościelny - Podrzeczna 17.
113. Dom - Podrzeczna 18 - 608/172 z 22.08.1967 r.
114. Dom - Podrzeczna 20.
115. Dom - Podrzeczna 22 - 609/ 177 z 24.08.1967 r.
116. Dawny kościół oo. Dominikanów - Podrzeczna 30 - 569/126 z 19.08.1967 r.
117. Dawny klasztor oo. Dominikanów - Podrzeczna 30 - 570/127 z 19.08.1967 r.
118. Dawny Cmentarz Przykościelny - Podrzeczna 30.
119. Zespół Szkół Zawodowych - Podrzeczna 30.
120. Dom - Podrzeczna 47.
121. Dom - Podrzeczna 49.
122. Dom - Podrzeczna 57 - 142/176 z 24.08.1967 r.

ul. Powstańców

123. Dom - Powstańców 4.

ul. Sienkiewicza

124. Kościół Starokatolicki Mariawitów p.w. Przenajświętszego Sakramentu wraz z wystrojem wnętrza i wyposażeniem - Sienkiewicza 3 - A/3 z 15.04.2002 r.
125. Cmentarz Przykościelny Mariawitów - Sienkiewicza 3.
126. Kościół SS Bernardynek p.w. Najświętszej Marii Panny i św. Klary - Sienkiewicza15 - 128/113 z 18.08.1967 r.
127. Klasztor SS Bernardynek – Sienkiewicza 15 - 129/ 114 z 18.08.1967 r.
128. Cmentarz przyklasztorny – Sienkiewicza 15.
129. Kapliczka – Sienkiewicza 15.
130. Ogrodzenie – kościoła Bernardynek – Sienkiewicza 15.
131. Dzwonnica – kościoła Bernardynek – Sienkiewicza 15.
132. Dom - Sienkiewicza 27 d. ul. Sienkiewicz 19 - 1094/298 z 12.04.1972 r.
133. Dom - Sienkiewicza 40.
134. Dom - Sienkiewicza 52.
135. Dom - Sienkiewicza 58.
136. Dom - Sienkiewicza 60.
137. Zieloniec - Sienkiewicza - 472 z 16.09.1978 r.

ul. Stanisławskiego

138. Dom - Stanisławskiego 3.
139. Dom - Stanisławskiego 5.
140. Dom - Stanisławskiego 6.

141. Dom - Stanisławskiego 11/11a.
142. Dom - Stanisławskiego 24.
143. Budynek „Nowy Powiat” - Stanisławskiego 30 - 578/125 z 19.08.1967 r.
144. Dawny kościół o.o. Bernardynów - Stanisławskiego 31 - 136/111 z 18.08.1967 r.
145. Dawny klasztor o.o. Bernardynów - Stanisławskiego 31 - 568/122 z 18.08.1967 r.
146. Cmentarz przyklasztorny - Stanisławskiego 31.
147. Park - Stanisławskiego 31b - 1158/297 z 14.06.1974 r.

ul. Stary Rynek

148. Ratusz miejski - Stary Rynek 1 - 131/116 z 18.08.1967 r.
149. Dom - Stary Rynek 2 - 134 z 19.08.1967 r.
150. Dom - Stary Rynek 3 - 135 z 19.08.1967 r.
151. Dawny klasztor Misjonarzy z kaplicą p.w. Świętego Boromeusza (ob. Muzeum Narodowe) - Stary Rynek 5 - 144/120 z 19.08.1967 r.
152. Dawny klasztor Misjonarzy – dziedziniec - Stary Rynek 5 - 934 z dnia 25.10.1993 r.
153. Dawny klasztor Misjonarzy - Piwnice skrzydła wschodniego - Stary Rynek 5 - 934 z dnia 25.10.1993 r.
154. Dawny klasztor Misjonarzy - Gmach Pomisjonarski - Poseminaryjny – brama wraz z ogrodzeniem - Stary Rynek 5.
155. Dawny klasztor Misjonarzy – Kaplica - Stary Rynek 5 - 144/120 z 19.08.1967 r.
156. Dawny klasztor Misjonarzy – d. ogród - obecnie skansen - Stary Rynek 5 - 934 z dnia 25.10.1993 r.
157. Dom - Stary Rynek 8.
158. Dom - Stary Rynek 9.
159. Dom - Stary Rynek 10 - 638 z 29.09.1983 r.
160. Dom - Stary Rynek 11 - 639 z 29.09.1983 r.
161. Dom - Stary Rynek 12 - 581/136 z 19.08.1967 r.
162. Dom - Stary Rynek 13 - 640 z 29.09.1983 r.
163. Dom - Stary Rynek 14 - 582/137 z 19.08.1967 r.
164. Oficyna - Stary Rynek 14.
165. Dom - Stary Rynek 15 - 583/155 z 21.08.1967 r.
166. Dom - Stary Rynek 17.
167. Dom - Stary Rynek 18 - 134/138 z 21.08.1967 r.
168. Dawna kanonia - Stary Rynek 19 - 584/141 z 21.08.1967 r.
169. Dawna kanonia - Stary Rynek 19a - 585/142 z 21.08.1967 r.
170. Dawna kanonia - Stary Rynek 20 - 589/143 z 21.08.1967 r.
171. Dawna kanonia - Stary Rynek 20a - 587/144 z 21.08.1967 r.
172. Brama prymasowska - Stary Rynek 24 - 567/121 z 18.08.1967 r.
173. Kuria Wikariuszów - Stary Rynek 24 - 135/118 z 18.08.1967 r.
174. Sufragania - Stary Rynek 24 - 590 /147 z 21.08.1967 r.
175. Dawna kustodia - Stary Rynek 24 - 389/146 z 21.08.1967 r.

176. Bazylika katedralna - Stary Rynek 30 - Pomnik Historii Rozporządzenie Prezydenta RP poz. 1239 z dnia 22.10.2012 r. - 123/108 z 18.08.1967 r.

177. Dzwonnica - Stary Rynek 30 - Pomnik Historii Rozporządzenie Prezydenta RP poz. 1239 z dnia 22.10.2012 r. - 124/109 z 18.08.1967 r.

178. Cmentarz przy d. Kolegiacie - Stary Rynek 30 - Pomnik Historii Rozporządzenie Prezydenta RP poz. 1239 z dnia 22.10.2012 r.

ul. Świętojańska

179. Dom - Świętojańska 2.

180. Brama Wjazdowa - Świętojańska 3 - 610/178 z 24.08.1967 r.

181. Dawny dom księży emerytów (budynek prawy) - Świętojańska 5 - 611/179 z 24.08.1967 r.

182. Dawny dom księży emerytów (budynek lewy) - Świętojańska 7 - 610/178 z 24.08.1967 r.

ul. Tkaczew

183. Łaźnia Miejska - Tkaczew 6.

184. Dom - Tkaczew 13.

ul. Warszawska

185. Dom - Warszawska 45.

ul. Zamkowa

186. Ruiny Zamku Arcybiskupa - Zamkowa 1 - 574 z 16.09.1978 r.

ul. Zduńska

187. Dom - Zduńska 4 - 622 z 29.09.1983 r.

188. Dom - Zduńska 4a.

189. Dom - Zduńska 12 - 623 z 29.09.1983 r.

190. Dom - Zduńska 14 - 624 z 29.09.1983 r.

191. Dom - Zduńska 18 - 625 z 29.09.1967 r.

192. Dom - Zduńska 22 - 601 z 22.08.1967 r.

193. Dom - Zduńska 23 - 626 z 29.09.1983 r.

194. Dom - Zduńska 24.

195. Dom - Zduńska 25 - 627 z 29.09.1983 r.

196. Dom - Zduńska 25 - 628 z 19.09.1983 r.

197. Dom - Zduńska 27 - 602/166 z 22.08.1967 r.

198. Dom - Zduńska 28 - 629 z 29.09.1983 r.

199. Dom - Zduńska 29 - 603/167 z 22.08.1967 r.

200. Dom - Zduńska 30.

201. Dom - Zduńska 32 - 630 z 29.09.1983 r.

202. Dom - Zduńska 33.

203. Oficyna - Zduńska 34 - 605/169 z 22.08.1967 r.

204. Dom - Zduńska 34 - 604/168 z 22.08.1967 r.

205. Dom - Zduńska 36 - 632 z 29.09.1983 r.

206. Dom - Zduńska 37.

207. Dom - Zduńska 39.
208. Dom - Zduńska 41 - 143/159 z 22.08.1967 r.
209. Dom - Zduńska 42 - 141/119 z 18.08.1967 r.
210. Dom - Zduńska 43.
211. Dom - Zduńska 44.
212. Dom - Zduńska 45.
213. Dom - Zduńska 48.
214. Dom - Zduńska 50.
215. Dom - Zduńska 52.
216. Dom - Zduńska 54.
217. Dom - Zduńska 56 - 606/170 z 22.08.1967 r.

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH ZAMIESZCZONYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW MIASTA ŁOWICZA:

Nr. st./nr st. w miejscowości adres sposób ochrony.

AZP 59-56

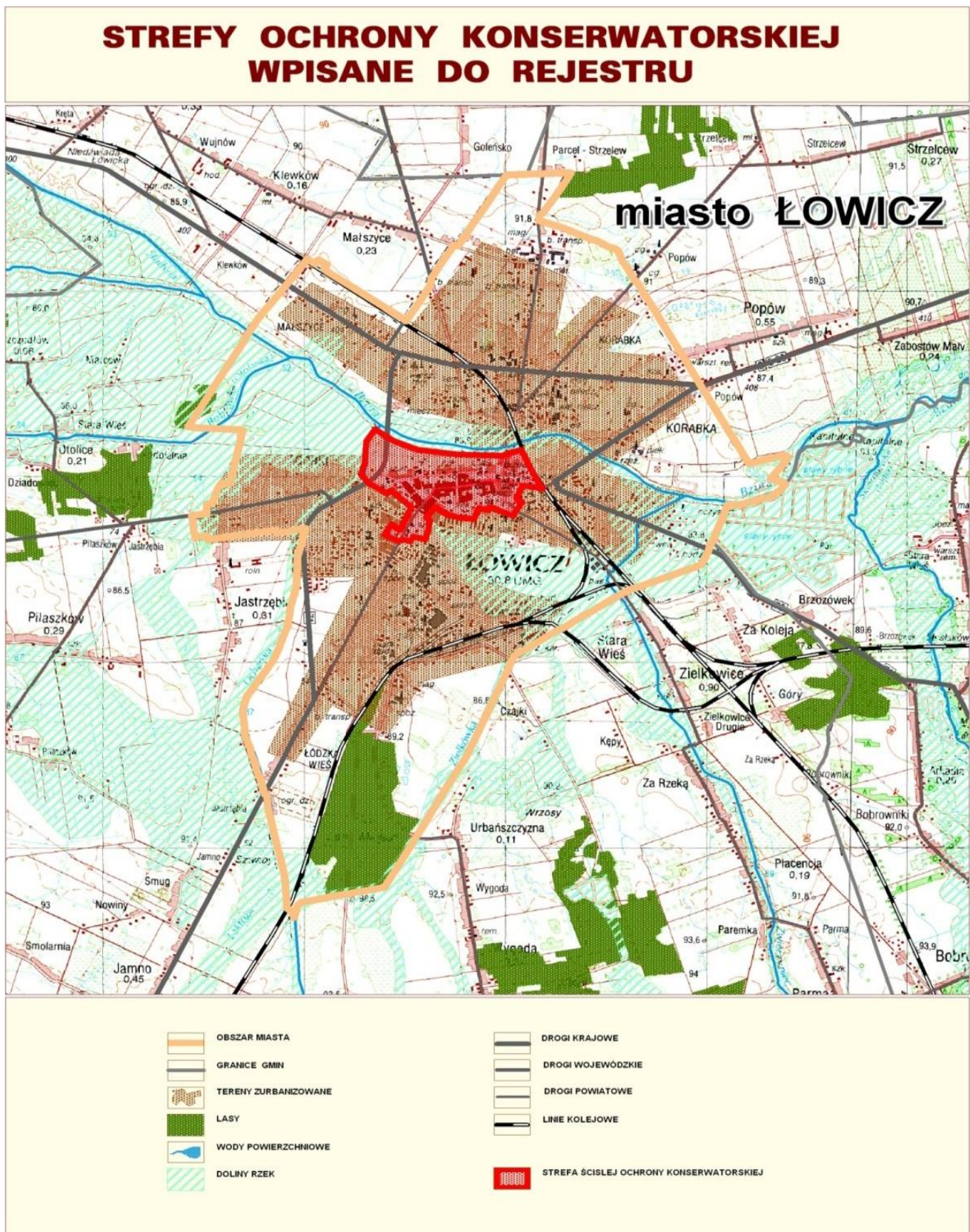
- 1/12 99-400 Łowicz na lewym brzegu Bzury, po lewej stronie szosy Łódź - Warszawa, naprzeciw ruin zamku.
ewidencja wojewódzka,
8/2 99-400 Łowicz - ewidencja wojewódzka,
10/1 99-400 Łowicz - ewidencja wojewódzka,
11/2 99-400 Łowicz po obydwu stronach szosy do Kocierzewa pld - ewidencja wojewódzka,
16/13 99-400 Łowicz - ewidencja wojewódzka,
17/3 99-400 Łowicz - ewidencja wojewódzka,
18/14 99-400 Łowicz, w pobliżu elektrowni, przy ul. Nadburzańskiej - ewidencja wojewódzka,
19/ 16 99-400 Łowicz - ewidencja wojewódzka,
25/1 99-400 Łowicz - ewidencja wojewódzka,
26/16 99-400 Łowicz - ewidencja wojewódzka,
27/17 99-400 Łowicz, po prawej stronie obwodnicy Warszawa - Łódź - ewidencja wojewódzka,
28/18 99-400 Łowicz, w pobliżu cmentarza parafii Św. Ducha - ewidencja wojewódzka,
29/19 99-400 Łowicz - ewidencja wojewódzka,
30/2 99-400 Łowicz - ewidencja wojewódzka,
31/3 99-400 Łowicz - ewidencja wojewódzka,
32/20 99-400 Łowicz - ewidencja wojewódzka,
48/10 99-400 Łowicz, Rynek Kilińskiego posesja nr. 5 i 6 - ewidencja wojewódzka,
49/11 99-400 Łowicz, Rynek Kościuszki ob. Stary Rynek na SW od Kolegiaty - ewidencja wojewódzka,
54/21 99-400 Łowicz, na prawym brzegu Bzury, po obydwu stronach szosy Warszawa - Łódź - ewidencja wojewódzka,
55/23 99-400 Łowicz, ul. Podrzeczna 73 teren Szpitala dziecięcego - ewidencja wojewódzka,

- 56/24 99-400 Łowicz, przy ulicy 3 Maja pld. Skrzydło budynku Muzeum Narodowego Oddział w Łowiczu - ewidencja wojewódzka,
- 57/25a 99-400 Łowicz, płn./wsch. narożnik placu na Rynku Kościuszki ob. Stary Rynek /posesja nr 4 - tzw. Ogród Saski oraz odcinek jezdni - ewidencja wojewódzka,
- 58/25b 99-400 Łowicz, pld/zach część placu na Rynku Kościuszki ob. Stary Rynek (naprzeciw posesji nr 19) - ewidencja wojewódzka,
- 59/26 99-400 Łowicz, posesja nr 27 - w płn. Pierzei rynku, wł. Biskupa - ewidencja wojewódzka,
- 62/27 99-400 Łowicz, przy ulicy Podrzecznej, na działkach leżących na N i W od kościoła Ewangelickiego - ewidencja wojewódzka,
- 63/28 99-400 Łowicz, przy ulicy Browarnej 12 w pobliżu Al. Sienkiewicza. - ewidencja wojewódzka,
- 64/29 99-400 Łowicz, u zbiegu ulic Kurkowej i Stanisławskiego oraz przy ul. Krakowskiej - ewidencja wojewódzka,
- 65/30 99-400 Łowicz, teren na poł. od dawnego hotelu i kościoła Św. Leonarda - ewidencja wojewódzka,
- 66/31 99-400 Łowicz, Róg ul. Podrzecznej i Bielawskiej - ewidencja wojewódzka,
- 67/32 99-400 Łowicz, Skwerek przed zespołem Kościelno - klasztornym OO. Bernardynów - ewidencja wojewódzka,
- 68/33 99-400 Łowicz, zachodni narożnik ul. Podrzecznej i Koziej, skwerek - ewidencja wojewódzka,
- 69/34 99-400 Łowicz, wschodni odcinek ulicy - ewidencja wojewódzka,
- 70/35 99-400 Łowicz, w narożniku ul. Zduńskiej i Pijarskiej - ewidencja wojewódzka,
- 71/36 99-400 Łowicz, Rynek miejski - ewidencja wojewódzka.

AZP 60-56

- 72/21 99-400 Łowicz - ewidencja wojewódzka,
- 73/22 99-400 Łowicz - ewidencja wojewódzka.

Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej Miasta Łowicza

Źródło WPOnZ

Pomnik historii

Poz. 1239

ROZPORZĄDZENIE PREZYDENTA RZECZYSPOLITEJ POLSKIEJ

z dnia 22 października 2012 r.

w sprawie uznania za pomnik historii „Łowicz – Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny”

Na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.¹⁾) zarządza się, co następuje:

§ 1. Uznaje się za pomnik historii „Łowicz – Bazylikę Katedralną (dawną Kolegiatę Prymasowską) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny”, położoną w Łowiczu, w powiecie łowickim, w województwie łódzkim.

§ 2. Celem ochrony pomnika historii wymienionego w § 1 jest zachowanie, ze względu na wartości historyczne, artystyczne, materialne i niematerialne, cennego obiektu architektury sakralnej o bogatym wyposażeniu w dzieła sztuki, autorstwa najwybitniejszych artystów Rzeczypospolitej pomiędzy XVI i XVIII w. – będącego dawną świątynią rezydencjonalną, a także nekropolią arcybiskupów gnieźnieńskich i Prymasów Polski, pełniących podczas elekcji i w okresach bezkrólewia funkcję interreksów Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

§ 3. 1. Obszar pomnika historii „Łowicz – Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny” obejmuje budynek kościoła kolegiackiego, dzwonicz-bramę, bramę główną, trzy bramy pomocnicze, tzw. sygnaturkę umarłych oraz teren dawnego cmentarza przykościelnego. Granica pomnika przebiega wzdłuż otaczającego świątynię ogrodzenia i pokrywa się z obszarem działki ewidencyjnej nr 2095.

2. Mapa „Łowicza – Bazyliki Katedralnej (dawnej Kolegiaty Prymasowskiej) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny” stanowi załącznik do rozporządzenia.

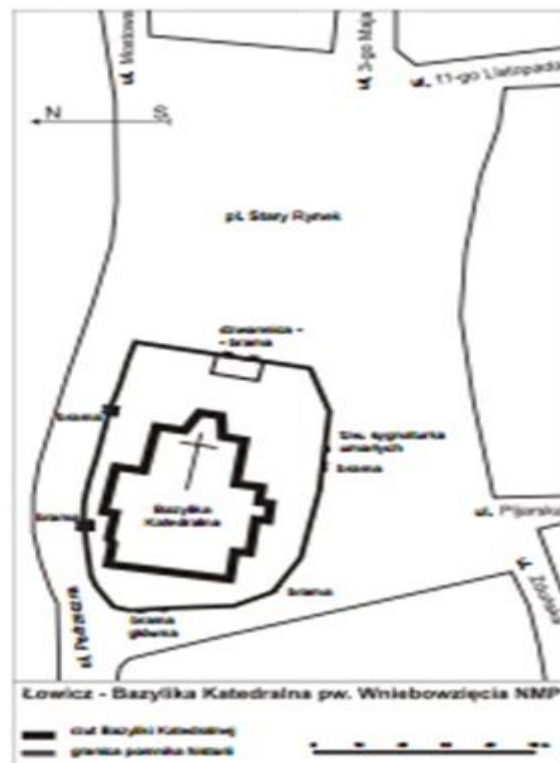
§ 4. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej: *B. Komorowski*

Prezes Rady Ministrów: *D. Tusk*

Adres do wysyłania petycji: prezident@prezident.pl
Adres do wysyłania petycji: prezident@prezident.pl

MAPA „ŁOWICZ – BAZYLIKA KATEDRALNA (DAWNA KOLEGIATA PRYMASOWSKA) POD WEZWANIEM WNEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY”
ROZPORZĄDZENIE PREZYDENTA RZECZYSPOLITEJ POLSKIEJ

OBIEKTY I OBSZARY REPREZENTATYWNE

Zespół zabytków sakralnych w Łowiczu

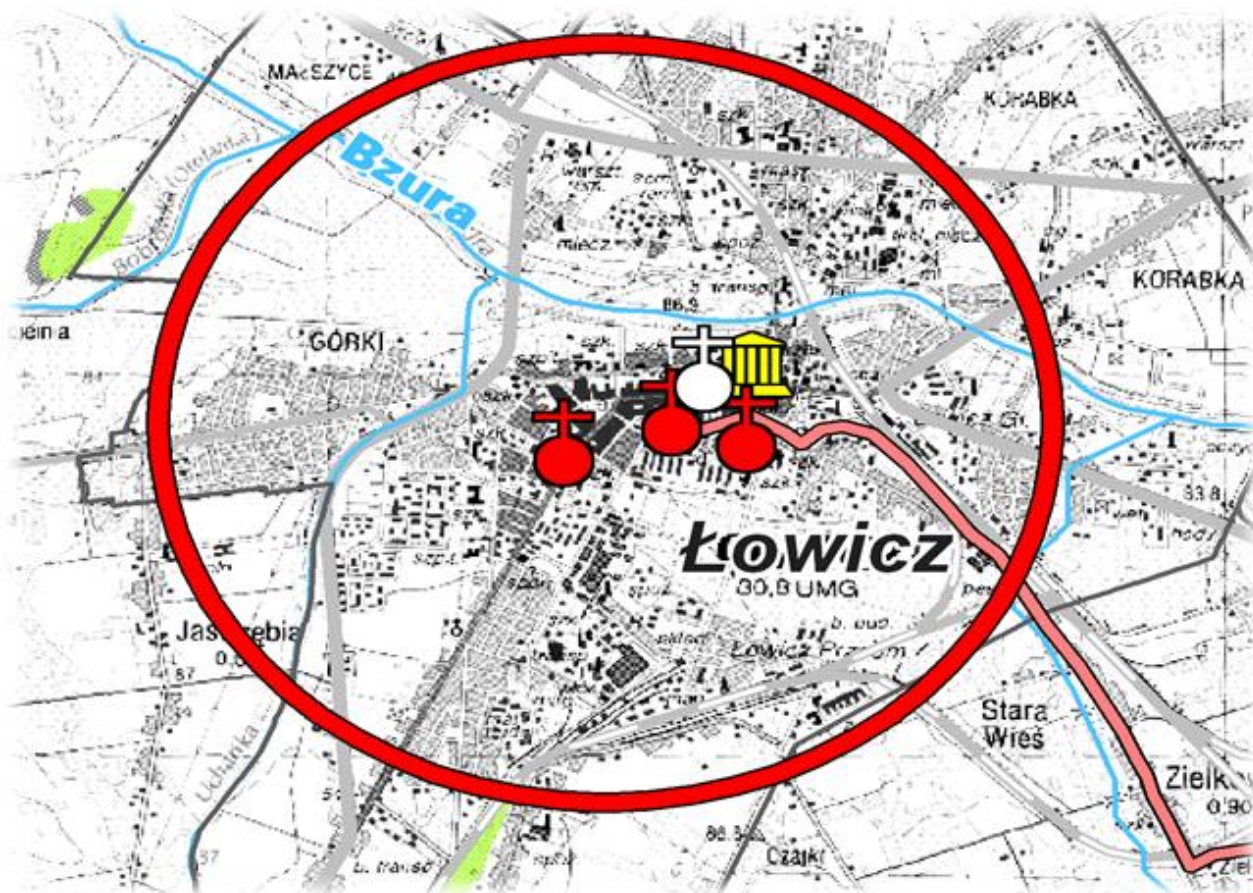
Do zespołu zabytków sakralnych w Łowiczu zalicza się Bazylikę katedralną, budynek dziekanii, kanonii, zespół klasztorny oo. Pijarów oraz klasztor sióstr Bernardynek.

Bazylika katedralna swój obecny barokowy kształt uzyskała w połowie XVII w. po przebudowie starszej gotyckiej świątyni przez włoskich architektów. Bazylika posiada trójnawowe wnętrze z wydłużonym prezbiterium. U wejścia do bazyliki znajduje się portal z tablicą fundatora przebudowy abpa Macieja Łubińskiego.

Dawna dziekania, zwana „Kurią Biskupią”, obecnie rezydencja Biskupa Łowickiego. Dwór ufundowany przez dziekana łowickiego W. Krajewskiego. Pod koniec XVIII w. siedziba biskupa sufragana.

Zachodnia pierzeja Starego Rynku zabudowana zespołem kanonii z XVI–XVIII w.

Zespół klasztorny oo. Pijarów to między innymi murowany kościół p.w. Najświętszej Marii Panny i św. Wojciecha. Wzniesiony z fundacji Jana Szamowskiego, kasztelana gostyńskiego oraz Wojciecha Zimnego, chłopa ze wsi Bobrowniki i innych. Późnobarokowy kształt świątyni nadany został ok. 1725–1730 r.

Źródło WPOnZ

Kościół i klasztor sióstr Bernardynek pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny i św. Elżbiety wzniesiono w latach 1647–1650 z fundacji kasztelanostwa Marcina i Eufrozyny Sadowskich. Budowniczym był architekt włoski Tomasz Poncino. Architektura zarówno kościoła jak i klasztoru utrzymana jest w stylu barokowym.

Bazylika katedralna

Dziekania

Kanonია

Bazylika Katedralna (dawna kolegiata Prymasowska p.w. Wniebowzięcia NMP)

Bazylika Katedralna pod wezwaniem N.P. Marii - sięgająca swymi początkami XII stulecia, w początkach XV wieku kościół został podniesiony do rangi kolegiaty. W roku 1992 papież Jan Paweł II podniósł kolegiatę do rangi katedry, natomiast podczas wizyty papieskiej w roku 1999 kościół otrzymał tytuł Bazyliki Mniejszej. Kościół kolegiacki powstał w 1433 roku. Pierwotnie drewniany, później murowany, gotycki, wielokrotnie przebudowywany. Kościół jest otynkowany, orientowany, trójnawowy, wzniesiony w stylu bazylikowym z znacznie wydłużonym prezbiterium i dwiema wieżami od zachodu. Na przedłużeniu naw bocznych znajdują się kaplice:

(pd) Świętej Victorii, (w pd. części) P. Jezusa Ukrzyżowanego, za prezbiterium dobudowana kaplica Ogrójcowa, oraz kaplice Świętej Trójcy i Świętej Anny.

Nawa główna składa się z pięciu przęseł, boczne z czterech. Nawy otoczone są arkadowymi filarami. Ściany prezbiterium i filary w nawie głównej ujęte w pilastry dźwigające bogate belkowanie ze stiukową dekoracją z ok. XVII wieku o motywach roślinnych, rautów, festonów, głów aniołów, itp. Nad arkadami są kartusze z przedstawionymi freskami Chrystusa, Matki Bożej i apostołów. Ściany i filary w nawach bocznych częściowo opilastrowane i otwarte arkadami do kaplic. Prawie wszystkie sklepienia krzyżowe, rozdzielone pasami, gładkie w prezbiterium i w nawie głównej, w którym podwieszona tablica drewniana, owalna, bogato złożona z namalowanym herbem, insygniami i monogramem arcybiskupa M. Łubieńskiego z 1654 roku. Portale wewnętrzne: (pn.) wczesnobarokowy w obramieniu uszakowym z kartuszem herbowym Nałęcz, Poraj i Jastrzębiec, drugi (pd.) późnobarokowy, zwieńczony herbem i insygniami arcybiskupa A. Komorowskiego oraz gzymsem wspartym na konsolach z 1759 roku.

W portalach prezbiterium drzwi dwuskrzydłowe z okuciami i zamkami z 2 poł. XVII wieku. Zewnątrz fasada w części środkowej trójosiowa o dwóch kondygnacjach rozdzielona bogatym belkowaniem, rozczłonkowana pilastrami w wielkim porządku, zwieńczona szczytem z frontonem i splotami wolutowymi po bokach. W tworzeniu wnętrza o charakterze renesansowo-barokowym, miał swój udział polski rzeźbiarz doby odrodzenia Jan Michałowicz z Urzędowa (uczeń włoskich artystów, mistrz cechu muratorów i kamieniarzy w Krakowie). Podziemia kościoła są miejscem pochówku dwunastu prymasów Polski. Przy świątyni znajduje się pięć kaplic prymasowskich: Lipskiego, Komorowskiego, Uchańskiego, Wężyka i Tarnowskiego.

Kościół p.w. św. Ducha i św. Małgorzaty

Murowana świątynia jest najstarszym sakralnym obiektem zabytkowym Łowicza. Wzniesiona około 1404 r. i ufundowana przez arcybiskupa Mikołaja Kurowskiego. Jest budowlą gotycką, ceglana. Wielokrotnie był poddawany przebudowie, dlatego też jego pierwotny gotycki charakter jest mało czytelny.

W kościele znajdują się 4 kaplice. Wystrój wnętrza datowany jest na XVIII–XIX wiek.

Kościół filialny p.w. św. Leonarda i Małgorzaty

Obecnie istniejący kościół powstał w latach 1618-1626. Pierwotnie służył jako prezbiterium przy drewnianej nawie, powstałej dzięki księdzu P. Kosickiemu, która spłonęła w 1939 roku.

Jest to budynek murowany z cegły i rudy żelaznej, dwuprzęsłowy, postawiony na planie prostokąta, prezentujący późnorenesansowy styl. Po stronie północnej można zobaczyć pozostałości po zrujnowanej zakrystii.

We wnętrzu widnieją sklepienia o charakterze kolebkowym z lunetami, na których widoczna jest, częściowo zniszczona, geometryczna siatka stiukowych żeber, wyodrębniających pola ośmioboczne, owalne, itp.

Fasada zachodnia zwieńczona trójkątnym szczytem, ubogaczonym sterczynami, kryje w sobie ślady zamurowanej tęczy.

Kościół o.o. Pijarów p.w. NMP i św. Wojciecha

Zbudowany w latach 1672-80, rozbudowany na przełomie XVII i XVIII wieku. Późnobarokowy styl oraz bazylikowy kształt świątyni nadany został ok. 1725-1730 r. poprzez wzniesienie fasady na planie falistym z rozstawionymi wieżami, dwukondygnacyjna. W przyziemiu znajdują się lizeny i szkarpy, w górze kolumny toskańskie. Autorem przebudowy był Karol Antoni Bay. We wnętrzu warto zobaczyć późnobarokowy ołtarz główny projektowany przez Jakuba Fontanę z zdobiony rzeźbami biskupów oraz ołtarze boczne: Matki Boskiej Łaskawej z rzeźbami figuralnymi Salomona i Mojżesza oraz św. Józefa Kalasancjusza (założyciela zakonu pijarów) z rzeźbami Dawida i Jakuba wykonanymi przez Jana Jerzego Plerscha. Uwagę zwracają również barokowe konfesjonały oraz liczne obrazy, głównie z XVIII stulecia. Wewnątrz częściowo zachowała się również późnobarokowa polichromia autorstwa A.M. Palloniego.

Ratusz

Klasycystyczny ratusz został postawiony w latach 1825-1828. Jest ustawiony kalenicowo w północnej pierzei Starego Rynku. Jest budynkiem prostokątnym, murowanym, dwutraktowym wyposażonym w dwa piętra i wieżę na osi, nieco cofniętą poza front. Wnęka z bramą wjazdową, sklepiona została kolebką krzyżową z żaglem, przy której z tyłu mieści się czterobiegowa klatka schodowa.

Na piętrze ratusza swoje miejsce ma wielka sala. Elewacja frontowa jest dwukondygnacyjna z pozornym ryzalitem w środku, w którym znajduje się ujęta przez dwie kolumny wnęka z bramą i balkonem.

W przyziemiu zamurowane zostały boniowane arkady, nad którymi widnieje stiukowy fryz z wici roślinnej, girland i gryfów.

Wieża wzbogacona pilastrami, zwieńczona attyką mieści ślepą wnękę od strony frontowej.

Zadaszenie ratusza ma charakter dwuspadowy o kalenicy podkreślonej podłużną ścianką.

Ratusz łowicki należy do najciekawszych budowli użyteczności publicznej epoki klasycyzmu w centralnej Polsce.

Łowicz - posiada powstały pod koniec XIII wieku regularny czworokątny rynek o wymiarach 100x100 metrów, przylegający jednym bokiem do kościoła parafialnego obecnej bazyliki i należący dzisiaj do najbardziej charakterystycznych rynków w Polsce. Oryginalną formę ze względu na swój kształt, wynikający ściśle z układu ulic sprzed XV wieku przedstawia również trójkątny rynek.

Strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej objęto oba rynki z reprezentatywnymi obiektami kościelnymi, basztę i romantyczny pałacyk gen. Klickiego, ruiny zamku prymasowskiego oraz Łowickie Błonia.

Zarys strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej

W granicach strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej z momentem jej utworzenia w 1993 r. podjęto modernizację nawierzchni rynku w obrębie katedry, przełożono wówczas kostkę brukową wyrównując jej nawierzchnię oraz zmodernizowano ciągi piesze. Pozbyto się wówczas zupełnie nie pasujących tu socjalistycznych łańcuchów wyznaczających szlaki uliczne. Oprócz pozytywnych elementów wprowadzonych w wyniku podjętych prac nie sposób nie zauważyć również uchybień, gdyż część historycznych traktów pokryto asfaltem, co znacznie obniżyło walory przestrzeni. Rewitalizacja placu była połączona z innymi pracami rewaloryzacyjnymi dotyczącymi obiektów, które występują w przestrzeni rynku. Zmodernizowano ogrodzenie otaczające katedrę, przeprowadzono remont bramy, odrestaurowano dzwonnice.

W otoczeniu katedry kilka lat temu zlikwidowano część nasadzeń drzew, usunięto żywopłoty oraz przekształcono zieleniec znajdujący się w południowo zachodniej części placu. W jego miejsce powstał reprezentatywny teren, na którym umieszczono pomnik Papieża.

W 2011 roku przystąpiono do złożonych działań rewaloryzacyjnych w wyniku realizacji złożonego projektu pod nazwą: „Renowacja zespołu dawnej Kolegiaty Prymasowskiej w Łowiczu wraz z utworzeniem kompleksu rekreacyjno-wypoczynkowego w parku Błonie”. W związku z funkcjonowaniem strefy ochrony konserwatorskiej wszystkie przewidziane prace prowadzono pod nadzorem konserwatora zabytków.

Przystępując do rewitalizacji starano się przeforsować projekt zakładający budowę przeszklonych platform widokowych pomiędzy wieżami katedry. Pomysł nie uzyskał jednak akceptacji WKZ.

Kompleksowej odnowie poddano cały zespół Kolegiaty, w tym wyremontowano Kolegiatę i jej otoczenie oraz obiekty jej towarzyszące takie, jak kuria wikariuszów i kustodia, znacznie rozbudowano dawną surfeгонię - obecną Rezydencję Biskupa. Projekt założył przeprowadzenie złożonych prace rewaloryzacyjnych w gmachu świątyni i obiektach użytkowanych przez kurię biskupią. W procesie prowadzenia prac w obrębie katedry natrafiono na wykopaliska archeologiczne, w wyniku których rozważano zmianę otoczenie katedry, ponieważ zastanawiano się, czy odsłonić wykopaliska i udostępnić zwiedzającym. W wyniku przeprowadzonych prac nowy blask zyskała katedra wewnątrz i na zewnątrz. Odrestaurowano całą elewację świątyni, bramy, ogrodzenia oraz rozbudowano kanonię i wymieniono pokrycie dachowe.

Przeprowadzone prace zostały zakończone zainstalowaniem iluminacji świetlnych. Obszar zatem stanowi atrakcję również po zmroku.

Rewitalizacja Bazyliki Katedralnej została nagrodzona w XVI edycji konkursu „Modernizacja Roku” w kategorii obiekty sakralne.

Kolegiata po przeprowadzonym procesie rewaloryzacji

Odnowiona dzwonnica

Wyremontowane ogrodzenie otaczające Kolegiatę

Odnowiony budynek Kurii Wikariuszów

Dawna kustodia

Odrestaurowany i rozbudowany budynek sufraganii obecnej Rezydencji Biskupa Łowickiego

Zrewitalizowany obszar bazyliki został uznany za pomnik historii Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22.10.2012 r. (Dz.U.2012.1239). Nowa – wyższa forma ochrony zabytków znacznie podnosi prestiż obszaru.

Integralną częścią projektu jest rewaloryzacja parku Błonie, który obecnie stanowi doskonały obszar przestrzeni publicznej.

W wyniku prac uporządkowano obszar parku, zmodernizowano aleje, wyremontowano arenę, wprowadzone elementy małej architektury i place zabaw dla dzieci.

Kompleksowa rewaloryzacja parku Błonie odegrała znaczącą rolę w estetyce układu przestrzennego miasta. Nastąpiło znaczne ożywienie tego obszaru, spotyka się tu młodzież, bawią się dzieci, spacerują osoby starsze z pupilami. Obszar jest otwarty a utrzymaniu porządku sprzyja zainstalowanie monitoringu.

Utworzono również bulwary nad Bzurą, sprzyjające spacerującym. Jednakże projekt w pierwszym etapie nie założył możliwości korzystania z rzeki, nie zapewniono bowiem żadnego do niej dostępu. Jednakże w kolejnym etapie prac wykonano zejścia i pomost, co pozwala w pełni obcować z urokami tego miejsca. Obecnie mogą towarzyszyć temu miejscu sporty wodne w celu rozwój szlaku wodnego rzeki Bzury na kanwie utworzonej przystani wodnej.

Równocześnie z prowadzonymi pracami wokół katedry zrealizowano przebudowę układu drogowego pomiędzy parkiem Błonie i starym rynkiem. Wyprowadzając tym samym ruch kołowy w sąsiedztwie najwartościowszych obiektów zabytkowych w mieście. Po zakończonych pracach remontowych obiektów zespołu bazyliki zamknięto w ogóle ruch na odcinku pomiędzy katedrą a kanią w celu wyeliminowania szkodliwego działania i degradacji przestrzeni staromiejskiej.

W 2004 roku przystąpiono do rewitalizacji trójkątnego rynku. Procesem odnowy objęto plac znajdujący się w złym stanie technicznym, przekształcony w latach 50-tych w park miejski. Postanowiono zerwać asfaltową powierzchnię pokrywającą środkową część rynku oraz zlikwidować nieuporządkowaną formę zieleńca z nieregularnie rozmieszczonymi żywopłotami. Ówczesne zagospodarowanie rynku z pewnością nie odpowiadało współczesnym wymaganiom jakie stawiane są przestrzeni publicznej w centrum miasta. Z tego względu władze miasta uznały celowość przeprowadzenia modernizacji nawierzchni rynku. W wyniku rewaloryzacji przestrzeni zaakcentowano w nawierzchni placu zarys średniowiecznego ratusza oraz odkryto część bruku pochodzącego z okresu powstania rynku. Obecnie rynek należy do najlepiej zrewaloryzowanych przestrzeni w województwie i stanowi dla mieszkańców Łowicza ważny obszar tożsamości miejsca. Latem młodzież spędza tu wolny czas a w weekendy na stałe zagościły tu giełdy antyków i rękodzieła ludowego, co znacznie ożywiło przekształconą przestrzeń.

Przeprowadzona rewaloryzacja zabytkowego rynku wpłynęła pozytywnie na podjęcie prac remontowych kamienic znajdujących się w pierzejach trójkątnego placu. Większość obiektów została przynajmniej pobieżnie odnowiona aby komponowała się z zadbaną przestrzenią przekształconej płyty rynku. Przeprowadzenie bardziej złożonych działań modernizacyjnych zabytkowej zabudowy pierzejowej ograniczają znaczne koszty inwestycyjne, które muszą ponieść prywatni właściciele kamienic. Niestety możliwość uzyskania dotacji na dofinansowanie odnowy obiektów przez osoby prywatne jest dosyć trudno osiągalne.

Na znaczne obniżenie walorów układu urbanistycznego wpłynęło podjęcie prac inwestycyjnych w rejonie kolegium nauczycielskiego. Spowodowało to usunięcie z tego terenu jednej z bram prymasowskich i fragmentu murów, które zostały przeniesione i umieszczone w północnej pierzei rynku katedralnego.

Obecnie w przestrzeni miasta zachowało się sześć bram, przy czym jedna znajdująca się w bardzo złym stanie technicznym doczekała się podjęcia prac naprawczych, gdyż groziło jej zawalenie. Pięć bram zlokalizowanych jest blisko siebie. Jedna z nich wiedzie do Katedry. Trzy znajdują się w północnej pierzei rynku, tuż przed Kanią, Kurią i parkiem Błonie. Piąta przylega do gmachu Muzeum. Przy każdej z bram zachowały się także fragmenty murów. Bramy te dobrze eksponują się w obecnej przestrzeni miasta. W najlepszym stanie technicznym są bramy znajdujące się przed Katedrą i Kanią. Dobrze zachowany obiekt stanowi również brama przy Muzeum. Brama przed Kurią jest znacznie przekształcona. Działania naprawczych wymaga natomiast ta znajdująca przy zieleńcu. Przeprowadzone w ostatnim czasie działania rewaloryzacyjne w obrębie parku Błonie jeszcze bardziej podkreślą konieczność jej renowacji.

Występowanie bram prymasowskich jest ciekawą cechą charakteryzującą miasto.

Główna jednokondygnacyjna brama prymasowska o formie łuku triumfalnego powstała 1670 roku, wiodła ona do siedziby Prymasów. Usytuowano ją na trasie przejazdu prymasa z zamku do kolegiaty. Brama jest murowana, częściowo wykonana z piaskowca, przykryta belkowaniem i tympanonem. Na bocznych ścianach arkady posiada zawieszane wieższe drewniane. W obecne miejsce została przeniesiona w 1941 roku.

Brama ta uległa zmianie w wyniku rewaloryzacji całego założenia sakralnego

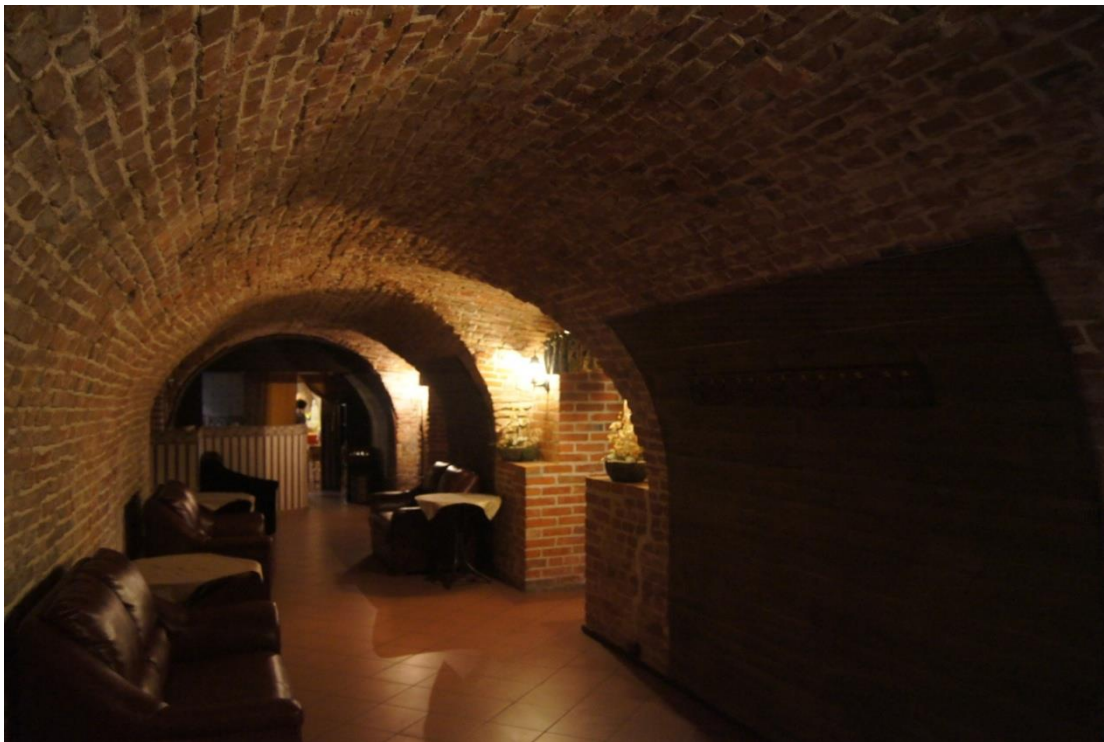
Dobrze zachowaną budowlę, usytuowaną na osi poprzecznej skrzydła przyrynkowego gmachu pomisjonarskiego (obecnego muzeum), stanowi powstała ok. 1730 roku, barokowa brama zwieńczona ozdobnym gzymsem.

Brama przed i po remoncie przy Muzeum

STARY RYNEK
W LATACH 1917-1996
RYNEK T.KOŚCIUSZKI

Piwnice skrzydła wschodniego przekształcone na potrzeby restauracyjne

Najlepiej eksponuje się trzecia brama znajdująca się przed wejściem do monumentalnego i najcenniejszego zabytku Łowicza - bazyliki katedralnej. Prezentuje ona dobry stan techniczny, ponieważ jej remontu dokonano podczas rewaloryzacji ogrodzenia wokół katedry.

Brama przed katedrą

Czwarta i piąta brama, znajdująca się przed Kurią Wikariuszy i Kanonią pochodzą z 1738 roku. Prezentują dobry stan techniczny, ponieważ w 1998 roku przeprowadzono remont kapitalny obiektów wraz z adaptacją całego założenia.

Brama przed Kurią Wikariuszy

Brama przed Kanonią

Piąta łowicka brama, powstała 1842 roku przy domu księży emerytów (obecnym szpitalu), wzniesiona w stylu klasycystycznym zostaje poddawana pracom restauratorskim, w przypadku braku ich podjęcia groziło jej zawaleniem.

Brama przy domu księży emerytów

Wszystkie bramy podlegają prawnej ochronie konserwatorskiej, ponieważ założenia, w obrębie których się znajdują wpisano do rejestru zabytków. Przy czym jedna z nich posiada wpis indywidualny – jako brama zwana prymasowską, którą wpisano do rejestru na mocy decyzji nr 567/121 z dnia 18.08.1967 r. Wszystkie pozostałe obiekty, wśród których występują omawiane bramy również wpisano do rejestru zabytków w roku 1967. Zatem zdecydowanie wcześniej niż prawną formę ochrony uzyskała strefa, której ochronę podjęto w 1993 roku. Świadczy to o tym, że jej powstanie nie miało istotnego znaczenia na zachowanie omawianych obiektów a jedynie na stan ich zachowania.

Miasto słynie z historii diecezjalnej i posiada dużą ilość kościołów. Ulokowano ich aż osiem, na tak niewielkiej powierzchni 30-to tysięcznego miasta. Przy czym jeden z nich posiada rangę bazyliki katedralnej. Kościoły te są w różnym stanie technicznym z uwagi na swoje użytkowanie, niektóre z nich zostały przekształcone na cele edukacyjne. W jednym znajduje się galeria sztuki, dwa inne przeznaczono na cele edukacyjne. W dawnym kościele Bernardynów znajduje się Studium Nauczycielskie. Natomiast w kościele Dominikanów Szkoła Średnia. Obiekty sakralne pełniące obecnie funkcje edukacyjne do niedawna były zaniedbane. W ostatnim czasie cały kompleks klasztorny Pijarów z kościołem oraz funkcjonującą Pijarską Szkołą Królowej Pokoju doczekał się kompleksowej rewaloryzacji. Również klasztor Dominikanów będący obiektem edukacji jest obecnie systematycznie remontowany. W obrębie omawianej strefy zidentyfikowano zależność planowanych procesów inwestycyjnych. Otóż starostwo powiatowe w Łowiczu nie wydaje pozwoleń na przeprowadzenie żadnych prac w obrębie obiektów znajdujących się w granicach wyznaczonej strefy bez wcześniejszego uzgodnienia projektu z Urzędem Ochrony Zabytków. Dla inwestorów oznacza to dłuższą drogę realizacji zamierzeń inwestycyjnych. Natomiast z punktu widzenia ochrony zabytków daje to konserwatorowi możliwość kontrolowania przekształceń przestrzeni historycznej.

Wpisanie do rejestru strefy ochrony konserwatorskiej w Łowiczu następowało w dwóch etapach. Pierwsza próba ochrony obszaru dotyczyła innych granic obszaru i była mocno zawężona w odniesieniu do obecnego wpisu. Granice pierwotnej strefy nie obejmowały parku „Błonie”, ruin zamku i założenia kościoła Bernardynów. Obejmowała natomiast osiedle z lat 70–tych, które nie wymagało ochrony konserwatora zabytków.

Obecny zakres strefy ochrony nie obejmuje założenia wzniesionego w latach 1822-24 o charakterze sentymentalno–romantycznym jakim jest dawny zespół pałacowo–parkowy rozdzielony obecnie ul. 1-go Maja. Składa się on z romantycznej wieży obronnej usytuowanej na osi pałacu Klickiego, po północnej stronie ulicy oraz kompleksu pałacu znajdującego się po stronie południowej zawierającego pałac, kaplicę i dom dozorczy. Obiekty te wraz z zielenią tworzą własny układ przestrzenny, zupełnie oderwany od dysharmonizującego z nim otoczenia. Część północna dawnego założenia jest zaniedbana. Natomiast południowa z pałacem została zrewaloryzowana i otoczona opieką.

Pałac Klickiego

Należy zauważyć, że brak całościowej ochrony ważnego założenia usytuowanego w południowo wschodniej części miasta, gdzie pierwotnie występował park angielski z wijącymi się ścieżkami i malowniczymi grupami drzew, krzewów i roślin ozdobnych, na terenie którego wznosił się neogotycki zespół warowny spowodowało, iż w latach 60-tych teren parku podzielono na działki przeznaczone pod budownictwo jednorodzinne.

Z całą pewnością na przekształcenie obszaru wpłynął brak jego ochrony w momencie powstawania osiedla. Nie istniała wówczas strefa, ponieważ wpisano ją do rejestru dopiero w 1993 roku. Wpisu obiektów w obrębie zespołu dokonano 1967 roku. Przy czym park, którego tak naprawdę pozostały tylko niewielkie fragmenty objęto ochroną w 1990 roku. Zatem w momencie prowadzenia przekształceń i formowania zabudowy jednorodzinnej wokół obszaru nie było żadnej podstawy prawnej chroniącej omawiany zespół. Obecnie posiada on wpisy tylko pojedynczych obiektów i fragmentów parku. Wyznaczona strefa nie obejmuje założenia mimo, że obszar ściśle związany jest z pozostałą strukturą miasta i stanowi połączenie osiowe z zamkiem, którego materiał pozyskany z rozbiórki stał się jego budulcem.

Struktura terenów wymagających rewitalizacji

W Łowiczu, w 2014 roku, jako wymagające rewitalizacji wyznaczono:

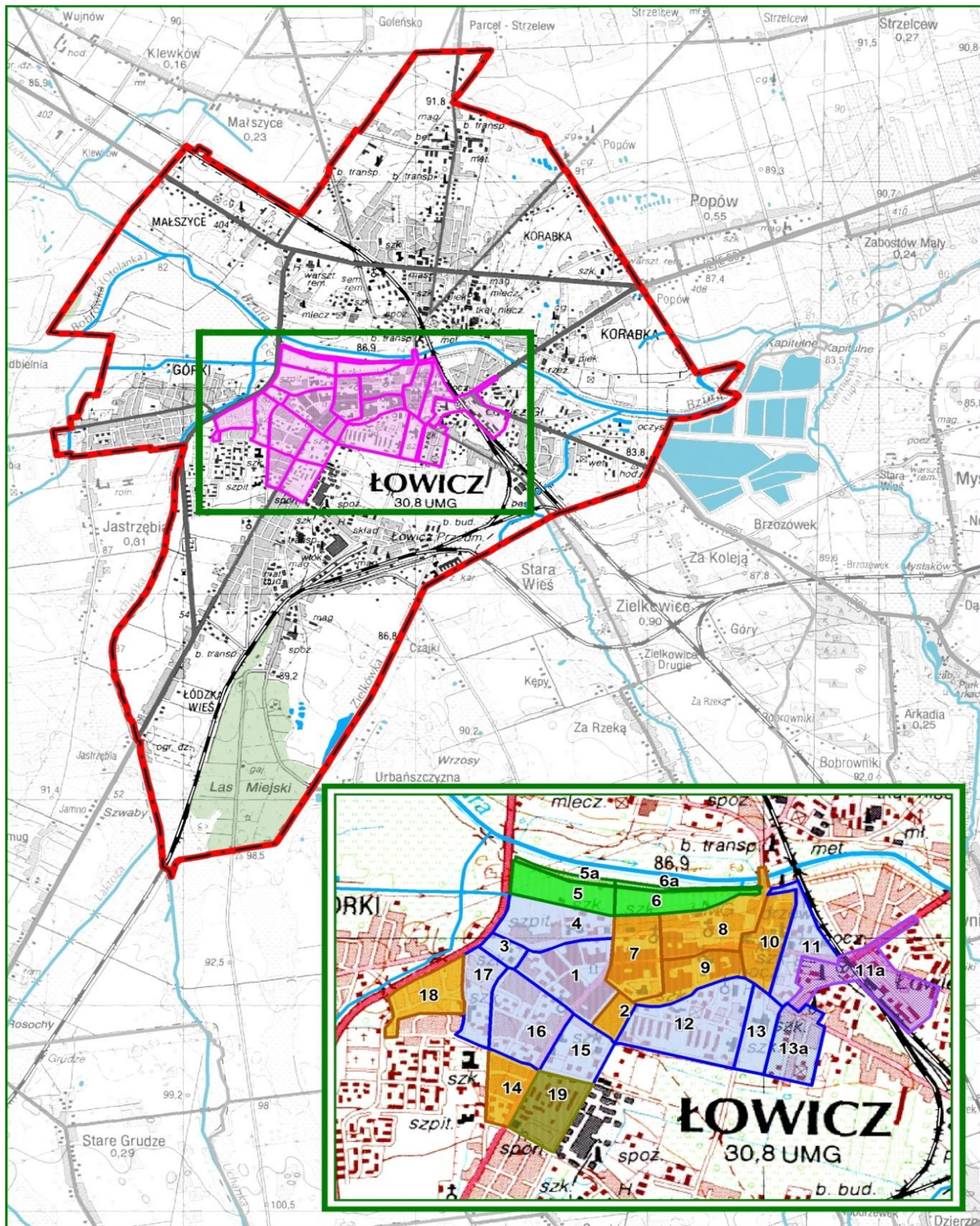
- 23 obszary, czyli o 4 więcej niż w 2009 roku,
- o powierzchni całkowitej 181,15 ha, czyli o 14,79% większej niż poprzednio.

Wskazane w 2014 roku nowe tereny wymagające rewitalizacji uzupełniają tereny wskazane w roku 2009:

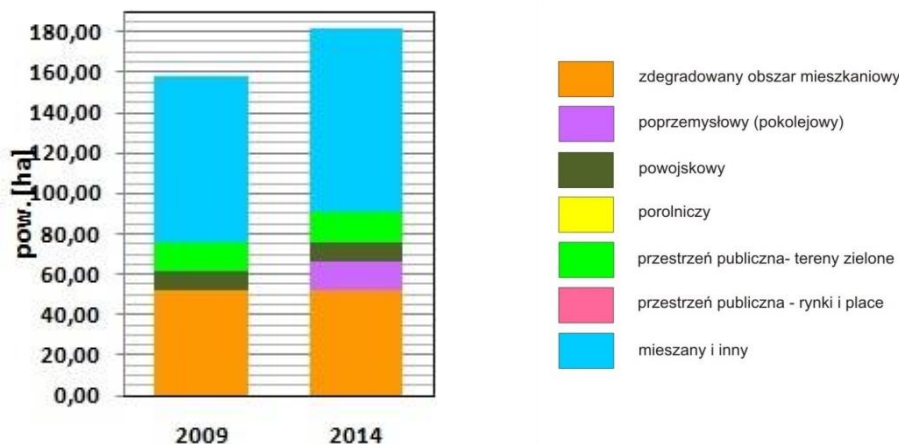
- publiczne przestrzenie zielone (obszary 5a i 6a),
- tereny o mieszanej zabudowie mieszkaniowej i usługowej różnego wieku wraz z przestrzeniami publicznymi (obszar 13a),
- poszerzają powyższe obszary o sąsiadujące z nimi od wschodu tereny kolejowe (obszar 11a).

Struktura przestrzenna obszarów wskazanych do rewitalizacji jest zatem taka sama jak struktury z roku 2009 i obejmuje cały obszar śródmiejski Łowicza położony na południowym brzegu Bzury, w tym:

- zabytkowe, historyczne centrum miasta (obszary 1, 3, 4 oraz 7-10), o mieszkaniowej zabudowie wielorodzinnej z XVII-XIX w., uzupełnionej budynkami z XX w., wraz z zabytkowymi budowlami sprzed XIX w., pełniącymi różne funkcje usługowe oraz przestrzeniami publicznymi typu rynków, placów i zieleni urządzonej,

- położone na północ od historycznego neutrum błonia nad Bzurą, stanowiące publiczną przestrzeń zieleni urządzonej (obszary 5, 5a, 6 i 6a),
- otaczające historyczne centrum, powojenne osiedla wielorodzinnej zabudowy blokowej (obszary 2, 14) oraz obszary o mieszanej jedno- i wielorodzinnej zabudowie mieszkaniowej z XIX i XX w. wraz z zabytkowymi budynkami sprzed XIX w., pełniącymi zróżnicowane funkcje usługowe (obszary 11, 12, 13 i 13a oraz 15–17),
- położonymi w zewnętrznej strefie obszaru wskazanego do rewitalizacji osiedle domów jednorodzinnych (obszar 18), tereny powojaskowe (obszar 19) i tereny kolejowe (obszar 11a).

Zmiany powierzchni obszarów wskazanych do rewitalizacji w latach 2009-2014, wg typów

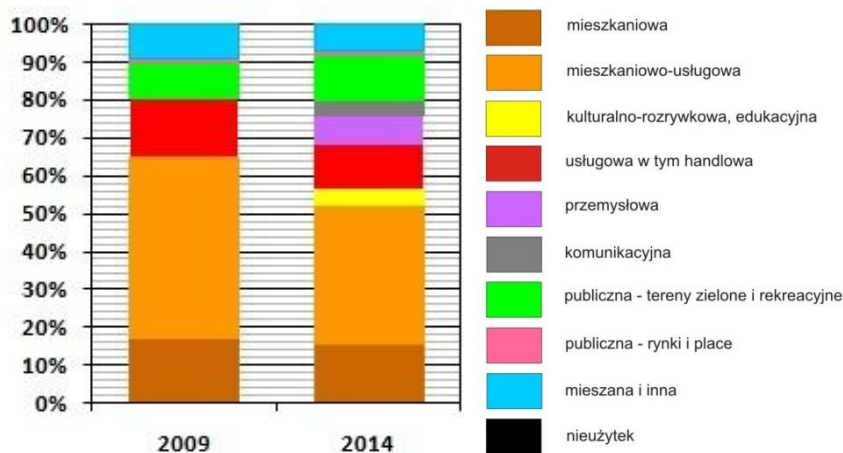
Wskazanie 4 nowych terenów spowodowało, w porównaniu do 2009 roku, zmiany struktury typologicznej obszarów wskazanych do rewitalizacji, polegające na:

- pojawieniu się tereny o typie pokolejowym (poprzemysłowym) (13,71 ha; 7,57% w strukturze),
- zwiększeniu powierzchni publicznych przestrzeni zielonych (2,20 ha) i nieznacznym wzroście ich udziału w strukturze o 0,1 p.p.,
- wzroście powierzchni terenów typu mieszanego (7,30 ha), ale spadku ich udziału w strukturze o 2,66 p.p.,
- wyraźnym zmniejszeniu się udziału zdegradowanych terenów mieszkaniowych (-4,26 p.p.) i niewielkim spadku udziału terenów powojaskowych (-0,75 p.p.) przy niezmienionej powierzchni tych terenów.

Typowymi zdegradowanymi terenami mieszkaniowymi jest obszar 2 blokowej zabudowy wielorodzinnej, osiedle domów jednorodzinnych (obszar 18) oraz obszary historycznego śródmieścia 7–10. Pozostałe obszary historycznego śródmieścia oraz obszary otaczające, o zabudowie różnego wieku i rodzaju wraz z przestrzeniami publicznymi i o zróżnicowanych usługach, należą do typu mieszanego, chociaż funkcja mieszkaniowa jest tam na ogół funkcją dominującą.

Rozszerzenie zakresu przestrzennego obszarów wskazywanych do rewitalizacji, a przede wszystkim działania rewitalizacyjne podejmowane na obszarze historycznego śródmieścia i w jego najbliższym otoczeniu doprowadziły do wyraźnych zmian struktury funkcjonalnej wskazywanych obszarów:

- pojawienia się funkcji przemysłowej, w postaci terenów kolejowych, a przede wszystkim funkcji kulturalno-edukacyjnej i komunikacyjnej (odpowiednio 7,57%, 3,96% i 4,45%),
- zwiększenia udziałów przestrzeni publicznych w postaci zieleni urządzonej oraz rynków i placów (odpowiednio o 2,97 p.p. i 0,26 p.p.),
- znacznego zmniejszenia powierzchni oraz udziałów w strukturze funkcji mieszkaniowo-usługowej (-10,44 p.p.) jednak przy zachowaniu, wraz z funkcją mieszkaniową, dominacji tej funkcji,
- nieznacznego zmniejszenia powierzchni i udziałów funkcji mieszkaniowej, usługowej, w tym handlowej i mieszanej (odpowiednio -1,97 p.p., -3,84 p.p. i -2,35 p.p.).

Zmiany struktury funkcjonalnej obszarów wskazanych do rewitalizacji w latach 2009-2014

Oprócz terenów o funkcjach mieszkaniowo-usługowej i mieszkaniowej, funkcja mieszkaniowa występuje również na większości obszarów o funkcjach mieszanych. Na obszarach o tej ostatniej funkcji występują również funkcje kulturalno-edukacyjne, handlowe i inne usługowe oraz przestrzenie publiczne. Funkcje te nie zajmują jednak dużych zwartych obszarów ani kompleksów budynków. Spośród obszarów o zasadniczych funkcjach mieszkaniowo-usługowych i mieszanych, zwarte tereny o wyraźnie określonych funkcjach usługowych można wyróżnić na obszarach 1, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13a, 15, 16, 17 i 18 oraz na całym obszarze 3.

Koncepcja i stan działań rewitalizacyjnych

Obecna koncepcja rewitalizacji Łowicza kontynuuje program realizowany jeszcze przed 2009 rokiem i zakłada:

- obszarowo-kwartalowy typ rewitalizacji, w którym na kwartały podzielono obszar historycznego śródmieścia oraz obszary go otaczające, w tym najbardziej zdegradowane społecznie tereny wielorodzinnej zabudowy blokowej,
- kwartały mają charakteryzować się zabudową podobnego wieku i rodzaju oraz w miarę jednolitymi funkcjami,
- zniwelowanie barier zrównoważonego rozwoju miasta, polegających na istnieniu w jego strukturze funkcjonalno-przestrzennej terenów zdegradowanych o słabej dynamice rozwoju i niedostatecznie wyposażonych w infrastrukturę techniczną,
- prowadzenie działań rewitalizacyjnych jednocześnie na wielu obszarach, ale koncentrowanie ich w historycznym śródmieściu i objęcie nimi głównie Starego i Nowego Rynku, zabytkowych obiektów pełniących funkcje sakralne, usługowe i mieszkaniowe, a także publicznych terenów zielonych,
- stworzenie powiązanego funkcjonalnie śródmiejskiego układu urbanistycznego, o swoistej indywidualności i tożsamości oraz wysokiej atrakcyjności użytkowej i turystycznej.

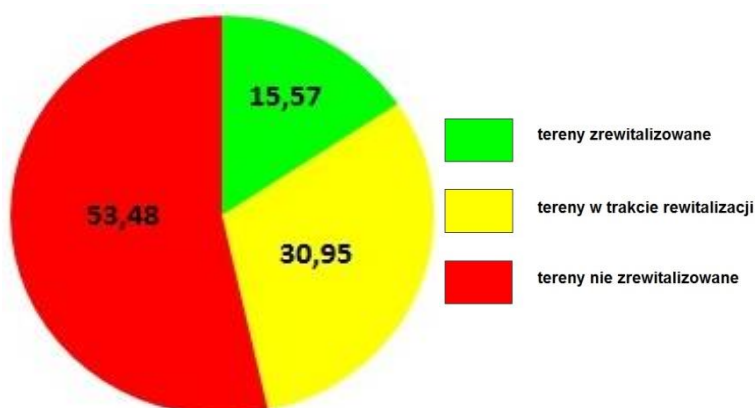
Działania rewitalizacyjne prowadzone są etapowo:

- I etap, rozpoczęty jeszcze przed 2009 rokiem, obejmował działania rewitalizacyjne na obszarze 1, w zachodniej części historycznego śródmieścia przede wszystkim renowację Starego (trójkątnego) Rynku i jego zabudowy pierzejowej,
- II etap objął obszar 8, głównie rewaloryzację bazyliki katedralnej i pałacu biskupiego wraz z założeniem parkowym, rewaloryzację zielonych przestrzeni publicznego obszaru 6, sąsiadujących z założeniem parkowym pałacu biskupiego oraz remonty układu drogowo-ulicznego obszaru 8,
- III etap obejmował prace na obszarach 9 i 10 oraz dalsze prace na obszarze 8, polegające na rewaloryzacji starych kamienic, remontach głównych ulic, Podrzecznej i Zduńskiej, przebudowę układu komunikacyjnego w kierunku mostu na Bzurze i tzw. Bramy Miasta, oraz wstępne prace na Nowym Rynku, m.in. likwidację funkcji parkingowej,

- IV i V etap trwają obecnie i polegają na sporządzeniu koncepcji rewitalizacji obszarów 11 i 13 wraz z dołączonymi do nich obszarami 11a p 13a, j remontach obiektów zabytkowych, w tym zabudowy mieszkaniowo-usługowej oraz obiektów użyteczności publicznej,
- w tym samym czasie, co realizacja powyższych etapów działania rewitalizacyjne prowadzone na innych obszarach polegały na rewaloryzacji budynków zabytkowych, termomodernizacji na terenach wielorodzinnej zabudowy blokowej oraz remontach ulic.

Spośród 181,16 ha wskazanych do rewitalizacji, w latach 2009-2014:

- działania rewitalizacyjne zakończono na 28,21 ha, a na 56,06 ha trwają prace rewitalizacyjne,
- spośród wyznaczonych kwartałów całkowicie zrewitalizowany został obszar 6, obejmujący zachodnią część Błoi nad Bzurą,
- na wielu fragmentach pozostałych kwartałów prace rewitalizacyjne można uznać za zakończone.

Stan zaawansowania prac prowadzonych w latach 2009-2014 na terenach wskazanych do rewitalizacji

- prace rewitalizacyjne są najbardziej zaawansowane na publicznych terenach zielonych, na północy wskazanego obszaru oraz na obszarach historycznego śródmieścia wokół Starego i Nowego Rynku (1, 3, 4, 7-10),
- na obszarze historycznego śródmieścia wyremontowano publiczne przestrzenie o charakterze rynków i placów, ulice, parkingi oraz większość zabytkowych budynków,
- najmniej zaawansowaną rewitalizację obserwuje się na terenach mieszkaniowych i mieszanych, położonych na południe od śródmieścia (2, 12, 14, 15, 16 i 18).

Skutki rewitalizacji

Działania rewitalizacyjne doprowadziły do:

- wzrostu zróżnicowania funkcjonalnego obszarów wskazanych do rewitalizacji, głównie śródmieścia i obszarów je otaczających,
- wzbogaceniu uległy usługi publiczne, gastronomiczne i handlowe,
- ograniczono ruch samochodowy w obrębie śródmieścia poprzez budowę parkingów i przebudowę układu ulicznego w jego otoczeniu,
- zespół staromiejski, a zwłaszcza układ Starego i Nowego Rynku oraz ulic Podrzecznej i Zduńskiej, stał się układem urbanistycznym powiązaniem funkcjonalnie,
- zespół ten wraz z Błoniami nad Bzurą został włączony w dzienną ścieżkę mieszkańców i stał się miejscem ich spotkań,
- wzrosła jakość życia mieszkańców i zwiększyła się atrakcyjność turystycznej Łowicza,
- zwiększony ruch ludności w historycznym śródmieściu doprowadziła do ożywienia gospodarczego całego obszaru i wzrostu liczby podmiotów handlowych, gastronomicznych i usługowych,

- zespół staromiejski pełni funkcję centrum usługowego, kulturalnego i administracyjnego miasta,
- poprawie uległa sytuacja społeczna obszaru pomimo braku istotnych działań rewitalizacyjnych w sferze społecznej,
- śródmieście stało się ważną przestrzenią symboliczną, a jego funkcje przyczyniając się do wzrostu poczucia tożsamości lokalnej i integracji społecznej mieszkańców.

Jako najważniejsze bariery w realizacji zamierzeń rewitalizacyjnych wskazuje się:

- prywatną własność wielu budynków i gruntów (ok. 55%) co utrudnia realizację zamierzeń związanych z remontami i podniesieniem standardu substancji mieszkaniowej; niedobór środków finansowych; koncentracja problemów społecznych (bezrobocie, patologie) w wybranych rejonach historycznego centrum i brak środków finansowych na rozwiązanie tych problemów w postaci np. budownictwa socjalnego.

Dziedzictwo kultury niematerialnej

Księstwo Łowickie

Księstwo łowickie jest najmłodszą, ale jednocześnie najbardziej wyrazistą ziemią w województwie łódzkim. W czasach piastowskich książęta mazowieccy wzniesli tu warowny gród wśród bagien nad Bzurą, który stał się siedzibą kasztelanii łowickiej, jednej z najstarszych w Polsce. W XII w. znaczna część kasztelanii została nadana arcybiskupom gnieźnieńskim. Dla zarządzania tym terenem utworzono w Łowiczu siedzibę zarządu tzw. klucza dóbr. Wtedy też na miejscu grodu wzniesiono gotycki zamek. Kasztelania łowicka wchodziła w skład ziemi, księstwa, a po 1462 roku, województwa rawskiego. Mimo, że teren ten administracyjnie należał do ziemi rawskiej, dobra arcybiskupie tworzyły samoistne „państewko”, nieformalnie nazywane księstwem. Po III rozbiórce Polski w wyniku konfiskaty własności kościelnej dobra prymasów stały się własnością rządu pruskiego a w 1807 r. Napoleon podarował je gubernatorowi Księstwa Warszawskiego. Po utworzeniu Królestwa Polskiego, w 1820 r. car Aleksander I nadał je swojemu bratu - wielkiemu księciu Konstantemu, a jego żonę obdarzył tytułem księżnej łowickiej. Od tej pory dobra łowickie były traktowane jako osobne Księstwo. Utworzenie Księstwa Łowickiego stworzyło znaczne warunki rozwoju dla opisywanego terenu. Reforma uwłaszczeniowa przeprowadzona w latach 1820-1838 była znacznie korzystniejsza niż w innych częściach Królestwa. Zamożność, świadomość własnej wartości i środowiska, oraz silna więź społeczna sprawiły, że społeczność tej ziemi wytworzyła bogatą i unikatową w skali ogólnopolskiej kulturę ludową, która do tej pory jest żywo kultywowana.

Legenda o pochodzeniu nazwy miasta

Historia rozpoczyna się od dobrze znanych wszystkim Polakom trzech braci – Czecha, Lecha i Rusa, którzy musieli rozdzielić się w swojej wędrówce. Zmęczony długą drogą Lech postanowił odpocząć pod drzewem, które na miejsce spoczynku wybrał sobie także niezwykle orzeł. Wręczył on zmęczonemu rycerzowi cztery strzały, które po wystrzeleniu ku niebu utkwiły w czterech różnych miejscach. Pierwsza z nich utkwiła w miejscu, gdzie obecnie znajduje się Warszawa. Druga wskazała miejsce, w którym później wybudowano Kraków. Trzecia utkwiła w ziemi w miejscu, gdzie później powstało Gniezno. Niestety czwarta strzała zgubiła się.

Kilka wieków później król Bolesław Chrobry wraz ze swoją drużyną wybrał się w okolice Bzury, ponieważ wiedział, że tamtejsze tereny uchodzą za wyjątkowo obfite w zwierzynę łowną. Z czasem utworzyło się tam malownicze miasteczko. Jeden z jego mieszkańców pewnego dnia udał się pod wioskę i wykopał stary, spróchniały dąb. Momentalnie dookoła wieśniaka rozpełtała się straszliwa burza, podczas której piorun uderzył w pień świeżo wykopanego dębu. Drzewo skapało się w płomieniach, a unoszący się z niego dym zaczął formować kształt wielkiego ptaka – pelikana. Dymowe ptaszysko obróciło dziób i wskazało nim na tunel, na końcu którego wystraszony wieśniak odnalazł zaginioną, czwartą strzałę z wygrawerowanym na niej napisem *Loviche*, od którego pochodzi obecna nazwa miasta Łowicz. Z czasem arcybiskupi w miasteczku stworzyli tam zamek, a dzięki Józefowi Skotnickiemu wsi nadano rangę miasta, które oficjalnie nazywano Łowiczem, a magiczny pelikan stał się jego symbolem.

Istnieje także inna historia opowiadająca o pochodzeniu nazwy miasta i jego herbu. Ziemie łowickie były niegdyś bagniste – pola były urodzajne, a ziemie obfite w zwierzynę. Pewien książę mazowiecki wybrał się na nich na polowanie. Nieopatrznie, goniąc za wyjątkowo dorodnym jeleniem, odłączył się od swoich kompanów i zgubił się w lesie. Długo błąkał się między moczarami szukając drogi powrotnej, niestety bezskutecznie. Stał coraz bardziej i tracił nadzieję na ratunek. Zupełnie przypadkowo trafił na gniazdo pelikanów. Ptaki zaopiekowały się wyczerpanym księciem – nakarmiły go, napoiły i wskazały drogę ku ludzkiej osadzie. Po pewnym czasie udało mu się dotrzeć na wskazane miejsce i uzyskał od tamtejszych ludzi pomoc. Opatrzono jego rany, zaopiekowano się nim, a także wskazano drogę powrotną na dwór. W ramach podziękowań za ofiarowaną mu pomoc książę ofiarował swoim dobroczyńcom kufer złota, który pomógł w rozwoju wsi, które wkrótce stało się miastem zwanym Łowiczem – od „łowów”. W herbie natomiast umieszczone zostały piękne pelikany, które pomogły księciu odnaleźć drogę.

Legenda o herbie miasta Łowicza

Działo się to przed laty. Gdzie dziś leży miasto Łowiczem zwane, dawniej rozciągała się niezmiernie puszczą. Na jej skraju mieszkał bardzo ubogi drwal Łukasz. Miał on żonę Oleńkę i trzech synów: Waclawa, Igora i Czarka. Drwal utrzymywał się z ciężkiej pracy – ścinania drzew, ale to ledwo starczało na jedzenie. Przestał więc płacić daninę. Nie spodobało się to Samborowi, do którego należał cały bór i pobliskie zagrody. Kazał zamknąć Łukasza w lochach własnego zamczyska. Rodzina drwala wielokrotnie błagała Sambora, aby go uwolnił, lecz on nie dał się uprosić. Dla Oleńki i jej synów nastąpiły ciężkie czasy. Sprzedali chatę i wszystko, co mieli, ale i to niewiele im pomogło, bo wciąż było mało pieniędzy na wykupienie Łukasza. Pewnego dnia stała się rzecz straszna. Król zachorował. Zjeżdżali się lekarze z całego świata, by go uleczyć. Za dokonanie tego cudu władca obiecał nagrodę. Jednak nawet najlepsi medycy nie potrafili powiedzieć, co mu dolega. Wieść ta dotarła również do biednego drwala. Znał on tajemne lekarstwo na każdą chorobę. Więzień postanowił poprosić swego ciemieżcę, aby mu pozwolił jechać do króla i uzdrowić go. Ten jednak tylko go wyśmiał. Sambor od dawna czekał na śmierć władcy, ponieważ chciał zostać jego następcą. Traf chciał, że Oleńka zobaczyła się z mężem przez okienko w lochu. Łukasz przekazał jej recepturę na niezwykle lek. W sercu rozległej puszczy rosły kwiaty niebieskie jak lazur nieba, a miały one moc, która wracała energię życiową. Trudno było je odnaleźć, ale jeszcze trudniej zdobyć składnik główny. A były to 4 krople krwi pelikana- ptaka, który symbolizował miłość rodzicielską, a jego krew ożywiała serce i umysł człowieka. Zdeterminowana Oleńka zdobyła jednak wszystko, czego potrzebowała do przyrządzenia naparu. Po jego wypiciu król od razu poczuł się lepiej. Chciał wynagrodzić Oleńkę bogactwem. Ona jednak pragnęła tylko, aby uwolniono jej męża. Opowiedziała królowi historię pojmania Łukasza i próby jego uwolnienia. Władca bardzo się rozgniewał, że Sambor czyhał na jego śmierć. Kazał wypuścić drwala, a złego wasala skazał na śmierć. Jego dobra przekazano Łukaszowi. Po wielu latach drwal i jego rodzina wybudowali piękny zamek i założyli gród, którego nazwa zbudowana została z pierwszych liter imion członków całej rodziny. Na cześć cudownego ocalenia króla, w herbie rodu dzielnego Łukasza widnieją dwa pelikany, między którymi rosną niebieskie kwiaty na zielonej łodydze.

Łowicki podregion kulturowy

Subregion łowicki związany jest z kulturą Mazowsza, która już w czasach średniowiecza odróżniała się od sąsiadujących - ziemi łęczyckiej i rawskiej. Różnice dotyczyły zarówno języka, jak również materialnych i duchowych jej przejawów. Odmienność była uwarunkowana historyczną przynależnością od XVIII w. do dóbr prymasowskich, natomiast w okresie zaborów do Księstwa Łowickiego. Rządziło się ono nieco innymi prawami, będąc dobrami carskimi było uprzywilejowane w stosunku do innych obszarów województwa, co dawało lokalnej ludności dogodne warunki dla rozwoju społecznego i gospodarczego. Zachodzące w XIX w. przemiany społeczno-gospodarcze zaowocowały wytworzeniem się silnych więzi, które przełożyły się na wykształcenie kultury ludowej wyjątkowej również w skali kraju, żywej do czasów współczesnych i stanowiącej niejednokrotnie wizytówkę folkloru polskiego.

W porównaniu do budownictwa z innych obszarów województwa, zagrody były duże, co świadczyło o wyższym statusie majątkowym. Zamknięte na planie kwadratu, bądź prostokątne. Zagroda była obudowana budynkami gospodarczymi, a od frontu licem lub szczytem do drogi usytuowany był budynek mieszkalny, którego okna skierowane były na południe. Budulcem było drewno, a domy posiadały konstrukcję zrębową z zastosowaniem łączenia narożników na tzw. „rybi ogon”. Czterospadowe dachy (w XX w. zmienione na dwuspadowe naczółkowe) chat kryto słomą. Cechą wyróżniającą budownictwo ludowe było stosowanie elementów zdobniczych szczyty i ściany budynków. Ściany budynków, często były malowane na niebiesko, na które nanoszono białe, bądź kolorowe rysunki elementów florystycznych bądź geometrycznych. W dwudziestoleciu międzywojennym wejście do chałupy obudowywano gankiem z ażurową balustradą. W domach znajdowało się 4-5 pomieszczeń z bogatym zdobnictwem ścian. Ponadto wewnątrz domu dekorowano sztucznymi kwiatami (z wełny, włóczki bądź kolorowej bibuły), ptaszkami, pająkami (ze słomy, bibuły, kolorowego papieru i wełny). Na łóżkach przykrywanych nospami (kraciastymi tkaninami samodziałowymi) układano piramidalnie haftowane poduszki, których liczba świadczyła o zamożności gospodarzy. W izbach świątecznych ważnym elementem były kolorowo malowane skrzynie posagowe, które ustawiane w widocznym miejscu miały zachęcać potencjalnych konkurentów starających się o mieszkającą w domu pannę.

Elementem szczególnie dekoracyjnym, a przy tym wyróżniającym dla tego regionu etnograficznego były wycinanki, które pojawiły się w II połowie XIX w. Łowickie wycinanki (kodry, gwiozdy i tasiemki) znane są w całej Polsce i stanowią wyróżnik polskiej kultury nie tylko w Europie ale również na całym świecie.

Wycinanka łowicka

Zamożność mieszkańców Księstwa Łowickiego znalazła swoje odzwierciedlenie również w stroju, którego charakterystycznym elementem były wielokolorowe pasiaki o bardziej różnorodnych barwach niż w innych częściach nie tylko województwa, ale również całego kraju. Wiek XIX i XX to okres przemian stroju ludowego, ale tradycja noszenia stroju ludowego przetrwała do czasów współczesnych i jest najbardziej żywa spośród wszystkich regionów etnograficznych województwa łódzkiego, zwłaszcza w mieście Łowiczu i Złakowie Kościelnym (gm. Zduny). Doskonałą okazją podziwiania stroju łowickiego jest procesja ulicami Łowicza w święto Bożego Ciała oraz występy zespołów ludowych. Strój łowicki stanowi swego rodzaju wizytówkę województwa łódzkiego i często stawiany obok krakowskiego jako polski strój narodowy.

Strój łowicki

Strój kobiecy tworzą bawełniana koszula z szerokimi rękawami ozdobionymi haftem krzyżykowym, marszczona wielobarwna spódnica o szerokości 5 m obszyta w części dolnej szeroką aksamitką haftowaną motywami kwiatowymi, aksamitny czarny stanik z aplikowanymi różami z jedwabiu, pasiasta zapaska obszyta cekinami i aksamitką, oraz kwiecista chusta na głowę.

Strój męski również bardzo bogaty to biała koszula z wykładanym kołnierzykiem przewiązanym wstążką, wełniane pomarańczowe spodnie rzadko prążkowane, lejbik i spencerek z czarnego sukna z guzikami mosiężnymi, faldzista sukmana przepasana pomarańczowym prążkowanym pasem oraz wysokie buty z cholewami. Nakrycie głowy stanowił kapelusz ozdobiony cekinami, drucikami i koralikami.

Stroje ludowe były zróżnicowane w granicach samego Księstwa Łowickiego. Nowe trendy dyktowała parafia łowicka i kocierzewska.

Wykształcona tożsamość regionalna jest wśród mieszkańców łowickiego na tyle silna, że nadal tradycje ludowe są kultywowane. Poza noszeniem stroju przejawia się to również w działalności garncarzy, tkaczy, wycinkarek, czy też malarzy.

Skanseny

Miejscowość	Rodzaj	Dodatkowe informacje	Własność
Łowicz	Etnograficzna ekspozycja plenerowa przy Muzeum w Łowiczu	Ekspozycja plenerowa przy Muzeum w Łowiczu. Znajduje się tu biała chałupa z II poł. XVIII w. z budynkami gospodarczymi – oborą i lamusem, a także zagroda zamknięta tzw. okólnik z poł. XIX w. Uzupełniają je sprzęty i narzędzia rolnicze oraz pojazdy używane w tradycyjnym gospodarstwie wiejskim	Muzeum w Łowiczu
Maurzycze	Skansen Drewnianego Budownictwa Ludowego	Ponad 30 obiektów architektury przede wszystkim z XIX w. z terenu dawnego Księstwa Łowickiego, odtworzone dwa układy ruralistyczne – owalnicy i ulicówki, typowa dla regionu łowickiego zagroda zamknięta tzw. okólnik, kapliczki przydrożne, kuźnia, karczma, piec chlebowy, wiatrak „koźlak”, szkoła, budynki związane ze strażą pożarną	Muzeum w Łowiczu

Kultura ludowa, choć w większości subregionów etnograficznych województwa jest zjawiskiem zanikającym, stanowiła inspirację dla twórców ekspozycji etnograficznych nie tylko w tradycyjnych wnętrzach muzealnych, ale również w formie skansenów. Ten interesujący przejaw ochrony zabytków, ma swoje początki w końcu XIX w. Pierwotnie nazwa skansen dotyczyła wyspy w Sztokholmie, na której urządzono pod gołym niebem muzeum budownictwa ludowego i folkloru, grupując przeniesione z różnych regionów Szwecji budynki wiejskie wraz z wyposażeniem ich wnętrz. Obecnie w placówkach tych gromadzone są typowe dla danego regionu zabytkowe zagrody, pojedyncze budynki i obiekty użyteczności publicznej, zabudowania gospodarcze, przemysłowe i sakralne a wnętrza posiadają wyposażenie (sprzęt, narzędzia, ozdoby) nawiązujące do tradycji wiejskiej ludności danej epoki. W rejonie Łowicza znajdują się 2 obiekty muzealne o charakterze skansenów bądź plenerowych ekspozycji etnograficznych. Jeden z nich położony jest w Łowiczu, drugi Maurzycach.

Lokalna waluta Łowicza

W latach 2005-2008 Narodowy Bank Polski wyemitował serię monet Historyczne Miasta Polski, upamiętniającą miasta o istotnym znaczeniu w dziejach naszego kraju. W ramach serii ukazały się 32 okolicznościowe monety obiegowe ze stopu Nordic Gold o nominale 2 zł. Miasto Łowicz to trzydziesta pierwsza moneta w serii Historyczne Miasta w Polsce.

Rewers: Wizerunek Ratusza w Łowiczu. Z lewej i z prawej strony stylizowane wizerunki drzew. U dołu stylizowany wizerunek fragmentu wycinanki łowickiej. U góry półkołem napis: ŁOWICZ.

Awers: W centralnej części wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej. Z prawej strony napis: 2 ZŁ. U góry półkołem napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA oraz oznaczenie roku emisji: 2007. Poniżej orła stylizowany fragment muru miejskiego z blankami oraz z bramą o rozwartych wrotach, z uniesioną kratą w prześwicie. Pod lewą łapą orła znak mennicy:

Dziecięco Młodzieżowy Zespół Ludowy „Koderki”

Zespół powstał w 1960 r. w Łowiczu, stolicy Księstwa Łowickiego słynącego z zabytków, historii i bogactwa własnej, odrębnej i wciąż żywej sztuki ludowej. Koderki to nazwa przybrana przez zespół w 1985 r., pochodzi od kodry prostokątnej, kolorowej, kwiatowej lub tematycznej wycinanki łowickiej. Zespół koncertował w Niemczech, Holandii, Francji, Finlandii, Włoszech, Hiszpanii, Stanach Zjednoczonych, Kanadzie na Węgrzech i Ukrainie. Od roku 2001 kierownikiem zespołu jest Eugeniusz Strycharski, układy taneczne przygotowuje choreograf Jacek Lewandowski. Kapela ludowa i zespół składa się z 46 członków.

Zespół prezentuje zwyczaje ludowe: Gaik, Chodzenie z kogutkiem w pięknej i kolorowej oprawie oryginalnych strojów łowickich, a także suity łowickie. Prezentowane układy taneczne są pełne dynamizmu i temperamentu, a zarazem bardzo wdzięczne w wykonaniu dzieci. Ostatnim dorobkiem programowym jest suita krakowska w strojach krakowskich z historycznym lajkonikiem, suita śląska oraz tańce Beskidu Żywieckiego. Zespół zdobył najważniejsze laury na festiwalach w Polsce: I miejsce na X Ogólnopolskim Festiwalu Zespołów Tanecznych Gorzów 2002 I miejsce na Festiwalu Zespołów Dziecięcych Centralnej Polski Łódź 2003 I miejsce i nagroda główna Złota Jodła na XXX Międzynarodowym Festiwalu Dzieci i Młodzieży Kielce 2003 II miejsce na III Ogólnopolskich Spotkaniach Folklorystycznych Łowicz 2004 I miejsce na Festiwalu Folklorystycznym Tradycje 2005 w Łodzi I miejsce na VI Ogólnopolskim Festiwalu Kolęd i Pastorałek Niepokalanów 2006 I miejsce na VII Ogólnopolskich Spotkaniach Folklorystycznych Łowicz 2008. Zespół aktywnie koncertuje w całej Polsce, jest corocznie zapraszany do Spały na dożynki prezydenckie. Również towarzysząca mu Młodzieżowa Kapela Ludowa Ziemi Łowickiej odnosi wiele sukcesów na festiwalach ogólnopolskich zdobywając czołowe miejsca.

W ostatnich latach zespół zdobył najważniejsze laury na festiwalach w Polsce:

- I miejsce na X Ogólnopolskim Festiwalu Zespołów Tanecznych „Gorzów 2002”,
- I miejsce na Festiwalu Zespołów Dziecięcych Centralnej Polski „Łódź 2003”,
- I miejsce i nagroda główna „Złota Jodła” na XXX Międzynarodowym Festiwalu Dzieci i Młodzieży „Kielce 2003”,
- II miejsce na III Ogólnopolskich Spotkaniach Folklorystycznych „Łowicz 2004”,
- I miejsce na Festiwalu Folklorystycznym „Tradycje 2005” w Łodzi,
- I miejsce na VI Ogólnopolskim Festiwalu Kolęd i Pastorałek – Niepokalanów 2006,
- I miejsce na VII Ogólnopolskich Spotkaniach Folklorystycznych „Łowicz 2008”,
- II miejsce na XVII Ogólnopolskim Festiwalu Kolęd i Pastorałek – Będzin 2011.

Zespół Ludowy „Koderki”

Zespół Pieśni i Tańca „Blichowiacy”

Od 1948 roku istnieje Zespół Pieśni i Tańca „Blichowiacy” działający przy Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 RCKU im. Tadeusza Kościuszki w Łowiczu, ul. Blich 10. Zespół kultywuje zwyczaje, obrzędy i tradycje regionu łowickiego. Barwnymi strojami, muzyką, śpiewem i tańcem propaguje łowicki folklor w kraju i za granicą. Program artystyczny Zespołu „Blichowiacy” składa się z trzech części: suity łowickiej, obrazka łowickiego oraz obrzędu „Zapusty”, a także programów okolicznościowych. Zespołowi towarzyszy kapela ludowa, w skład której wchodzi akordeon, klarnet, skrzypce i bębenek. W toku kilkudziesięcioletniej pracy Zespół występował na różnych uroczystościach szkolnych, miejskich, wojewódzkich, ogólnokrajowych i międzynarodowych. Zawsze nagradzany i wyróżniany na konkursach i festiwalach. Kapela „Blichowiaków” zdobywała pierwsze nagrody w miejskich i wojewódzkich przeglądach kapel ludowych. „Blichowiacy” gościli w Rosji, w Niemczech, w Austrii, we Francji, w Holandii, na Litwie i w USA. Ważniejsze osiągnięcia zespołu to: - I miejsce Złota Jodła w Ogólnopolskim Festiwalu Kultury Młodzieży Szkolnej „Kielce 80” I nagroda na VIII Biennale Folkloru w Łowiczu - 1993 i 1995 r. - II nagroda na Prezentacjach Dorobku Kulturalnego Młodzieży Szkół Rolniczych - Lubsko 1998 - II nagroda na Ogólnopolskich Spotkaniach Folklorystycznych „Łowicki Pasiak” - Łowicz 2002.

Zespół Pieśni i Tańca „Blichowiacy”

Twórcy Ludowi

Na terenie Miasta Łowicza tworzą twórcy ludowi do, których należą m.in.:

Danuta Wojda

Sztukę wycinankarstwa wykonuje wiernie z tradycyjnymi formami łowickimi, są to „kodry” kwiatowe, „tasiemki” i okrągłe „gwiazdy”. Wychodząc naprzeciw modzie wykonuje również zakładki z motywami łowickich wycinanek do książek oraz ażurowe gwiazdy. Bierze czynny udział w różnego rodzaju spotkaniach, festynach i wydarzeniach kulturalnych promując poprzez swoje umiejętności folklor Ziemi Łowickiej. Jej największym osiągnięciem było wykonanie wycinanki która ozdobiła ogon jednego z samolotów pasażerskich, brytyjskich linii lotniczych - British Airways.

Genowefa Miazek

Swoje prace wykonuje metodą ręczno-maszynową. Dużo swoich wzorów chętnie użycza innym twórcom. Przez 20 lat pracowała w Sztuce Łowickiej. Jej prace sławne są nie tylko w Polsce ale i za granicą: w USA, Holandii, Bułgarii. Za swój największy sukces uważa wykonanie strojów łowickich: damskiego i męskiego jako dar dla Ojca Świętego – Jana Pawła II. Oprócz tradycyjnych haftów wykonuje ozdoby na obrusy do kościołów, stroje dla dorosłych i dzieci do Pierwszej Komunii Św., bieżniki z elementami świątecznymi, obrusy, serwetki wykonane metodą richelieu.

Henryka Lus

Po ukończeniu 18 roku życia rozpoczęła pracę w Sztuce Łowickiej, w której przepracowała 39 lat. Obecnie, będąc na emeryturze, w wolnych chwilach oddaje się nabytej pasji. Wcześniej zajmowała się wykonywaniem wydmuszek oraz wycinanek. Swoje wyroby wykonuje tradycyjną metodą. Polega ona na wycinaniu wycinanek nożycami służącymi niegdyś do strzyżenia owiec. Wykonuje wszystkie rodzaje wycinanek m.in. kodry, ażurowe, tasiemki i inne. Zajmuje się także wykonywaniem okazjonalnych wycinanek (Boże Narodzenie, Wielkanoc).

Leokadia Łacheta

Umiejętności hafciarskie nabyła podczas spotkań ze starszymi rówieśniczkami. Przypatrywała się pracy koleżanek, a następnie sama próbowała wykonywać własne projekty haftów. Haftuje używając maszyny do szycia firmy „Singer” głównie kwietne obrazy zachowując oś symetrii. Jej prace nie zawierają żadnych zbędnych elementów. Cała kompozycja jest idealnie zaplanowana. Doskonale umie łączyć barwy czerwone z różowym co czyni jej prace wyjątkowe i oryginalne.

Małgorzata Kosiorek

Sztuką hafciarską tworzy torebki, paski, poduszki, chustki, szaliki i „smycze”. Wykonuje motywy na płaszczach, stułach dla księży oraz na obrusach. Na wszystkich produktach dominują motywy kwiatowe, wykonywane haftem koralikowym oraz tradycyjnym. Wzory są własną inwencją. Fragmenty jej prac można zobaczyć w serialu „Magda M”. Poza tym wyroby można znaleźć także w sklepach „Cepelii” oraz galerii internetowej. Autorka wysłała także swoje produkty do Francji i USA.

Stanisława Kosiorek

Zajmuje się głównie wycinankami. Wykonuje również wydmuszki z naklejanymi elementami łowickimi. Do wycinania używa małych nożyczek. Od 1972 roku pracowała w Sztuce Łowickiej. Autorka dostała propozycję od angielskich linii lotniczych British Airways umieszczenia swojej wycinanki na skrzydle samolotu, jednak ze względu na stan zdrowia musiała zrezygnować. Swoje prace twórczyni wystawiała m.in. w Warszawie, Łodzi, Sannikach, Bratoszewicach, Broniszach, Sochaczewie. Wszystkie wyroby posiadają atest Krajowej Komisji Artystyczno-Etnograficznej w Warszawie.

Marianna Madanowska

Artystka zajmuje się hafciarstwem od VII klasy szkoły podstawowej. Wzory to dzieła wykonane haftem płaskim kolorowym, ukazującym głównie motywy kwiatowe. Na specjalne zamówienie może wykonać nietypowe kształty np. pszczołę. Wyroby twórczyni słynne są nie tylko w samym Łowiczu lecz również w okolicy. Jednym z większych osiągnięć jest współpraca z firmą jubilerską W. KRUK S.A. z Poznania.

Marianna Pawłowska

Twórczyni zainteresowała się haftem już w wieku dziecięcym. Sztuka ludowa w domu artystki przekazywana jest z pokolenia na pokolenie. Swoje prace wykonuje używając haftu koralikowego. Ze swoimi wyrobami uczestniczyła już w różnego rodzaju wystawach, kiermaszach oraz ekspozycjach muzealnych. Na specjalne zamówienia może wykonać inne drobne prace.

Stefania Borkowska

Początki twórczości artystki związane są z pobytem u koleżanki, gdzie podpatrywała jak wykonuje kartkę pocztową z ozdobami ludowymi. Po przyjeździe do domu rozpoczęła samodzielne próby wykonania podobnej pocztówki. Od 1972 do 1995 roku pracowała w Sztuce Łowickiej. Należy do Stowarzyszenia Twórców Ludowych w Lublinie. Swoje dzieła wykonuje różnymi typami nożyc zarówno tradycyjnymi do strzyżenia owiec, jak i małymi. Uczestniczy w warsztatach w szkołach, gdzie przekazuje młodzieży wiedzę na temat sztuki wycinankarskiej. Prace pani Stefanii biorą udział w licznych konkursach w Polsce m.in. w Częstochowie, Łodzi, Warszawie, Poznaniu i za granicą USA, Francji, Danii, za które zdobyła 12 dyplomów oraz wyróżnień. Oprócz tego, odbyły się prezentacje wycinanek w Muzeum w Łowiczu, TV oraz za granicą. Sukcesem pani Stefanii jest zajęcie I miejsca za wycinankę wielkanocną.

Anna Szcześniak

Dziełem artystki są głównie kwiaty i pejzaże. Swoje pierwsze kroki w malarstwie stawiała uczestnicząc w zajęciach plastycznych w Warsztacie Terapii Zajęciowej w Parmie. Zajęcia pozwoliły odkryć jej pasję, której obecnie poświęca każdy swój wolny czas. Obecnie sama szuka inspiracji i tematów dla swoich obrazów. Swoje prace wystawiała m.in. w: Gminnym Ośrodku Kultury w Bolimowie, Muzeum w Łowiczu, podczas Europejskich Dni Dziedzictwa i Folkloru, Galerii Łowickiej, Domu Kultury w Brwinowie i Żąbkach.

Teresa Kaczor

Twórczyni zajmuje się wykonywaniem kwiatów z bibuły. Jej kwiaty są pełne uroku i ciepła. Precyzyjnie wykonane. O tym, że posiada takie umiejętności dowiedziała się przypadkiem. Swoje pierwsze prace z bibuły wykonała dla córek do szkoły. Jedną z nich była peleryna, zrobiona z kwiatów na wiosenną, szkolną akademię. Jej ulubionymi tematami prac są kwiaty: łowicka róża oraz malwy, które niegdyś rosły w przydomowych ogródkach. Potrafi wykonać z bibuły niemalże wszystkie rodzaje kwiatów. Szczególnie lubi te polne. Wykonuje specjalnie na zamówienia bukiety i kosze z bibułowymi kwiatami.

Anna Sejdak

Haftem łowickim zajmuję się już 10 lat. Haftuje przy użyciu maszyny Singer, głównie motywy kwiatowe. Przemysłane kompozycje i ciekawe połączenie barw czynią jej wyroby małymi dziełami sztuki. W swojej ofercie twórczej posiada przepiękne chusty i szale. Dużym powodzeniem, szczególnie wśród młodzieży zafascynowanej łowickim folklorem, cieszą się krawaty, paski i bransoletki z motywem łowickich kwiatów. W ofercie artystki znajdziemy również torebki łowickie. Małe, ale jakże pięknie zdobione codzienny strój każdej kobiety. Warto podkreślić, że artystka zajmuje się również wyrobem łowickich strojów ludowych: damskich, męskich i dziecięcych. Bogactwo kolorów jakie stosuje sprawiają, że jej hafty są bardzo żywe. Jej wyroby pozbawione są ingerencji techniki komputerowej, co czyni je jeszcze bardziej wartościowymi.

Wybrane cykliczne imprezy o charakterze kulturowym

- **Łowickie Kolędowanie** – styczeń, ŁOK, rozrywka, cykliczna,
- **Dzień Europejski** – maj, cykliczny, edykacyjno-kulturalna UM,
- **Dni Łowicza** – dotychczasowe święto miasta – ruchome w kalendarzu (odbywa się po uroczystościach Bożego Ciała) UM/ŁOK,
- **Dzień Dziecka w Księstwie Łowickim** – UM/ŁOK, dziecięca, rozrywkowa, cykliczna,
- **Ogólnopolskie Spotkania Folklorystyczne „Jarmark Łowicki”** – czerwiec, ŁOK, folklorystyczna, cykliczna,
- **Festiwal Dobrej Żywności – „Księżackie Jadło”** – sierpień, cykliczna UM/ŁOK,
- **Europejskie Dni Dziedzictwa** – Skansen w Muzeum w Łowiczu, wrzesień, cykliczna kulturalna Muzeum/Starostwo Powiatowe w Łowiczu,
- **Koncerty z cyklu „Burmistrz Miasta Zaprasza”** – cały rok, ŁOK, muzyczna,
- **Koncerty z cyklu „Kolory Polski”** – lipiec/sierpień, ŁOK/Filharmonia Łódzka, muzyczna, cykliczna.

Produkty tradycyjne (regionalne)

Z obszaru Miasta Łowicz zarejestrowano 8 specjalów - jako produkty lokalne.

Warzywa i owoce	Kompot wiśniowy po łowicku
	Przecier ogórkowy po łowicku
	Szczaw konserwowy po łowicku
	Ćwikła z chrzanem po łowicku
	Powidła śliwkowe łowickie
	Ogórki konserwowe po łowicku
	Ogórki kwaszone po łowicku
Wyroby piekarnicze i cukiernicze	Ciastka ze skwarek (słoninki)

Lista produktów tradycyjnych

- woj. dolnośląskie 44
- woj. kujawsko-pomorskie 57
- woj. lubelskie 134
- woj. łódzkie 84**
- woj. lubuskie 38
- woj. małopolskie 139
- woj. mazowieckie 76
- woj. opolskie 61
- woj. podkarpackie 180
- woj. podlaskie 58
- woj. pomorskie 160
- woj. śląskie 137
- woj. świętokrzyskie 70
- woj. warmińsko-mazurskie 25
- woj. wielkopolskie 90
- woj. zachodniopomorskie 32

wszystkie: 1385

Ciastka ze skwarek (słoninki)

Odsłuchaj

Produkt wpisany na listę produktów tradycyjnych

w dniu: **piątek, 30 grudnia 2011 r.**

kategoria: **Wyroby piekarnicze i cukiernicze**

województwo: **woj. łódzkie**

Wygląd:

Karbonowane, złociste ciastka.

Kształt:

Prostokątne i podłużne ciastka. Na przekroju nieznacznie półokrągłe z karbami.

Rozmiar:

Ciastka o długości 6-8 cm, szerokości 2 cm i grubości 1 cm.

Kolor:

Od złocistej do lekko brązowej, na przekroju jaśniejsza.

Konsystencja:

Lekkie, kruche i puszyste.

Smak:

Półslodkie z wyczuwalnym zapachem wanilii.

- Produkty mleczne
- Produkty mięsne
- Produkty rybactwa
- Warzywa i owoce
- Wyroby piekarnicze i cukiernicze
- Oleje i tłuszcze
- Miody
- Gotowe dania i potrawy
- Napoje
- Inne produkty

Warto zachęcić producentów lokalnych produktów prowadzących sprzedaż wyrobów własnych do rejestracji swoich wyrobów, do których należą: miody, wypieki i trunki.

Należy wpisać na listę produktów tradycyjnych napoleonkę łowicką.

IDENTYFIKACJA NAJWAŻNIEJSZYCH PROBLEMÓW WYSTĘPUJĄCYCH NA OBSZARZE MIASTA ŁOWICZA

Najważniejsze problemy Miasta Łowicza:

1. Degradacja tkanki architektonicznej centrum miasta.
2. Stan infrastruktury – zniszczenia spowodowane wieloletnim ruchem pojazdów przejeżdżających przez centrum miasta.
3. Sposób zagospodarowania centrum miasta.
4. Zły stan mostu na rzecz Bzurze.
5. Brak wiaduktu nad torami kolejowymi w obszarze ważnego wjazdu do miasta.
6. Zły stan obiektów handlowych i gastronomicznych wraz z chaotyczną informacją - szyldy, reklamy.
7. Wizerunek centrum miasta nie przyciąga potencjalnych turystów.
8. Ograniczenie możliwości budżetu Miasta priorytetowymi inwestycjami – konieczność wyważenia przekazywanych środków na realizację inwestycji obejmujących obszary miejskie i zaangażowania finansowego w realizację wydatków bieżących.
9. Trudności z pozyskiwaniem takich instytucji, które finansowo angażowałyby się w procesy inwestycyjne w mieście.
10. Mało instrumentów wsparcia dla osób chcących założyć nową działalność gospodarczą.
11. Duża, dodatnia migracja przy braku wystarczającej infrastruktury społecznej.
12. Występowanie patologii społecznych w mieście.
13. Niska efektywność energetyczna budynków.

Bilans walorów dziedzictwa kulturowego Miasta Łowicza

W wyniku przeprowadzonej analizy zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego Miasta Łowicza można wskazać następujące elementy bilansu - analizy SWOT w zakresie dziedzictwa kulturowego.

Mocne strony

- bogata historia obszaru, bardzo wysoka kultura niematerialna - folklor, tradycje regionu,
- procesja Bożego Ciała wpisana na krajową listę niematerialnego dziedzictwa,
- występowanie cennego zabytkowego układu przestrzennego,
- występowanie obszaru uznanego za pomnika historii – Bazylika Katedralna,
- zabytki wysokiej rangi – ratusz, kościół kolegiacki pw. Wniebowzięcia NMP, kościół p.w. św. Leonarda i Małgorzaty, kościół p.w. św. Ducha i św. Małgorzaty, kościół o.o. Pijarów p.w. NP. Marii i św. Wojciecha w Łowiczu,
- występowanie szlaków kulturowych – Zamków, Książąt Mazowieckich,
- bardzo duża liczba obiektów zabytkowych,
- bogata gama imprez o charakterze kulturowym,
- działania integrujące wokół strategicznych przedsięwzięć z zakresu promocji regionu (Jarmark Wojewódzki w Łodzi, Targi „Na styku kultur” w Łodzi),
- bogate tradycje związane z postaciami historycznymi,
- bogate tradycje kulinarne zamieszczone na Krajowej Liście Produktów Regionalnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju,
- tworzone symbole regionu będące symbolami o charakterze ponadregionalnym,
- kompleksowe oznakowanie atrakcji kulturowych na terenie Miasta Łowicza,
- oferty edukacji regionalnej prowadzona przez Muzeum,
- spacer po Łowiczu z lokalnym przewodnikiem,
- coraz lepsze wyposażenie w techniczne środki promocji – wydawnictwa, Internet, własna strona www.

Słabe strony

- zaniedbania XIX wiecznej zabudowy historycznej,
- zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych,
- nie w pełni wykorzystane zasoby przyrodniczo–kulturowe.

Szanse

- utworzenie parku kulturowego w granicach obszaru zabytkowego,
- kontynuacja rozpoczętych procesów rewitalizacyjnych historycznych założeń urbanistycznych i układów zieleni,
- ochrona, rewaloryzacja i rozwój turystyki kulturowej i pielgrzymkowej w oparciu o cenne obiekty sakralne,
- działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego Lokalnych Instytucji Kultury i Stowarzyszeń,
- realizacja projektu rewitalizacji Starego Rynku z ulicami Podrzeczną i Zduńską wraz z mostem na rzece Bzurze,
- współpraca z organizacjami dająca szansę odnowy zabytków na Szlaku Zamków,
- moda na folklor - podniesienie atrakcyjności obszaru poprzez kreowanie produktów i imprez o charakterze kulturowym,

- edukacja regionalna mieszkańców,
- wykorzystanie możliwości finansowania ochrony zabytków z różnych źródeł - środków unijnych, z budżetu państwa i samorządu województwa,
- wykorzystanie obiektów zabytkowych na cele komercyjne,
- wypracowanie form współpracy jednostek działających na rzecz ochrony zabytków - organów rządowych, samorządowych i organizacji społecznych,
- możliwość włączania się w krajowe, wojewódzkie programy promocji,
- naturalna chęć ludzi do poznawania świata, kultur i zwyczaj innych narodów.

Zagrożenia

- niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru,
- zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych,
- utrudnienia w pozyskiwaniu środków na ochronę i zachowanie zabytków,
- niewystarczające środki finansowe w stosunku do potrzeb na ochronę i rewaloryzację obiektów i obszarów zabytkowych.

Obszar Miasta Łowicza w zakresie walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego i tożsamości regionalnej posiada bardzo duży potencjał. Ma to związek z wysokimi walorami krajobrazu kulturowego, bogatą historią, istnieniem wielu cennych obiektów reprezentujących różne kultury. Istnienie historycznych szlaków kulturowych stanowi silny potencjał terenu. Drogi pielgrzymkowe w kierunku Częstochowy powodują możliwość rozwoju turystyki pielgrzymkowej.

Wśród słabych stron Miasta Łowicza zwraca uwagę niewystarczające działanie w celu zachowania niektórych obiektów zabytkowych, które nieodwracalnie znikną z krajobrazu.

Założenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Łowicza

W wyniku przeprowadzonej analizy należy stwierdzić, że Miasto Łowicz posiada bogate walory dziedzictwa kulturowego o znaczącej randze, które należy chronić i jednocześnie odpowiednio wykorzystywać i udostępniać społeczeństwu. Biorąc pod uwagę wymogi płynące z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku i uwzględniając zbilansowane zasoby i wartości należy stwierdzić, iż Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Łowicza uwzględnia:

- ochronę walorów i wartości materialnych i niematerialnych przy jednoczesnym ich wykorzystaniu jako czynnik rozwoju obszary Miasta Łowicza

W tym celu należy prowadzić działania zmierzające do:

- zachowania krajobrazu kulturowego,
- rewitalizacji historycznego układu przestrzennego z jednoczesnym wykorzystaniem jako przestrzeń publiczną stanowiącą salon - serce Miasta Łowicza,
- dalszej rewaloryzacji cennych zespołów zabudowy, obiektów sakralnych-klasztornych, zespołu zamkowego i pałacowego, parków oraz cmentarzy,
- adaptacji obiektów i obszarów zabytkowych na cele edukacyjne, kulturalne i społeczne,
- tworzenia nowych atrakcji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego Miasta Łowicza,
- wzrostu identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu i uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych,
- poprawy społecznej akceptacji do konieczności ochrony zabytków.

- promocję zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego Miasta Łowicza

W tym celu podjęto działania upowszechniania wyjątkowego dziedzictwa kulturowego Miasta Łowicz poprzez:

- edukację regionalną mieszkańców,
- wydawnictwa i programy edukacyjne,
- digitalizację walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego,
- zamieszczenie wykazu i kart Gminnej Ewidencji w BIP-ie.

Najważniejsze aspekty ochrony wartości kulturowych Miasta Łowicz

Gmina, Miasto Łowicz dysponuje niezwykle cennym dziedzictwem kulturowym w tym nieprzeciętnymi walorami krajobrazowymi co predysponuje do aktywizacji mieszkańców w sferze zachowania zabytków. Miasto Łowicz podejmie działania w następujących zakresach strategicznych:

- Zachowanie tożsamości regionalnej

- kształtowanie lokalnej dumy,
- kreowanie lokalnych produktów regionalnych,
- integracja kulturalna mieszkańców,
- edukacja mieszkańców o bogactwie lokalnego dziedzictwa,

- Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gospodarczego Miasta Łowicza

- ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego,
- promocja,
- podniesienie rangi najbardziej wartościowych zabytków,
- rewitalizacja i rewaloryzacja obszarów,
- kształtowanie wizerunku Miasta Łowicza jako obszaru o unikatowym dziedzictwie kulturowym,
- wspieranie posiadaczy obiektów zabytkowych w działaniach mających na celu poprawę stanu obiektów i ich wykorzystania na cele kulturalne, edukacyjne i społeczne,
- kreowanie produktów turystyki kulturowej.

Wszelkie przewidywane działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego Gmina, Miasto Łowicz i rozpatrzy w następujących ujęciach:

- **Studia badawcze** - wspieranie przeprowadzania prac studialnych w celu poprawy stanu obiektów i obszarów zabytkowych,
- **Digitalizacja zasobów i walorów** - dalsze cyfrowe upowszechnienie dziedzictwa kulturowego Miasta Łowicz na stronach internetowych,
- **Ochrona i zachowanie obiektów i obszarów zabytkowych** – dalsze prowadzenie prac w zakresie rewitalizacji układów urbanistycznych, prowadzenie prac w zakresie rewaloryzacji założeń zieleni, przeprowadzenie prac obiektów zabytkowych z adaptacją na cele turystyczne, kulturalne, edukacyjne i społeczne,
- **Edukacja regionalna** mieszkańców poprzez organizację rekonstrukcji wydarzeń historycznych, imprez kulturowych, upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie Miasta Łowicz lokalnych mediach, cykliczne artykuły, organizowanie wystaw, programy edukacji regionalnej w szkołach,
- **Aktywizacja** - pobudzanie aktywności mieszkańców w działaniach na rzecz ochrony dziedzictwa poprzez organizację konkursu na najlepiej odnowioną elewację łowickiego budynku „Nowa Elewacja”, na najciekawsze zdjęcie krajobrazu kulturowego Miasta Łowicz, najlepiej zachowany obiekt lub obszar zabytkowy, włączenie organizacji społecznych, Instytucji Kultury i Stowarzyszeń do wspólnych starań prowadzących do polepszenia stanu dziedzictwa kulturowego,

- **Kreowanie rozwoju turystyki kulturowej** - wykorzystanie walorów dziedzictwa Szlaku Wielu Kultur, sakralnego i przemysłowego dla rozwoju produktów turystycznych,
- **Promocja** - wzrost aktywności w zakresie promocji i popularyzacji walorów kulturowych, wydanie folderów z informacją o zabytkach Miasta Łowicza, upowszechnianie regionalnych produktów, kreowanie pamiątek z wizerunkiem dziedzictwa Miasta Łowicza,
- **Współpraca** z samorządem województwa, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie ochrony i zachowania obiektów i obszarów zabytkowych oraz tożsamości regionalnej.

Spodziewane dla opieki nad zabytkami Miasta Łowicza rezultaty ukierunkowanych działań to:

- realizacja zasad partnerstwa publiczno-prywatnego w sferze adaptacji zabytków do nowych funkcji,
- ustanowienie skutecznych zasad interwencyjnych robót zabezpieczających podejmowanych w przypadku zagrożenia zabytkowej substancji oraz skutecznej egzekucji zwrotu poniesionych kosztów określenie zasad zagospodarowania i adaptacji zabytków oraz nadawania im nowych funkcji w celu zwiększenia atrakcyjności komercyjnej zabytków,
- zasilenie sfery ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez pozyskanie dodatkowych środków,
- wykorzystanie wypracowanych zasad postępowania i metod działania dla stworzenia markowego produktu turystycznego,
- podniesienie świadomości społeczeństwa co do wagi ochrony dziedzictwa kulturowego,
- wzbogacenie obszarów aktywizacji społecznej,
- dostęp do informacji o zabytkach,
- wspieranie ochrony obiektów „in situ”,
- wspieranie i promocja regionalnych form budownictwa,
- wspieranie programu rewitalizacji miasta,
- umieszczenie obiektów i obszarów zabytkowych w elektronicznej bazie danych,
- powstanie szlaków turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego miasta,
- wspieranie rozwoju turystyki na bazie atrakcji historycznych i kulturowych,
- wspieranie wydawnictw dotyczących obiektów i obszarów zabytkowych na terenie miasta,
- prowadzenie szkoleń i działań edukacyjnych dla dzieci i dorosłych mieszkańców miasta,
- włączenie placówek naukowych oraz organizacji pozarządowych w działania na rzecz poprawy kondycji oraz upowszechniania wiadomości o dziedzictwie kulturowym,
- ułatwienie dostępu do funduszy pomocowych Unii Europejskiej.

CELE, KIERUNKI I DZIAŁANIA

Cel strategiczny

Cenne dziedzictwo kulturowe Miasta Łowicz podstawą dumy i motywem rozwoju

Cel operacyjny

Kreowanie wartości i walorów Miasta Łowicza

Zasoby dziedzictwa kulturowego w dobie gospodarki rynkowej posiadają nie tylko wartość historyczną, ale także wymierną wartość ekonomiczną, decydującą o potencjale gospodarczym. Tak więc świadome zarządzanie tymi zasobami i ich skuteczne wykorzystanie w połączeniu z promocją może przyczynić się do rozwoju Miasta Łowicz.

Dziedzictwo kulturowe materialne i niematerialne w dużej mierze kształtuje świadomość oraz współczesną kulturę. Dlatego też należy je zachować, chronić i pielęgnować ze szczególnym uwzględnieniem elementów decydujących o tożsamości i specyfice regionalnego dziedzictwa.

Działanie 1

Zachowanie ciągłości cennych wartości dziedzictwa kulturowego

W celu zachowania cennego dziedzictwa kulturowego na terenie Miasta Łowicza są tworzone odpowiednie warunki i procedury postępowania wspierające rewitalizację, rewaloryzację i remonty obszarów i obiektów zabytkowych. Należy prowadzić dalsze skuteczne działania w celu pozyskania funduszy ze środków zewnętrznych.

Zadania

- Zintegrowana – kompleksowa rewitalizacja tkanki urbanistycznej

Zostaną podjęte wszelkie działania w celu odnowy historycznej tkanki historycznej w obrębie Starego Rynku. Prace będą prowadzone kompleksowo z uwzględnieniem elementów społecznych procesów rewitalizacji, rewaloryzacji i gentryfikacji. Znowelizowana przestrzeń publiczna powinna być udostępniona lokalnej społeczności i wykorzystywana na funkcje kulturalne, turystyczne i społeczne.

Katalog zadań z zakresu rewitalizacji dotyczy zachowania zabytków dziedzictwa kulturowego poprzez renowację substancji architektonicznej, społecznej, rewitalizacji Śródmieścia, rozwoju infrastruktury turystycznej na zrewitalizowanym obszarze, rozwoju usług związanych z obsługą ruchu turystycznego (punkty informacji turystycznej, infrastruktura gastronomiczna, noclegowa), ożywienia i rozwoju oferty kultury, podniesienia atrakcyjności gospodarczej miasta.

Zabudowa Starego Rynku do rewitalizacji

ul. Podrzeczna do rewitalizacji

- Promowanie Bazyliki Katedralnej uznanej przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej za pomnik historii

Najcenniejszy obiekt z terenu Miasta Łowicza został poddany ochronie w formie uznania przez Prezydenta RP za pomnik historii. Należy oznakować obiekt z informacją o nadaniu tej wysokiej formy ochrony zabytków.

Podniesienie rangi tego zabytku wzmacnia jego prestiż oraz stwarza większe szanse pozyskania środków finansowych na rewaloryzację i remonty. Wszystkie wnioski składane o dofinansowanie prac przy obiektach zabytkowych są wysoko punktowane za miano pomnika historii.

Bazylika Katedralna uznana za pomnik historii

Dotychczas trzy prestiżowe obiekty z terenu województwa łódzkiego uznano przez Prezydenta RP za pomnik historii Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 października 2012 r.: Łowicz – Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (poz. 1239) i Sulejów – Zespół Opactwa Cystersów (poz. 1242) i Roz. z dnia 16 lutego 2015 roku Łódź - wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego.

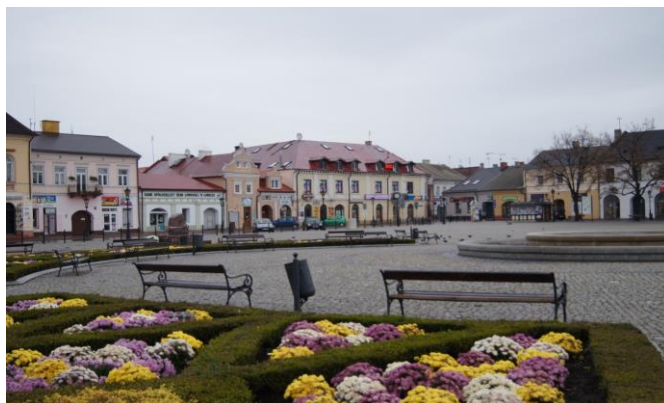

Pomniki historii - Sulejów – zesp. opactwa cystersów - Bazylika Katedralna w Łowiczu - wielokulturowy krajobraz Łódź

Utworzenie parku kulturowego

Zapisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stwarza możliwość uznania za park kulturowy na mocy podjęcia uchwały Rady Miasta Łowicza obszaru o wysokiej wartości kulturowej, obejmującego Nowy i Stary Rynek wraz z ulicami Podrzeczną i Zduńską np. w granicach strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej.

Decyzję o utworzeniu parku podejmuje Rada Miasta. Wprowadzenie tej formy ochrony zabytków podnosi prestiż obszaru i powoduje większe możliwości pozyskania środków finansowych, ponieważ przyznawana punktacja przy ocenie wniosków jest zwiększana dla parków kulturowych. Gmina, Miasto Łowicz tworząc park kulturowy zyskują mocną kartę przetargową w ubieganiu się o fundusze na przeprowadzenie kompleksowej rewitalizacji obszaru objętego granicami parku.

Proponowany obszar parku kulturowego – Stary i Nowy Rynek, ulica Zduńska i Podrzeczna

Istniejące parki kulturowe „Miasto tkaczy” w Zgierzu i „Wzgórze Zamkowe w Sieradzu”

Na terenie województwa utworzono dwa parki kulturowe „Miasto tkaczy” w Zgierzu i „Wzgórze Zamkowe w Sieradzu”. Oba obszary poddawane są procesom kompleksowej rewitalizacji z wykorzystaniem środków z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego.

- Promowanie obiektów reprezentatywnych

Na etapie sporządzania wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami dla województwa łódzkiego wytypowano obiekty uznane za reprezentatywne. Wśród nich w poszczególnych kategoriach figuruje pięć obiektów i obszarów z terenu Miasta Łowicza. Są ratusz, kościół kolegiacki pw. Wniebowzięcia NMP, kościół p.w. św. Leonarda i Małgorzaty, kościół p.w. św. Ducha i św. Małgorzaty, kościół o.o. Pijarów p.w. NP. Marii i św. Wojciecha.

Obiekty i obszary zamieszczone na liście obiektów reprezentatywnych są brane pod uwagę przy ocenianiu wniosków złożonych do Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi przy ubieganiu się o środki przyznawane na rewitalizację zabytków. Działania promocyjne będą przede wszystkim lokować Gminę, Miasto Łowicz wśród najwartościowszych obszarów dziedzictwa kulturowego.

Obiekty reprezentatywne: kościół kolegiacki

Obiekty reprezentatywne: ratusz

Kościół o.o. Pijarów

Obiekty i obszary reprezentatywne Kościół
p.w. św. Św. Ducha,

Kościół p.w. św. Leonarda i Małgorzaty

- Ochrona, rewaloryzacja i rozwój turystyki kulturowej i pielgrzymkowej w oparciu o cenne obiekty sakralne Bazylikę katedralną kościoły pijarów, św. Ducha

Obiekty sakralne Miasta Łowicza stanowią cenny walor do rozwijania turystyki pielgrzymkowej. Proponuje się opracowanie całościowego projektu obejmującego wybrane obiekty sakralne takie, jak zespoły klasztorne: m. in. katedrę, która jest określana nie tylko jako sakralnym, ale także sanktuarium historii i kultury Polski nie-rozłącznie związanej z dziejami Kościoła.

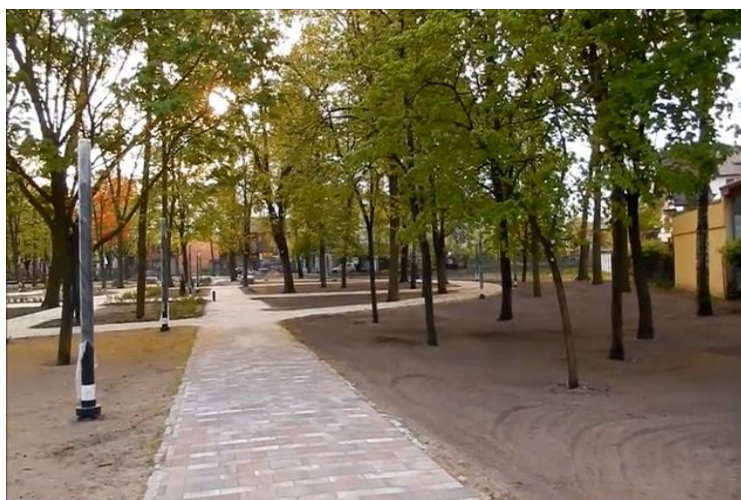
Taki kierunek działań wynika z dokumentów o charakterze wojewódzkim i projekt powinien uzyskać środki na rewaloryzację.

Obiekty kościelne pretendowane do uprawiania turystyki pielgrzymkowej

- Przeprowadzenie prac rewaloryzacyjnych zabytkowych układów zieleni z terenu Miasta Łowicza po zamieszczeniu na Krajowej i wojewódzkiej liście obszarów przeznaczonych do rewaloryzacji w celu pozyskania funduszy na przeprowadzenie wymaganych prac

Zamieszczenie na liście Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej zabytkowych parków i ogrodów przeznaczonych do rewaloryzacji wiąże się z pozyskaniem funduszy na przeprowadzenie prac rewaloryzacyjnych. Możliwe jest również uzyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w ramach konkursu „Przyrodnicze perły województwa łódzkiego – program rewaloryzacji zabytkowych parków”. Obecnie park im. Adama Mickiewicza poddawany jest pracom rewitalizacyjnym, na ten cel uzyskano 660 tys. z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi. W ramach rewitalizacji parku mają powstać nowe ciągi piesze. Wiele drzew zostanie usuniętych, aby oazie zieleni przywrócić botaniczny charakter. W ramach rewitalizacji parku mają powstać nowe ciągi piesze. Wiele drzew zostanie usuniętych, aby oazie zieleni przywrócić botaniczny charakter.

Park Mickiewicza

Z całą pewnością rewaloryzacji powinien zostać poddany Ogród Saski, w którym przeprowadzono obecnie prace porządkowe.

Ogród Saski do rewaloryzacji

- Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym

W celu stworzenia mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym należy nawiązać współpracę z innymi miejscowościami leżącymi na trasie kolei Warszawsko–Wiedeńskiej i Okresu Uprzemysłowienia m.in. Skierniewicami i Kutnem w celu tworzenia wspólnych inicjatyw tworzenia szlaku Kolei Warszawsko–Wiedeńskiej i Okresu Uprzemysłowienia.

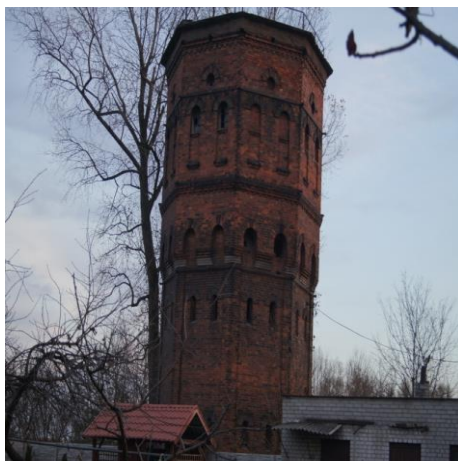
Celowa jest również wymiana doświadczeń ze stowarzyszeniem rewaloryzującym obiekty pokolejowe - *Stowarzyszenie Miłośników Kolei* <http://www.psmk.org.pl/pl/>

Przykładowy - zrewaloryzowany dworzec i teren przydworcowy w Skierniewicach

- Poprawa stanu obiektów zamieszczanych w gminnej ewidencjach zabytków i oznakowanie obiektów znajdujących się w rejestrze WKZ

Gmina, Miasto Łowicz dokona wszelkich starań, by doprowadzić do poprawy stanu obiektów zamieszczanych w gminnej ewidencji zabytków. Istnieje jednak bariera natury prawnej na drodze pozyskiwania środków finansowych na przeprowadzenie remontów, ponieważ ustawa stanowi, że finansowane są prace remontowe obiektów wpisanych do rejestru. Obiekty nie objęte prawną formą ochrony tzw. ewidencjonowane mogą uzyskać dofinansowanie jedynie w przypadku opracowania projektów kompleksowej odnowy ze środków dysponowanych przez Urząd Marszałkowski w Łodzi np. zagospodarowanie turystyczne, powrót do tradycji, ochrona tradycyjnego browarnictwa, których celem jest wzmocnienie więzi i tożsamości lokalnej, poprzez wykorzystanie walorów turystycznych i kulturowych Łowicza. Miasto Łowicz systematycznie znakuje cenne obiekty zabytkowe.

Wodociągowa Wieża Ciśnień PKP, ul. Kaliska 16

Przeprowadzenie prac remontowych zaniedbanych zabytkowych kamienic

Kompleksowa rewitalizacja unikatowych rynków Łowicza powinna spowodować zapoczątkowanie metamorfozy kamienic zlokalizowanych w ich pierzejach. Obecnie odrestaurowano fasady budynków zarówno miejskich, jak i prywatnych. Do grona wyremontowanych należy m.in. nieruchomość Nowy Rynek 6 obecnie 5/6.

Nowy Rynek 6

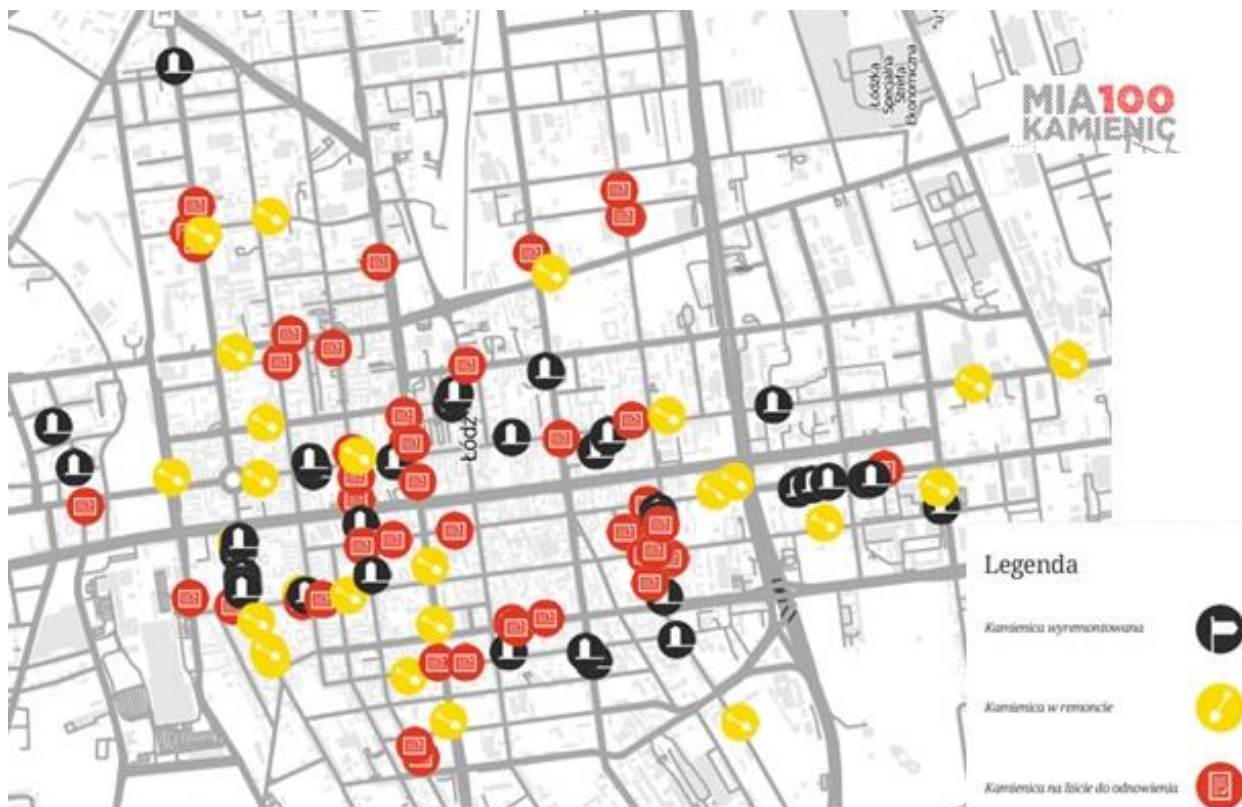
- Możliwość rozważenia uruchomienie konkursu na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych lub nagradzania najlepiej przeprowadzanych rewaloryzacji i remontów

Miasto Łowicz rozważy możliwość uruchomienia konkursu na najlepiej odnowioną elewację łowickiego budynku, lub nagrody Burmistrza Miasta Łowicza za najlepiej przeprowadzone działania rewaloryzacyjne i remontowe, których celem jest zachęcenie właścicieli budynków do wykonania remontów elewacji, co wpłynie na poprawę wizerunku centrum Miasta Łowicza. Uczestnikami konkursu będą mogły być inwestorzy remontowanych budynków usytuowanych w centrum Miasta Łowicza w obszarze określonym strefą ochrony konserwatorskiej.

Największą inicjatywę w podobnym zakresie podjęła Łódź wprowadzając projekt „Mia100 kamienic”, którego realizacja pozwoliła zrewaloryzować 78 nieruchomości (tj. około 200 budynków), wydając około 56 milionów złotych.

Podobny konkurs uruchomiły Skierniewice, finansując prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych.

Miasto Łowicz mogłoby rozważyć uruchomienie konkursu na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych.

<http://mia100kamienic.lodz.pl/>

Konkurs uruchomiony przez Skierniewice

- Kontynuacja wirtualnej panoramy Miasta Łowicza i dalsze zamieszczenie informacji zawartych w opracowanych kartach Gminnej ewidencji na stronie internetowej

W celu upowszechniania dziedzictwa kulturowego Miasta Łowicza zostanie kontynuowana na stronie internetowej inicjatywa wirtualnej panoramy Łowicza, zawierającej najciekawsze zabytki z terenu Miasta Łowicza oraz dalsze udostępnianie informacji zawartych w opracowanych kartach zawartych w Gminnej ewidencji zabytków.

Obiekty zamieszczone w Gminnej Ewidencji Zabytków

 Gmina ewidencja zabytków

Pliki do pobrania:

- Wykaz stanowisk archeologicznych zamieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Łowicza (PDF, 16,1 MB, ilość pobrań: 467)
- Zarządzenie Nr 39/2015 Burmistrza Miasta Łowicza z dnia 4 lutego 2015 roku. w sprawie skreślenia zabytku nieruchomości i wyłączenia karty adresowej zabytku nieruchomości z Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Łowicza (PDF, 90,27 KB, ilość pobrań: 44)

Brama Prymasowska

Czas powstania:
XVII w. przesunięta na obecną miejscę w 1941 r.

Miejscowość:
Łowicz

Adres:
99-400 Łowicz
ul. Stary Rynek 24/30

Przynależność administracyjna:
województwo łódzkie
powiat łowicki
gmina Miasto Łowicz

Działanie 2

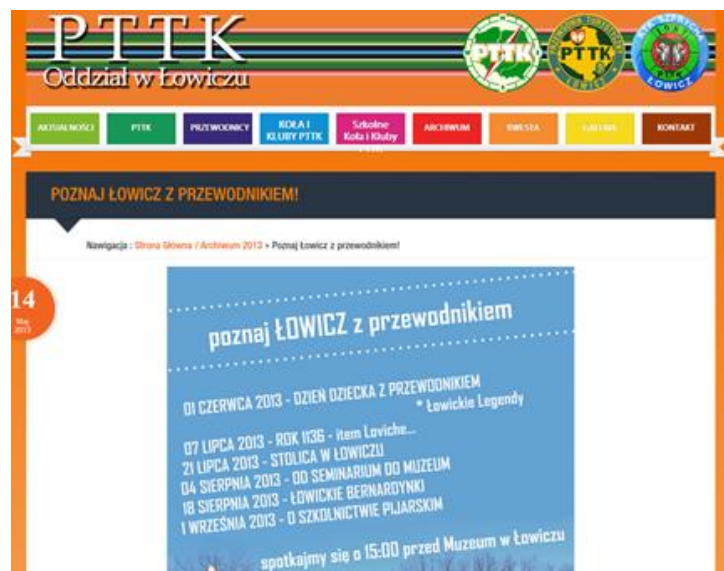
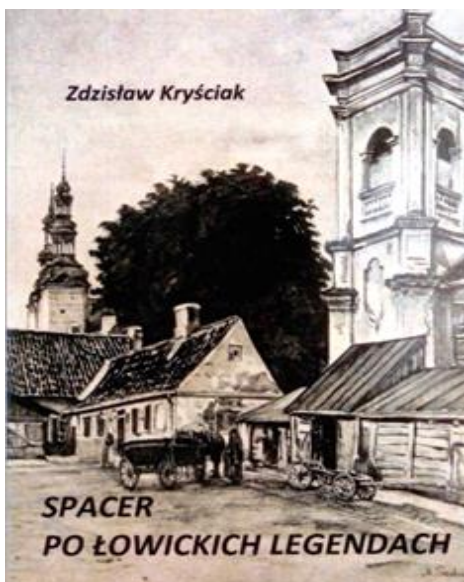
Kreowanie poczucia tożsamości regionalnej

Kształtowanie poczucia tożsamości regionalnej z całą pewnością wpłynie na zacieśnianie więzi społeczności lokalnej i poczucia własnej wartości. Miasto Łowicz na kanwie bogatej historii i tradycji może kultywować swoje walory niematerialne i wartości materialne.

Zadania

- Upowszechnianie opracowanego zbioru legend

Cennym dziedzictwem kultury niematerialnej omawianego obszaru są legendy związane z dziedzictwem kulturowym obszaru. Znanych jest wiele legend, które stały się symbolem Łowicza i powinny być przekazywane kolejnym pokoleniom w postaci wydanego zbioru legend - „Spacer po łowickich legendach” autorstwa łowiczana - Zdzisława Kryściaka. Twórca zamieścił w nim ponad dwadzieścia legend związanych z Miastem Łowicz.

- Organizacja imprez o charakterze kulturowym

Gmina, Miasto Łowicz organizuje lub jest współorganizatorem imprezy o charakterze kulturowym, do których należą m.in. Koncerty muzyczne, organizowane w Bazylice Katedralnej, kościołach i Muzeum, Festiwal Dobrej Żywności „Książackie Jadło” prezentujący regionalne specjały, festyny oraz cykliczne imprezy promocyjno-folklorystyczne - Ogólnopolskie Spotkania Folklorystyczne „Jarmark Łowicki”, Biesiada Łowicka, Biesiada kasztelańska.

Ten rodzaj imprezy powinien być w dalszym ciągu podtrzymywany i promowany, prowadzi bowiem do propagowania historii regionu.

Księżackie jadlo

- Promocja imprez o charakterze kulturowym

Organizacja imprez kulturowo-folklorystycznych takich jak np. festyny, festiwale, koncerty, odpusty, powoduje zwiększenie identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu. Udziały twórców i artystów powodują rozwój rzemiosła ludowego i wzmocnienie łowickiego podregionu etnograficznego. Odbywające się imprezy będą silnie promowane na terenie, Miasta Łowicza, Województwa i Kraju.

Folklor łowicki

- Wykreowanie pamiątek regionalnych

Należy poszukiwać pomysłów tworzenia lokalnych pamiątek np. inspirowanych folklorem łowickim, monet i innych specjalów lokalnych.

Władze samorządowe Miasta Łowicza zachęcają do udziału w organizowanym konkursie na opracowanie i wykonanie produktu marki „Folklor Łowicki”

Pamiątki regionalne z Łowicza

Moneta

- Kreowanie Marki Folklor Łowicki

Władze regionu łowickiego przyznają marki regionalne „Łowickie” instytucjom oraz osobom prywatnym, które swoją codzienną działalnością promującym region łowicki w kraju i za granicą. Powiatowe wyróżnienia zostaną wręczone w łowickim muzeum na uroczystej gali, poprzedzanej polonezem odtańczonym na Starym Rynku przez maturzystów.

Promocja Marki Folklor Łowicki

- Promowanie Procesji Bożego Ciała wpisanej na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa oraz zamieszczenie procesji na Liście UNESCO

Procesja Bożego Ciała w Łowiczu została zamieszczona na Krajowej liście Dziedzictwa Niematerialnego, skupiającej zwyczaje praktykowane od pokoleń. Dziedzictwo niematerialne (w rozumieniu Konwencji z 2003 r.) to: tradycje i przekazy ustne, sztuki widowiskowe, zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne; wiedza i praktyki tradycyjne. Elementy wpisane na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą być następnie zgłoszone do wpisu na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości, prowadzoną przez UNESCO.

Procesja Bożego Ciała w Łowiczu

- Wpisanie specjalów lokalnych na Ministerialną listę krajowych produktów regionalnych i promocja specjalów regionalnych

Produkty regionalne decydują o kolorycie, odrębności i specyfice wyodrębnionego obszaru stanowiąc jego bogactwo kultury kulinarnej, dlatego należy prowadzić działania w celu wpisania specjalów lokalnych na Listę Produktów Tradycyjnych.

Nadal należy kreować regionalne specjały takie jak np. napoleonka łowicka.

Przy czym nazwy tych produktów powinny nawiązywać do charakteru kulturowego obszaru i legend. Zakłada się wpisanie na listę produktów regionalnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi kolejnych łowickich produktów.

Doskonałą promocją specjalów regionalnych Miasta Łowicza jest udział w Festiwalu Dobrej Żywności „Księżackie Jadło”, „Smakach Ziemi Łódzkiej” i konkursie „Smaczne Łódzkie”.

Lokalne produkty

Kulinarne szlaki województwa łódzkiego

Województwo łódzkie wyróżnia się na tle innych regionów pod względem swojej kultury, tradycji i istniejących tu zwyczajów. Także pod względem kulinarnym województwo łódzkie ma wiele do zaproponowania odwiedzającym turystom.

Opis

Tradycje kulinarne regionu łódzkiego są ciągle żywe, zwłaszcza wśród mieszkańców wsi i mniejszych miejscowości. Województwo łódzkie jest mieszkanką wielu kultur, dlatego każdy powiat czy region ma swoje własne specjały. Będąc w Przedborzu warto spróbować tradycyjnego kugla, zaś w Łęczycy wypiekanego typowymi dla tamtejszej wsi sposobami chleba.

Typowymi dla regionu daniami wpisanymi na listę produktów regionalnych są także np. zalewajka, zupa chrzanowa, kapusta z grochem czy łowickie powidła. Ta pierwsza z zup, składająca się z najbardziej dostępnych i powszechnych składników, takich jak ziemniaki, cebula i zakwas stanowiła w XIX w. najpowszechniejszy posiłek ludności w Łodzi i okolicach. Łowickie powidła charakteryzują się widocznymi fragmentami skórek śliwkowych w gęstej masie, a tradycja ich wytwarzania, chociaż ma dopiero 100 lat pozostaje wyjątkowa na skalę kraju. Przepisy na te dania pozostają niezmiennie od lat.

- Realizacja projektów podnoszących atrakcyjność obiektów i obszarów zabytkowych Miasta Łowicza

Dobrym przykładem realizacji projektów prowadzących do rewaloryzacji zabytkowych obszarów jest projekt realizowany pod nazwą: „Ochrona i propagowanie dziedzictwa materialnej i duchowej kultury Księżaków Łowickich jako istotnego elementu tradycji, kultury i turystyki woj. łódzkiego poprzez podniesienie standardu infrastruktury i usług Muzeum w Łowiczu”.

Należy dążyć do realizacji kolejnych projektów podnoszących atrakcyjność obiektów i obszarów zabytkowych.

Zrealizowany projekt w muzeum

- Wykorzystanie m.in. Galerii Łowickiej dla potrzeb rozwoju i promocji lokalnych produktów regionalnych

Galeria Łowicka obecnie spełnia funkcję promocyjne produktów regionalnych. Obiekt powinien być promowany jako obiekt handlowy oferujący regionalne produkty.

Za sprawą systemu ochrony i promocji produktów regionalnych i tradycyjnych chroni się także dziedzictwo kulturowe, co w dużym stopniu przyczynia się do zwiększenia atrakcyjności terenu i rozwoju turystyki kulturowej.

Ważną inicjatywą podjętą na terenie Galerii Łowickiej jest otwarcie stałej ekspozycji Muzeum Guzików w Łowiczu. Inauguracja wystawy stała się nie tylko ważnym wydarzeniem w życiu kulturalnym miasta i regionu, lecz także zaznaczyła obecność najmniejszego muzeum w Europie na turystycznej mapie Łowicza.

Galeria Łowicka

Muzeum guzików w Galerii Łowickiej

- Edukacja regionalna mieszkańców

Zachowanie i propagowanie dziedzictwa winno odbywać się przy współudziale społeczności regionalnej. Dlatego trzeba podjąć działania w celu propagowania wiedzy o zabytkach i zasadach ochrony. Należy umacniać w mieszkańcach Miasta Łowicz poczucie tożsamości poprzez identyfikowanie specyfiki i odrębności regionalnej. Szczególną uwagę należy zwrócić na edukację w zakresie dziedzictwa kulturowego poczynając od szkół, gdzie dzieci i młodzież trzeba zachęcać do poznawania historii swojego regionu. Kolejną ważną grupą, do której należy kierować te działania są właściciele i użytkownicy zabytków.

Obecnie lekcje edukacji regionalnej prowadzi muzeum w Łowiczu. Ważną inicjatywą są również prowadzone warsztaty twórców ludowych w Skansenie i Galerii łowickiej.

Edukacja regionalna prowadzona przez Muzeum w Łowiczu

Warsztaty plastyczne „Budujemy łowicki zamek”

Muzeum w Łowiczu otrzymało dofinansowanie ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego na realizację projektu: „Łowicki strój ludowy – tradycja żywa. Działania interdyscyplinarne”. Działania przewidziane w projekcie będą realizowane w 2015 roku i przewidują m.in.: Opracowanie i udostępnienie internetowej bazy fotografii dotyczącej stroju łowickiego. Zorganizowanie konferencji popularno–naukowej dotyczącej historii i współczesnych kontekstów funkcjonowania stroju. Opracowanie i druk kart pracy do lekcji muzealnych, dotyczących stroju, prowadzonych przez Muzeum w Łowiczu, opracowanie i udostępnienie wystawy planszowej prezentującej strój łowicki, przeprowadzenie cyklu bezpłatnych lekcji/warsztatów w szkołach i instytucjach regionu, zorganizowanie konkursu „Tylko mój – regionalny strój” i wystawy pokonkursowej.

Doceniając walory edukacyjne, dokumentacyjne i popularyzatorskie projektu Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego przyznało Muzeum dofinansowanie w ramach programu: Dziedzictwo kulturowe, priorytet: Kultura ludowa i tradycyjna. Całkowity koszt realizacji zadania wynosi: 33 500,00 zł.

Promocja reprintu książki autorstwa Haliny Świdorskiej-Konecznej, wybitnej badaczki gwary łowickiej

Muzeum w Łowiczu
zaprasza do udziału w
projekcie

**Dziedzictwo regionu
łowickiego
- gwara -
Książaków język
ojczysty**

Promocja publikacji o gwarze
Występ Zespołu Śpiewaczego Ksiazki
12 października 2014 r. godz. 16.30
Sala barokowa muzeum
Wstęp wolny

Bezpłatne spotkania połączone
z warsztatami gwarowymi
"Mówimy po łowicku"
Zgłoszenia grup szkolnych i osób indywidualnych
tel. 46 837 39 28 wew. 36, 35.

Informacje: www.muzeumlowicz.pl,
facebook Muzeum w Łowiczu

Patronat medialny:
Victoria fm

Projekt dofinansowany ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego -
dziedzictwo kulturowe, priorytet Kultura ludowa

English | Polski AA

Archiwum | Zamówienia i Przetargi | Kontakt | Projekt unijny

szukaj

STRONA GŁÓWNA | O MUZEUM | GALERIA | LEKCJE MUZEALNE | DLA ZWIEDZAJĄCYCH | AKTUALNOŚĆ | SPRAWY W KRAJOWYCH

LEKCJE MUZEALNE

Wszystko o zajęciach muzealnych:

- lekcje prosimy zamawiać z dwutygodniowym wyprzedzeniem telefonicznie lub osobiście w Dziale Edukacyjnym od poniedziałku do piątku w godz. 10.00 - 16.00 (tel. 46 837 39 28, wew. 36).
- lekcje odbywają się od poniedziałku do piątku w godz. 9.00 - 14.00.
- nie prowadzimy zajęć z grupami nie umówionymi, w przypadku rezygnacji z umówionych zajęć prosimy o szybką informację.
- nie łączymy klas, zajęcia prowadzimy z grupami liczącymi do 30 osób.
- zajęcia trwają od 45 do 60 minut.
- prosimy o punktualne przychodzenie na zajęcia.

Opłata za lekcje - 6 zł od osoby.

- Organizacja cyklicznych spacerów po Łowiczu szlakami zabytków

Łowicki Ośrodek Kultury i Koło Przewodników PTTK im. Anieli Chmielińskiej w Łowiczu jest organizatorem imprez dla tych, którzy chcą poznać historię miasta m.in. spacerów po Łowiczu różnymi szlakami tematycznymi np. szlakiem legend łowickich, opowieści o pierwszym bezkrólewiu. Zainteresowani poznają dzieje zamku łowickiego i wspomnienia o prymasie Uchańskim, a także dzieje klasztoru i zakonu ss. Bernardynek oraz szkolnictwa w Łowiczu, odnosząc się do działalności Pijarów w Łowiczu - Zakonu Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych.

Spacerzy po Łowiczu

- Ożywianie skansenu poprzez organizację spotkań mających na celu obcowanie z kulturą ludową

W skansenie w Łowiczu cyklicznie prowadzone są spotkania mające na celu stworzenie miejsca przyjaznego społeczności lokalnej i rozwojowi turystyki.

Obecnie turysta poszukuje miejsc otwartych dla zwiedzających, ma potrzebę spróbowania specjałów regionalnych i chciałby uczestniczyć w ich przygotowaniu. Prowadzone przez twórców ludowych warsztaty rzemiosła ludowego promują subregion etnograficzny i powodują, że skansen staje się miejscem otwartym, „żywym” i przyjaznym.

Warsztaty Ludowe

Wzrost kultury łowicko-sandomierskiej

Nauka i pokazy rękodziełstwa ludowego: wycinankarstwa, garmosarstwa, wikliniarstwa, białoszarstwa, rzemieślnictwa, plastyki obrzędowej i bibułkarstwa

Wstęp na teren skansenu, soboty i pl. rezerwa bezpłatnie

Terminy Warsztatów 11⁰⁰-17⁰⁰

6-7 czerwca	4-5 lipca	1-3 sierpnia
10-14 czerwca	11-13 lipca	8-9 sierpnia
20 czerwca	18-19 lipca	15-16 sierpnia
27-28 czerwca	25-26 lipca	22-23 sierpnia
		29-30 sierpnia

Skansen przy Muzeum w Łowiczu

Bezpłatne spacerzy z przewodnikiem

Zbiórka przy chatce na Starym Ryнку o godz. 13:00

Terminy:

5 lipca	2 sierpnia
12 lipca	9 sierpnia
19 lipca	16 sierpnia
26 lipca	23 sierpnia
	30 sierpnia

www.łowicz.eu

Warsztaty z udziałem twórców ludowych organizowane w skansenie

- Integracja pokoleń poprzez wspólne kultywowanie tradycji

Obecnie coraz aktywniej młode pokolenie uczestniczy w kultywowaniu twórczości. Folklor staje się modny. Elementy etnografii zwłaszcza kultury łowickiej są aktywnie używane w kreowaniu mody młodzieżowej. Dlatego kolejne pokolenia znajdują wspólny temat twórczości i razem spędzają czas tworząc swoiste dzieła sztuki.

Wspólne tworzenie prac sztuki ludowej

- Organizacja konkursu spotkań z fotografią Łowicz - moja mała ojczyzna

Zdjęcia laureatów zostają wydane w formie widokówek promujących walory Miasta Łowicza. Konkurs sprzyja identyfikacji mieszkańców z regionem, podnosi świadomość o zabytkach regionu i doskonale je promuje.

Prace laureatów konkursu - wyróżnienie w kategorii szkół podstawowych: za zdjęcie „Z poziomu bruku II” Patrycja Perzyńska, lat 13, Szkoła Podstawowa Nr 1 w Łowiczu.

- Kontynuacja organizacji cyklicznych spotkań z Tradycją

Twórcy ludowi, zespoły śpiewacze prezentują się podczas Spotkań z Tradycją organizowanym m.in. przez Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej. Inicjatywa ta powinna być promowana i nadal kontynuowana.

Spotkania z tradycją

- Organizacja konkursów związanych z dziedzictwem materialnym i niematerialnym Łowicza

Celem konkursu jest popularyzowanie historii Miasta Łowicza wśród społeczności lokalnej oraz przybliżenie piękna łowickiego folkloru i bogactwa kultury niematerialnej.

Konkurs Księżanka i Księżak

- Organizacja Festiwalu w obiektach zabytkowych np. Bazylice Katedralnej, Kościołach i Muzeum

W cennych obiektach sakralnych Miasta Łowicza organizowane są cyklicznie koncerty np. Koncert kolęd i pastorałek w wykonaniu zespołu „Koderki”, koncerty organowe mające na celu prezentację zabytkowych, koncertowych organów.

Koncert kolęd

Działanie 3

Rozwój turystyki kulturowej w oparciu o walory kulturowe i historię obszaru

Rozwój turystyki w oparciu o zabytki pozwoli na ożywienie omawianego obszaru, zwiększy miejsca pracy i wpłynie na rozwój gospodarczy Miasta Łowicza. W obecnych procedurach wykorzystanie zabytków na potrzeby turystyczne, edukacyjne i społeczne jest wymogiem w staraniu się o dotacje finansowe.

Zadania

- Kreowanie markowych produktów np. Aleja Gwiazd

Aleja gwiazd do element tożsamości Miasta Łowicza związany z kulturą - stanowi swoisty szlak Kultury Ludowej tworzący produkt turystyczny dający szansę rozwoju, ożywienia z możliwością wykorzystania obszaru na cele turystyczne.

Program kompleksowej rewitalizacji obszaru Starego Rynku to również przewidywana miejska trasa turystyczna obejmująca kluczowe elementy tożsamości i zabytki Łowicza, przewidziana do swobodnego zwiedzania przez turystów indywidualnych i zorganizowanych.

Aleja Gwiazd

- Promocja postaci historycznych związanych z Miastem Łowicz

Postacie historyczne związane z Łowiczem powinny być promowane i traktowane jako element tożsamości miasta.

 	
<ul style="list-style-type: none"> • Łowicz • Położenie • Historia • Folklor łowicki • Zwyczaje i obrzędy • Łowiczenie • Ziemia Łowicka • Bazylika katedrańska • Kościół Matniecki • Gimach poczty • Klasztor bernardynek • Postacie historyczne • Ciekawostki • Informator • Centrum Informacji • Ważne telefony • Urząd Miejski • Komenda Powiatowa Policji • Linki • reklama • NetBox 	<p>Aktualnie jest:</p> <p>lowicz.info - Łowicz - Postacie historyczne</p> <p>Postacie historyczne</p> <p>Postacie historyczne związane z łowiczem</p> <p>Artur Zawisza - polski działacz niepodległościowy, uczestnik powstania listopadowego.</p> <p>Mikołaj Kurowski - Arcybiskup gnieźnieński - fundator kościołów w Łowiczu</p> <p>Jarosław Bogoria Skotnicki - arcybiskup gnieźnieński</p> <p>Jan Wężyk - Prymas Polski</p> <p>Jakub Uchański - Prymas Polski</p> <p>Jan Tarnowski - Prymas Polski</p> <p>Jan Lipski - Prymas Polski</p> <p>Adam Ignacy Komorowski - Prymas Polski</p> <p>Stanisław z Łowicza - prof. Akademii Krakowskiej w I poł. XVI w. - (obecnie Uniwersytet Jagielloński)</p> <p><small>Źródło: pl.wikipedia.org</small></p>

Tablica upamiętniająca pobyt Cesarza Napoleona

- Opatentowanie elementów łowickiej twórczości ludowej

Występowanie na terenie Miasta Łowicza tradycji twórczości ludowej stwarza konieczność nadawania praw autorskich dla charakterystycznych elementów.

Elementy twórczości ludowej

- Promocja „Elementarza Twórcy Ludowego” i innych publikacji o Łowiczu

Powina być promowana pierwsza tego typu publikacja, na łowickim rynku wydawniczym. Głównym celem powstania książki była chęć rozpowszechnienia kultury ludowej wśród młodych ludzi, a także pasjonatów folkloru, którzy chcieliby nauczyć się tworzenia rękodziela ludowego.

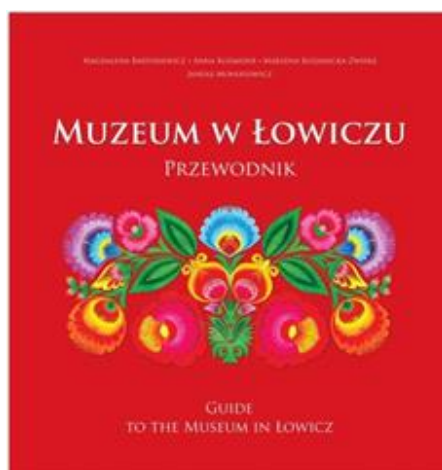
Elementarz twórcy ludowego i publikacja o Łowiczu

- Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych

Istnieje potrzeba dalszej realizacji nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w Muzeum oraz dalsza digitalizacja zasobów muzealnych i sakralnych. Muzeum i obiekty sakralne posiadają profesjonalne strony internetowe. Muzeum powinno kontynuować szeroką działalność kulturalno-edukacyjną. Istotna jest również kontynuacja udziału w Programie Europejska Noc Muzeów.

Strona internetowa Muzeum Diecezjalnego

Publikacje Muzeum

- Działania Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej w celu upowszechniania dziedzictwa kulturowego Miasta Łowicza

Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej prowadzi szereg działań promujących i upowszechniających dziedzictwo kulturowe Łowicza. Do zadań Centrum należy m.in. obsługa ruchu turystycznego, koordynowanie rozwoju produktów turystycznych; prowadzenie portalu turystycznego.

Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej

- Tworzenie historycznego miasta przyjaznego inwestorom

Idea dotyczy włączania inicjatyw biznesowych w proces rewitalizacji miasta. Polega na integrowaniu poszczególnych inwestycji o różnym przeznaczeniu.

Inwestycje na terenie Starego Rynku

- Lokowanie instytucji publicznych na Starym Mieście

Stare Miasto to przestrzeń publiczna. Tam skupiają się najcenniejsze budowle, zabytki i instytucje publiczne o znaczeniu ogólnomiejskim. Celowe jest lokowanie instytucji publicznych na Starym Mieście, sprzyja to dobremu funkcjonowaniu obszaru.

Muzeum i Ratusz Miejski - Instytucje publiczne na Starym Rynku

- Promowanie Łowicza - Stolicy Księstwa Łowickiego

Dziś kultura ludowa Księżaków znów wraca do łask. Twórcy i rękodzielnicy tworzą według dawnych wzorców i działają zespoły ludowe. Z dawnymi tradycjami można się spotkać przy okazji obchodów świąt w kościołach i imprez o charakterze lokalnym i ponadlokalnym. Najbardziej znaną w Polsce spontaniczną manifestacją folkloru są procesje w dniu Bożego Ciała w Łowiczu, które są dużą atrakcją turystyczną dla przyjezdnych. Biorą w nich udział mieszkańcy ubrani w tradycyjne stroje łowickie, dla których charakterystyczne są pasiaste tkaniny wełniaków (spódnic) i męskie spodnie w kolorze pomarańczowym.

Procesja Bożego Ciała w Stolicy Księstwa Łowickiego

- Łowicz Miasto - lider polityki turystyki kulturowej

Miasto Łowicz staje się liderem polityki turystyki kulturowej. Jako jedno z nielicznych miast województwa wprowadziło tablice kierunkowe i informacyjne, oraz znaki drogowe informujące o występowaniu cennych zabytków przy wjazdach do Miasta. Na terenie miasta organizowane są również ekspozycje plenerowe dziedzictwa kulturowego.

Miasto posiada koncepcję oznakowania zabytków, przy czym Błonie i kino już są oznakowane, pozostałe obiekty reprezentatywne Łowicza zostaną oznakowane przez Urząd Miasta.

Ekspozycja plenerowa

- Promowanie muzeum i zasobów dziedzictwa kulturowego Miasta Łowicza

Przykład tradycyjnych mediów łowickich promujących dziedzictwo kulturowe:

- o Radio Victoria

- o Nowy Łowiczanie

- o Łowicz24eu

- Promowanie kultury Miasta Łowicza w kraju i za granicą

Idea partnerstwa sprzyja promowaniu kultury Miasta Łowicza. Ma ona swoje korzenie i uwarunkowania historyczne. Zauważono, że największą rolę będą odgrywać społeczności lokalne, a nie rządowe elity.

Zawierając umowy, miasta partnerskie zobowiązują się m.in. do: podejmowania wspólnych działań w celu wzajemnego poznania kultur narodów, eliminowania uprzedzeń rasowych, religijnych oraz wszystkich innych czynników wywołujących konflikty społeczne, wymiany doświadczeń w dziedzinie doskonalenia działalności samorządowej, organizowania spotkań mieszkańców miast i nawiązywania kontaktów wszystkich grup społecznych i zawodowych.

Promocji kultury miasta sprzyja również organizacja imprez ogólnopolskich w tym m.in. Ogólnopolski Zjazd Dużych Rodzin, który odbył się w Łowiczu w czerwcu 2015 r.

Przedstawiciele Łowicza we Włoszech

- Wykorzystanie elementów folkloru Miasta Łowicza w budowaniu specyfiki miasta

Idea miasta innego i indywidualnego może być budowana poprzez elementy tożsamości miasta.

Miasto Łowicz podjęło trafną inicjatywę wykorzystywania elementów tożsamości do budowania indywidualnego miasta – dumnego ze swojej tradycji.

Istniejące i proponowane elementy związane z kulturą ludową.

- Wpieranie działalności Zespołów Ludowych z Łowicza

Działające Zespoły Pieśni i Tańca powinny być wspierane i mocno promowane. Zespoły obecnie czynnie uczestniczą w wydarzeniach kulturalnych i są nagradzane i wyróżniane w innych zakątkach naszego kraju i za granicą. Zespoły reprezentują i promują Miasto Łowicz.

Łowicz na weekend

Anna Matyjewicz
Napisała: Kwiecień 15, 2013

Like (13)

Podróżując po świecie często nie doceniamy, tego co mamy najpiękniejsze w Polsce. Postanowiliśmy trochę

„poszperać” i odkryć polskie piękne miasta, zabytki i krajobrazy. Zaczynamy od Łowicza, który jest jednym z najstarszych miast w Polsce.

Przyjazne kontakty:

Urząd Miejski w Łowiczu
Stary Rynek 1, 99-400 Łowicz
tel. 46 830 91 51, fax. 46 830 91 60
e-mail: umlowicz@umlowicz.pl

Wydział Promocji, Kultury, Sportu i Turystyki
tel. 46 830 91 15, 46 830 91 49
e-mail: promocja@umlowicz.pl, www.lowicz.eu

PTTK Oddział w Łowiczu
Stary Rynek 1, 99-400 Łowicz
tel./fax 46 837 32 69
ptklowicz@gmail.pl, www.ptklowicz.pl

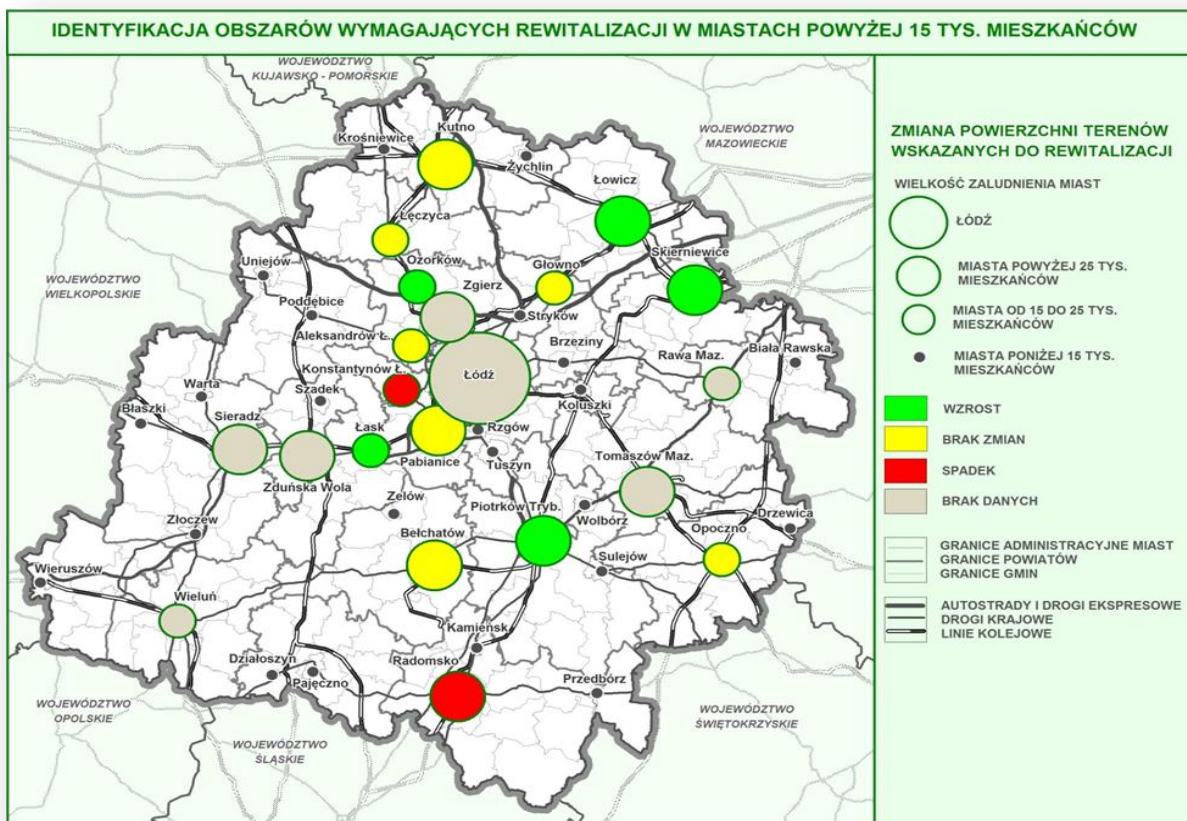
WSKAZANIA DO DOKUMENTÓW WYŻSZEGO RZĘDU

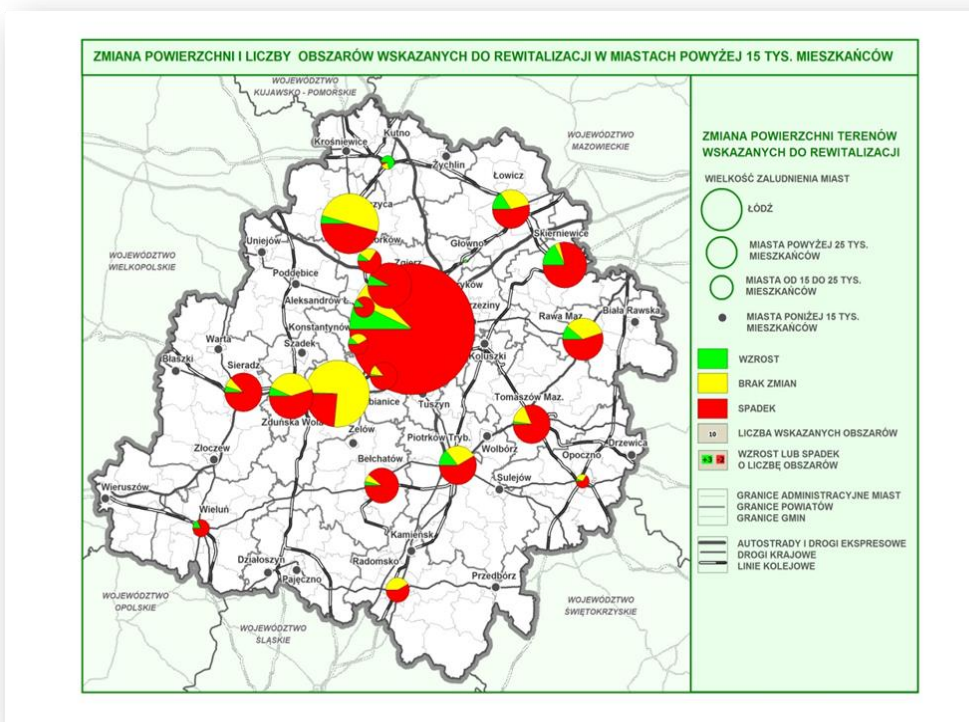
Rekomendacje do wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami wynikające z opracowanego Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Miasta Łowicza

Wnioskuje się o uwzględnienie w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami:

- potrzeb prowadzenia dalszej rewitalizacji miasta Łowicza o randze krajowej,

Miasto	Pow. do rewitalizacji w 2014 (ha)	Zmiana pow. w latach 2009(10)-2014
Łowicz	181,15	23,27

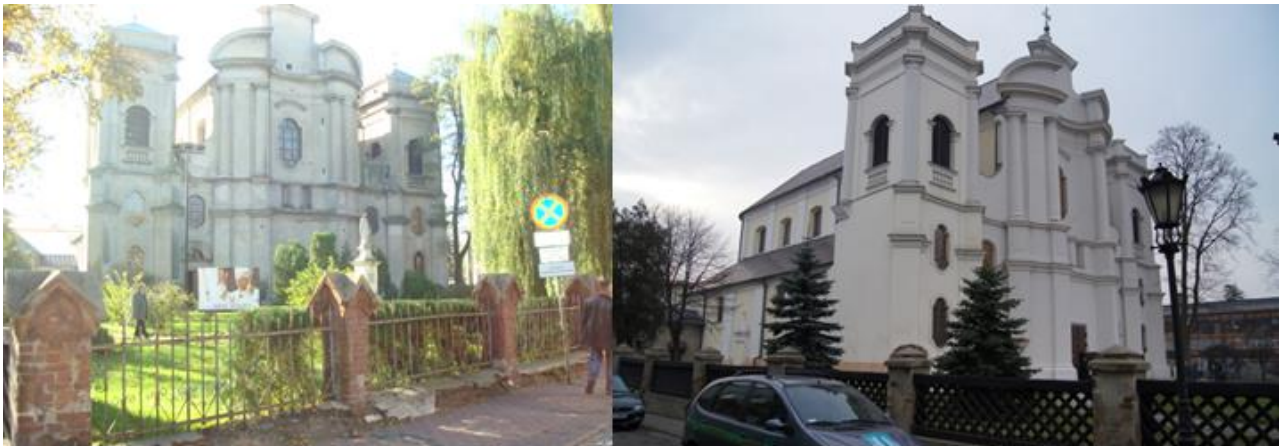
- utworzony pomnik historii

- Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny uznany przez Prezydenta RP za pomnik historii Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 października 2012 r. (poz. 1239)

Bazylika katedralna

- propozycji utworzenia parku kulturowego:
  - obszaru historycznego Miasta,
- rewaloryzacji i remontów i prac bieżących w obiektach reprezentatywnych i priorytetowych:
  - kościół kolegiacki pw. Wniebowzięcia NMP,
  - kościół p.w. św. Leonarda i Małgorzaty,
  - kościół p.w. św. Ducha i św. Małgorzaty,
  - kościół o.o. Pijarów p.w. NP. Marii i św. Wojciecha,

- rewaloryzacji założeń zieleni z listy NFOŚiGW i W FOŚiGW m.in. dla następujących obszarów:
  - Ogródu Saskiego,
  - Otoczenia baszty Klickiego,

- promocji Muzeum,

- łowickiego kiego podregionu etnograficznego o randze krajowej i europejskiej,

- procesji Bożego Ciała zamieszczonej na Krajowej Liście Dziedzictwa Niematerialnego,

- szlaków kulturowych:

- Szlak Zamków,
- Szlak Kolei,
- Szlak Ksiąząt Mazowieckich,

- rozwoju turystyki pielgrzymkowej w oparciu o cenne obiekty sakralne, z uwzględnieniem zabytkowych kościołów i kapliczek,
- promocji specjalów regionalnych.

MOŻLIWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA ŁOWICZA

DOFINANSOWANIE Z MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO Z PROGRAMU „DZIEDZICTWO KULTUROWE”:

Dotacje z MKiDN można otrzymać w ramach następujących priorytetów Programu „Dziedzictwo Kulturowe”:

- **PRIORYTETU**
OCHRONA ZABYTKÓW
- **PRIORYTETU**
WSPIERANIE DZIAŁAŃ MUZEALNYCH
- **PRIORYTETU**
KULTURA LUDOWA I TRADYCJA
- **PRIORYTETU**
OCHRONA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH
- **PRIORYTETU**
OCHRONA I CYFRYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
- **PRIORYTETU**
MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ

W ramach poszczególnych priorytetów dofinansowywane są projekty przeznaczone na rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych, rozwój instytucji muzealnych, ochronę zabytków archeologicznych, tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego oraz na ochronę zabytkowych cmentarzy. Priorytety ulegają zmianie w poszczególnych latach. W ostatnim czasie zaczęto dostrzegać potrzebę dotowania zabytków archeologicznych i kultury ludowej oraz zabytkowych cmentarzy.

Największe dotacje zostają przekazane na rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych, a najmniejsze na tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego.

Beneficjentami mogą być wyłącznie podmioty prawa polskiego – właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, osoby fizyczne; jednostki samorządu terytorialnego; inne jednostki organizacyjne takie jak: samorządowe jednostki kultury, kościoły, związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe.

Wysokość udzielanego dofinansowania wynosi do 50% nakładów koniecznych określonych w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku.

Minimalna wnioskowana kwota dotacji wynosi:

- 25 000 zł na zabezpieczenia przeciwwłamaniowe i przeciwpożarowe,
- 75 000 zł w pozostałych przypadkach.

Beneficjent może złożyć do poszczególnego priorytetu maksymalnie 3 wnioski w jednym roku, a realizacja projektowanych zadań może odbywać się wyłącznie w ciągu roku, w którym dotacja została przyznana, natomiast refundacja dotyczy kosztów poniesionych w ciągu trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Ocena wniosku obejmuje:

- ocenę wartości merytorycznej - maksymalnie można uzyskać 60 pkt: najwyżej punktowana jest konieczność przeprowadzenia prac wynikająca ze stanu technicznego zabytku - 30 pkt, czas powstania, wartość historyczna, artystyczna, naukowa - 20 pkt, figurowanie na Liście UNESCO - 5 pkt, uznanie za pomnik historii - 5 pkt,
  - ocenę wartości społecznych - maksymalnie 20 pkt za publiczną funkcję zabytku,
  - ocenę wartości organizacyjnej, maksymalnie 20 pkt, w tym 10 pkt za profesjonalne przygotowanie aplikacji, 10 pkt za procentowy udział wkładu własnego lub środków pozyskanych z innych źródeł.
- DOFINANSOWANIE W RAMACH PROGRAMU OPERACYJNEGO INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO 2014–2020**
- Oś Priorytetowa VIII: Ochrona Dziedzictwa Kulturowego i Rozwój Zasobów Kultury

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii.

W ramach inwestycji odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego wspierane będą projekty z zakresu ochrony, zachowania i udostępnienia, w tym turystycznego, zabytkowych obiektów o znaczeniu ponadregionalnym, dotyczące renowacji zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych i ich digitalizacji (w przypadkach kiedy została ujęta jako element projektu).

Wartość dofinansowania wynosi od 4,5 tys. zł do 25 tys. zł i nie więcej niż 100 tys. zł dla jednego beneficjenta w całym okresie realizacji programu.

Poziom dofinansowania nie może przekroczyć 70% kosztów kwalifikowanych.

DOFINANSOWANIE Z NARODOWEGO FUNDUSZU OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków opracowuje co 4 lata listę preferencyjną zabytkowych parków i ogrodów dla Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, w celu finansowania prac z zakresu rewaloryzacji założen zieleni (parków, cmentarzy). W celu kandydowania obszarów do zamiesz-

czenia na ww. liście potrzebna jest akceptacja Wojewódzkiego Konserwatora zabytków. Za jego pośrednictwem następuje zgłoszenie.

DOFINANSOWANIE W RAMACH REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO na lata 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego

Podział środków w ramach funduszy strukturalnych został scedowany dla każdego województwa poprzez Regionalny Program Operacyjny. Dofinansowane projekty są to kluczowe dla regionu inwestycje o charakterze wielkoskalowym. Inwestycje muszą być ujęte w Gminnym Programie Rewitalizacji i wykazywać wpływ na rozwój regionu oraz ożywienie społeczno-gospodarcze terenów zdegradowanych.

Finansowanie zadań RPO dla województwa łódzkiego jest możliwe głównie w ramach osi priorytetowej VI – Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu.

Priorytet interwencyjny 6c Zachowanie, ochrona i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Projekty składane w działaniu VI dotyczą rewitalizacji i rewaloryzacji zdegradowanych obszarów przemysłowych, powojaskowych, mieszkaniowych oraz terenów zieleni historycznych struktur miejskich.

Należy podkreślić, że przy ocenie projektów punktowane jest m.in. uwzględnienie zadania w Wojewódzkim programie opieki nad zabytkami dla województwa łódzkiego, wpisanie obiektu i obszaru do rejestru zabytków, ustanowienie parku kulturowego.

Beneficjentami mogą być: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki sektora finansów publicznych, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, TBS, przedsiębiorcy.

Dofinansowanie z EFRR wynosi 85% wydatków. Dla projektów objętych pomocą publiczną, dotacja unijna wynosi do 50% wartości w przypadku, gdy pozostałe 50% zostanie dotowane z budżetu państwa.

Nie została określona minimalna ani maksymalna wartość projektów ani minimalna i maksymalna kwota wsparcia.

Cel tematyczny	Fundusz	Wsparcie UE EUR	Udział wsparcia UE w całości RPO
6c. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	EFRR	40 742 435	1,81%
8.b. wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów	EFRR	59 897 859	2,65%
9.b. wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	EFRR	178 485 543	7,91%

DOFINANSOWANIE Z BUDŻETU WŁASNEGO URZĘDU MARSZAŁKOWSKIEGO W ŁODZI

Urząd Marszałkowski w Łodzi podjął działania w celu ratowania zabytków, uruchamiając od 2008 roku środki na rewaloryzację obiektów i obszarów zabytkowych.

Sejmik Województwa Łódzkiego dnia 12 stycznia 2010 r. uchwałą nr L/1463/10 przyjął Regulamin określający zasady, tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa. W myśl § 2 ww. uchwały dotację celową można uzyskać w celu wykonania opracowań projektowych i badawczych, przeprowadzenia prac konserwatorskich zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznym zdefiniowanych w art., 6 ust. 1 pkt 1, 2, 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. Ponadto obiekt lub obszar zgodnie z ww. ustawą musi być wpisany do rejestru zabytków, posiadać duże znaczenie dla dziedzictwa, znajdować się w granicach administracyjnych województwa łódzkiego i być udostępniany społeczeństwu.

Beneficjentami mogą być właściciele i użytkownicy zabytków. Wysokość przyznawanych dotacji stanowi do 50% ogółu nakładów. W przypadku obiektów o wyjątkowych wartościach zabytkowych bądź wymagających podjęcia natychmiastowych prac naprawczych dotacja może wynosić do 100% nakładów.

Udzielenie dotacji wymaga złożenia wniosku i spełnienia ww. wymogów formalnych. Następnie podlega opinii Komisji i jest rozpatrywane przez Sejmik Województwa Łódzkiego.

DOTACJE Z BUDŻETU WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW

Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków zgodnie z art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku udziela dotacji na prace konserwatorskie obiektów wpisanych do rejestru WKZ. Regulamin przyznawania dotacji stanowi, że mogą być dotowane prace mające na celu zachowanie i ochronę materialnego dziedzictwa. Wojewódzki Konserwator Zabytków przyznaje środki na prace rewitalizacyjne i zabezpieczeniowe zabytków przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnymi wywozami za granicę. Dotowane zabytki winny pełnić funkcje publiczną.

Beneficjentami dotacji podobnie jak w przypadku środków pozyskiwanych z Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi mogą być: właściciele i użytkownicy zabytków. Również ich wysokość wynosi do 50% nakładów a gdy zabytek posiada wyjątkową wartość lub jego stan wymaga podjęcia natychmiastowych prac dotacja może osiągnąć do 100%.

Komisja oceniając wniosek uwzględnia: stan zabytku, wartość i czas powstania, uznanie za pomnik historii, rzetelność realizacji zadań, wysokość środków własnych oraz pozyskanych z innych źródeł.

Ostateczną decyzję przydziału środków podejmuje Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków.

DOTACJE Z WOJEWÓDZKIEGO FUNDUSZU OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

Ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej przyznawane są dotacje na projekty z zakresu ochrony dziedzictwa. Środki przeznaczone są na przeprowadzanie rewaloryzacji założeń zieleni, wykonanie prac leczniczo-pielęgnacyjnych drzew w zabytkowych alejach oraz starodrzewów na terenach gmin.

Zdjęcia – Lidia Lamcha, część zdjęć pochodzi ze stron www.

Łowicz

Łowicz nie kryje swojej dumy z kultury ludowej regionu, którego jest stolicą. Dostrzegalne jest to w komunikacji marketingowej miasta, a łowicka procesja Bożego Ciała jest najbardziej spektakularną w Polsce manifestacją kultury ludowej, znaną także i poza granicami naszego kraju. Zresztą wycinanki łowickie stały się ważnym